

Riksdagens protokoll

1978/79:61

20 december 1978

Debatter m. m.

Onsdagen den 20 december

Åtgärder inom bryggeribranschen (forts.)	3
Stöd till vissa energibesparande åtgärder inom näringslivet	12
Vissa anslag inom industridepartementets verksamhetsområde:	
Norrlandsfonden	26
Lånegarantier till skogsindustrin	33
Kapitaltillskott till Statsföretag AB	36
Medelstillskott till Statsföretag AB	38
Information till invandrare inför 1979 års val	68
Lån till Uddeholms AB och Facit AB	73
Fritt tillträde till vissa utbildningar i högskolan	80
Tjänsteorganisationen för huvudlärare och institutionsföreståndare inom grundskolan	118
Anmälan av interpellation	
1978/79:122 av Kurt Hugosson (s) om Sveriges anslutning till Europarådets sociala stadga	120
Meddelande om frågor:	
1978/79:240 av Birger Rosqvist (s) om SJ:s baninvesteringar	122
1978/79:241 av Marianne Karlsson (c) om översyn av patentprocessen m. m.	123
1978/79:242 av Birger Rosqvist (s) om ifrågasatt försäljning till Turkiet av komponenter till kärnkraftsreaktor	123
1978/79:243 av Alf Wennerfors (m) om tidpunkten för proposition om ändring i lagen om mervärdeskatt	123
1978/79:244 av Lennart Andersson (s) om pågående översyn av skoladministrationen	123
1978/79:245 av Allan Gustafsson (c) om regeringsinitiativ med anledning av förhandlingarna mellan Volvo BM AB och Valmet AB i Finland	124
Meddelande om statistik rörande riksdagsarbetet, m. m.	124

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 20 december

Näringsutskottets betänkanden

1978/79:9 om åtgärder inom bryggeribranschen	3
1978/79:13 om stöd till vissa energibesparande åtgärder inom näringslivet	12
1978/79:16 om tilläggsbudget I: industridepartementet och om medelsanvisning m. m. på tilläggsbudget I: industridepartementet	26

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1978/79:16 om medelsanvisning på tilläggsbudget I	68

Utbildningsutskottets betänkande

1978/79:15 om tilläggsbudget I: utbildningsdepartementet	80

Finansutskottets betänkande

1978/79:16 om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79	118

Utbildningsutskottets betänkande

1978/79:16 om vissa anställningsfrågor beträffande vårdlärare i gymnasieskolan och kommunal högskoleutbildning m. m.	118

Onsdagen den 20 december

kl. 09.00

§ 1 Justerades protokollet för den 12 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1978/79:81 till skatteutskottet

1978/79:83 till arbetsmarknadsutskottet

§ 3 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställningar 1978/79:120 och 121

§ 4 Åtgärder inom bryggeribranschen (forts.)

Fortsattes överläggningen om näringsutskottets betänkande 1978/79:9.

HUGO BENGTTSSON (s):

Herr talman! Den direkta anledningen till att vi i dag här i riksdagen diskuterar den svenska bryggeribranschens problem är uteslutande riksdagens beslut för snart två år sedan att avskaffa mellanölet.

Enligt bryggeriutredningen finns inom näringsgrenen en total överkapacitet i storleksordningen 135 miljoner liter.

Situationen inom bryggeriindustrin är enligt min uppfattning ytterst problemfylld, för att inte säga oroande. Det var därför välbetänkt att en utredning tillsattes för att bedöma om den nuvarande strukturen och de förväntade förändringarna låg i linje med samhällets intresse av en rationellt fungerande produktionsapparat och en balanserad sysselsättningsutveckling för de orter som var berörda.

Utredningen har verkställts, och resultatet av densamma är efter den förda debatten väl känt för kammarens ledamöter. Den proposition som ligger till grund för det utskottsbetänkande som vi behandlar baserar sig i allt väsentligt på utredningens förslag. Jag skall därför nöja mig med att ta upp ett par förslag i anslutning till propositionen och utskottsbetänkandet, och jag kommer därvid att uppehålla mig vid ett par punkter som jag tror behöver ytterligare belysning.

Den första punkt som jag närmare vill beröra gäller de förestående strukturförändringar som utredningen pekar på och som statsrådet uppmärksammat i propositionen. Det framhålls å ena sidan att strukturförändringarna är nödvändiga och måste genomföras. Å andra sidan får dessa förändringar inte ske av sig själva och planlöst, utan de måste genomföras i ordnade former. De skall också ta hänsyn till samhällets regionalpolitiska och

Onsdagen den
20 december 1978

*Åtgärder inom
bryggeribranschen*

sysselsättningspolitiska intressen. Jag delar uppfattningen att dessa strukturförändringar skall ske i socialt acceptabla former. Människor får inte bara ställas på gatan.

Rune Johanssons i Ljungby uppgifter i går kväll att förhandlingar redan skulle ha inletts mellan företagsledningen och de anställdas organisationer vid Pripps om en nedläggning av vissa enheter inom Pripps kan jag dess bättre dementera. Några sådana förhandlingar har inte ägt rum. Vad som skett är att företaget och de anställdas organisationer har tillsatt en arbetsgrupp för att utreda företagets struktur. Denna arbetsgrupp påbörjade sitt arbete i höstas och är ännu inte färdig med detta. Nästa sammanträde kommer att avhållas i slutet av januari nästa år. Jag förutsätter att denna utredning måste samordnas med den som skall tillsättas med anledning av det beslut vi i dag kommer att fatta.

Ser vi närmare på situationen och utvecklingen inom bryggeribranschen, så kan vi konstatera att den tekniska utvecklingen gått och går oerhört snabbt och att nya maskiner som kommer fram inom branschen kommer att få en väldigt mycket större kapacitet än vad motsvarande maskiner som togs i bruk för några år sedan har. De är också i de flesta fall mindre personalkrävande än de gamla maskinerna.

Jag kan som exempel nämna tappningsmaskiner. För tio år sedan tappades från en ny maskin mellan 20 000 och 30 000 flaskor eller burkar i timmen. En ny maskin i dag producerar mellan 75 000 och drygt 100 000 enheter per timme. Jag tar detta som ett enda exempel.

Såväl bryggsidan som mälterisidan har genomgått samma utveckling. Av detta får man snabbt en bild av situationen. I takt med att produktionsapparaten blir försliten och måste bytas ut kommer maskiner i dess ställe med denna som jag närmast vill beteckna som oerhörda kapacitet.

Jag har redan inledningsvis konstaterat att det föreligger en obalans mellan behovet av och tillgången på produktionskapacitet inom branschen. Kapaciteten är i dag starkt överdimensionerad. Samtidigt har stordriftsfördelarna blivit alltmer påtagliga och kommit att få en ökad ekonomisk betydelse. Skillnaden i producerad kvantitet per anställd mellan det minsta och det största bryggeriet är enligt utredningen inte mindre än 165 %. De ändrade villkoren för branschen har drabbat sysselsättningen och lett till en stark försämring av lönsamheten bland de mindre bryggerierna.

Jag vill med detta endast peka på en enda av de svårigheter som kommer att möta det av oss förordade Brygginvest, vars uppgift inledningsvis blir att lösa de här frågorna. Frågan är: Skall man ha rationella enheter, vilket bl. a. konsumentintresset kräver för att få en så billig och bra vara som möjligt? Eller skall man driva äldre och mera personalkrävande och orationella enheter för att tillmötesgå regionalpolitiska önskemål? Konsekvenserna av det senare blir ofta en onormal förslitning av arbetskraften och en sämre konkurrenskraft, kanhända med risk för utlandskonkurrens om det går alltför långt.

Ytterligare problem skulle i det här sammanhanget kunna redovisas, men det anförda får tas som exempel. Att strukturrationalisera branschen blir en

ur många synpunkter svår uppgift, men en nödvändig sådan. Jag är emellertid rädd för att om inte riksdagen rätt snart upphäver mellanölsförbudet och ger svenska folket den öltyp man helst önskar dricka, så blir uppgiften svår att lösa. Som läget nu är måste man skjuta in sig på att skapa andra sysselsättningar på de orter där bryggerier kommer att försvinna. Inte heller detta är någon lätt uppgift, men den måste ändå i så fall lösas.

En annan sak som jag vill ta upp är det tilläggsavtal som träffats mellan de två intressenterna i Pripps, staten och Beijerinvest. I detta sägs det, enligt propositionen, att parterna är överens om att Pripps med iakttagande av vissa preciserade riktlinjer skall drivas på ett rationellt och företagsekonomiskt sunt sätt, som möjliggör en rimlig utdelning till aktieägarna. Pripps dominerande ställning på marknaden för bryggeriprodukter i Sverige innebär att Pripps i sin verksamhet i större utsträckning än företag som inte har en sådan ställning har att undvika att konkurrera på ett sätt som medför en konkurrensbegränsning, som på ett ur allmän synpunkt otillbörligt sätt hämmar verkningsförmågan för andra företag i branschen eller som försvårar eller hindrar annans näringsutövning inom branschen.

Mot den här bakgrunden, säger man, är parterna ense om att Pripps i sin verksamhet skall undvika sådana åtgärder som huvudsakligen syftar till att förstärka Pripps dominerande ställning på marknaden för bryggeriprodukter i Sverige. Utskottet understryker i sin skrivning betydelsen av att Pripps i sin verksamhet beaktar intentionerna bakom de riktlinjer som redovisas i propositionen. Det menar jag också att man skall göra. Man bör se till att en pris- och rabattpolitik tillämpas som är i överensstämmelse med den som tillämpas av andra på marknaden. Det är naturligtvis en smal egg att balansera på. Man kan ju inte rimligen begära att Pripps skall sitta med armarna bokstavligt talat i kors om konkurrenterna på en lokal marknad vidtar aktiviteter, något som inte heller propositionen förutsätter att man skall göra. De krav som i detta avseende framförs i motionen 48 att Pripps inte skulle få möta lokal konkurrens med pris- och rabattpolitik kan jag inte ansluta mig till. Vi skall inte glömma bort den stora grupp av konsumenter, vars intresse vi också har att bevaka. Dessa skall inte behöva betala mer för produkten än vad som är absolut nödvändigt.

Utskottets understrykande av propositionens uttalande att man från Pripps sida beaktar intentionerna bakom riktlinjerna i propositionen får givetvis ses mot bakgrund av att inga utslagningar eller störningar bör ske på marknaden förrän Brygginvest klarat av strukturplanen och därmed överläggningarna med de mindre enheterna på marknaden. Samma riktlinjer måste också följas av de mindre enheterna för att undvika störningar. Det kan givetvis bli en svår balansgång att leva efter de uppdragna riktlinjerna, men det bör vara fullt möjligt: å ena sidan en rimlig utdelning till aktieägarna och å andra sidan de konkurrensbegränsningar som man åläggs. Men jag är övertygad om att balansnumret skall gå att genomföra, företagsledningen har också tidigare agerat ansvarsfullt.

Till Rune Johansson i Ljungby vill jag endast beträffande hans anmärkning om den i år föreslagna aktieutdelningen säga att utdelningen hölls tillbaka i

fjol med hänsyn till de krav som då ställdes från olika håll och som vi alla känner till. Eftersom företaget är rationellt och visat god lönsamhet också i år, har man inte ansett att samma skäl föreligger i år att hålla tillbaka utdelningen. Från styrelsens sida har man uteslutande handlat efter det avtal som föreligger mellan staten och Beijerinvest och där lönsamhetskravet och en rimlig utdelning till aktieägarna är inskrivna.

Herr talman! Med det anförda ber jag få yrka bifall till reservationen 3. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

FRITZ BÖRJESSON (c):

Herr talman! Med anledning av propositionen 32, som nu behandlas, har vi inom centern väckt en motion, nr 48, där vi anger våra synpunkter på den här frågan.

Vi är på det klara med att bryggerinäringens läge är sådant att en strukturomvandling måste genomföras. Men vi vill helst ha den så att den inte går för hårt fram mot de mindre företagen ute i landet. Och om det skall ske en neddragning av personal, bör den ske där det finns andra möjligheter till sysselsättning.

Ett statligt branschstöd anser vi måste till för att fristående enheter vid sidan av Pripps skall bli livskraftiga på längre sikt.

Vi har också angett att det stora företaget Pripps genom pris- och rabattpolitik kan konkurrera bort de mindre enheterna på olika platser i landet. Men vi har i utskottsbetänkandet gått med på att dessa farhågor inte är sådana att man direkt behöver ta upp dem nu. Utskottet anger därmed att man vill understryka vikten av att Pripps beaktar synpunkten att även andra företag i branschen skall ges möjlighet att överleva.

Det har under ärendets gång i utskottet – liksom nyss här i kammaren av Hugo Bengtsson – uttalats farhågor för hur ett så stort företag som Pripps i konkurrensen skall kunna vara aktsamt mot de små bryggerierna samtidigt som man skall söka åstadkomma största möjliga lönsamhet och effektivitet. Hugo Bengtsson betecknade det som en balansakt, och det kan ju vara riktigt att tala om en balansakt när man diskuterar alkoholföretag. Men departementschefen anför att Pripps bör undvika att i sin verksamhet vidta åtgärder som huvudsakligen syftar till att förstärka Pripps dominerande ställning på marknaden för bryggeriprodukter i Sverige. Det är en skrivning som vi tycker bör kunna garantera att denna konkurrens inte skall behöva bli alltför utslagsgivande. Utskottet understryker betydelsen av att Pripps i sin verksamhet beaktar intentionerna bakom de riktlinjer som anges i propositionen.

Vad beträffar Nord-Malt i Söderhamn, som vi tidigare i år har diskuterat här i kammaren, synes driften där vara säkerställd genom de åtgärder som redovisas i propositionen.

Vi har från vårt håll inte accepterat att man säljer ut statens aktier på den privata marknaden, men vi har accepterat att Beijerinvest säljer ett visst antal aktier i enlighet med propositionen. Enligt de uppgifter vi har fått skulle avtalet spricka om vi inte godtar detta, och många små företag skulle då

komma på obestånd. Därför skulle det vara nödvändigt att man i dag inte ändrar avtalet på den punkten.

Margaretha af Ugglas frågade i går kväll centern och folkpartiet om alkoholpolitiken förändrades därför att staten minskade sin ägarandel från 60 % till 51 %. Det gör den naturligtvis inte. Det hade varit någon mening med frågan om Margaretha af Ugglas i stället hade frågat: Blir det en bättre alkoholpolitik om man sänker statens andel från 60 till 51 %? Det blir det naturligtvis heller inte. Det var ett yttrande som ser ut som polemik men som i grunden inte är det.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

RUNE JOHANSSON i Ljungby (s):

Herr talman! Låt mig börja med att säga några ord om det anförande som Hugo Bengtsson höll.

Om det är på det sättet – och jag betvivlar inte Hugo Bengtssons uppgifter – att de informationer som jag har fått från fackligt håll är överdrivet oroande, känner jag tillfredsställelse över det. Men det har gjorts upp en strukturplan, det har gjorts en undersökning av möjligheter till besparingar inom Pripps, och man har kommit fram till att exempelvis en nedläggning av Tingsrydsbryggerierna skulle medföra en årlig besparing på ca 5,6 milj. kr. och att en nedläggning på andra orter i motsvarande grad skulle innebära besparingar. Man har emellertid fört underhandssamtal med de fackliga organisationerna om besparingsmöjligheter, och i första omgången har man diskuterat att göra neddragning med exempelvis 25 % av kapaciteten. På längre sikt rör sig diskussionen om total nedläggning.

Jag kan dela herr Bengtssons uppfattning att strukturplanen bör utarbetas innan åtgärder vidtas – och det var vad man begärde från organisationernas sida. Det understryks inte minst av vad näringsutskottet här anför. Vi förordar en total samordnings- och utvecklingsplan.

Jag kan väl förstå att det kan komma att gå ut över de mindre bryggerierna om man inom Pripps skall utnyttja stordriftens fördelar, vilket både herr Bengtsson och jag gett uttryck för att man bör göra. Herr Bengtsson talade om att man kan byta ut en kolonn på vilken man producerar 26 000 flaskor per timme mot en som producerar 72 000, om jag uppfattade det rätt. Jag vet att det pågår resonemang om att lägga ned en sådan mindre kolonn och ersätta produktionsbortfallet vid någon av de större anläggningarna, vilket då innebär en icke obetydlig personalminskning vid ett av småbryggerierna.

Jag hade som utgångspunkt för mitt uttalande i går dels uppgifter från fackligt håll, dels de offentliga reaktioner som har förekommit. Både kommunen och de fackliga organisationerna har uppvaktat i ärendet, och själv har jag gjort ett besök vid Tingsrydsbryggeriet för drygt en månad sedan, då de här diskussionerna var i ett aktuellt inledningskede.

När utdelningshöjningen officiellt meddelades i förra veckan, redovisades i de båda tidningarna i Kronobergs län mycket starka reaktioner från fackligt håll mot att utdelningen höjdes samtidigt som man förde diskussioner om neddragning av kapaciteten i Tingsryd.

Jag tar herr Hugo Bengtssons uttalande som en garanti för att vad som kan komma att ske i fråga om neddragning kommer att ske i en socialt acceptabel form och att företaget, om det blir nödvändigt med kapacitetsminskningar eller nedläggningar, kommer att medverka till att de orter som drabbas får ersättningsindustrier.

I fråga om utdelningshöjningen har jag sagt att det enda motivet för det beslut som fattades dagarna innan riksdagen skulle ta ställning till den föreliggande propositionen måste ha varit att Beijerinvests aktier – de 15 procenten och enligt statsrådet Mundebos förslag också de 9 procenten – skall introduceras på börsen. Det enda motiv jag har kunnat finna är alltså att det är fråga om att så att säga popularisera Prippsaktierna, att intressera den stora allmänheten för statligt ägda aktier i Pripps.

Jag tycker att jag har förstärkt i den slutsatsen av det förhållandet att man i en av TV:s nyhetssändningar just i fredags – då det enligt riksdagens dagordning skulle ha fattats beslut i det här ärendet – kunde få se en redovisning av det värde som ligger i att skaffa sig de aktier som nu skulle börsintroduceras. Det var ganska väl samordnat – det brast bara på en enda punkt, nämligen att riksdagen inte hade hunnit fatta sitt beslut.

Till Sven Andersson i Örebro skall jag bara ge svar på frågan om de arbetsmarknadspolitiska problemen. Sven Andersson säger att uppskov nu skulle innebära att det blir svårigheter för en del bryggerier. Ja, Sven Andersson har varit med om utskottets handläggning av ärendet. Vi har i så måtto gått emot propositionen att vi förordar en total samordnings- och strukturplan och att garantier då också skall lämnas för de företag som kan komma i svårigheter. Låt mig läsa upp vad utskottet har skrivit i den delen: "Utskottet utgår därför från att regeringen använder de arbetsmarknadspolitiska medel som står till buds för att under utredningstiden motverka att mindre bryggerier slås ut på ett okontrollerat sätt."

Däri ligger den garanti som vi kan lämna för de mindre bryggerierna, oberoende av ägarkategorier.

SVEN ANDERSSON i Örebro (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottet är enigt på så gott som alla punkter, så det finns ingen anledning för mig att gå in på vad utskottet har skrivit. Men jag vill slå fast en sak, och det är att om inte riksdagen godtar propositionen i dag utan den socialdemokratiska reservationen vinner i kammaren, så innebär det att det avtal som är uppgjort mellan staten och Beijerinvest kan bli föremål för omprövning eller införsning, och det kommer att försäkra förseningar i den strukturomvandling för bryggerinäringen som vi alla är intresserade av skall komma till stånd.

RUNE JOHANSSON i Ljungby (s) kort genmäle:

Herr talman! Om det skulle vara på det sättet att Beijerinvest genom ett beslut i dag av riksdagen finner sig nödsakat att ta upp nya förhandlingar med staten – företaget kan anse sig behöva kapital för andra investeringar – har vi på socialdemokratiskt håll redan i utskottet klart sagt att staten bör lösa in de

15 % av aktierna som Beijerinvest har intresse av att sälja.

Beträffande garantin för de anställda räknar jag nu med att Sven G. Andersson har accepterat det uttalande som jag gjorde med hänvisning till ett enligt näringsutskotts uttalande om de arbetsmarknadspolitiska insatserna.

SVEN ANDERSSON i Örebro (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara till vad jag sade till Rune Johansson i Ljungby tillägga att om Pripps fordrar inlösning av sina aktier, rör det sig om ett belopp på ca 250 milj. kr. Utskottsmajoriteten anser förmodligen att det finns mer angelägna saker att satsa 250 milj. kr. på än bryggeriaktier.

HUGO BENGTTSSON (s):

Herr talman! Endast en liten kommentar till Rune Johanssons senaste anförande.

Jag vill göra honom uppmärksam på att den direkta anledningen till att Pripps ledning och de anställdas organisationer har kommit överens om att tillsätta en strukturutredning är den överkapacitet som finns, också inom Pripps. Överkapaciteten finns alltså inte bara ute hos de fristående bryggerierna utan även inom Prippskoncernen.

Jag delar Rune Johanssons uppfattning att det gäller att i förlängningen av de överläggningar som nu äger rum skapa nya jobb för de anställda som i så fall kommer att bli berörda samt ersättningsindustrier för berörda kommuner. Vi är helt överens på den punkten. Detta är en angelägen uppgift, som måste fullgöras i de här sammanhangen.

MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Även om jag är helt överens med Sven Andersson om att det finns bättre sätt att använda skattebetalarnas pengar än att placera 250 milj. kr. i Pripps, kan jag konstatera att det för ovanlighetens skull vore en lönsam placering sett från statens synpunkt.

Till Fritz Börjesson i Glömminge vill jag säga att jag med tillfredsställelse noterar att vi är ense om att 60-procentigt – eller t. o. m. bara ett 51-procentigt – statligt aktieäggande i Pripps inte förändrar alkoholpolitiken. Men om vi är ense om det, varför går då centern emot propositionens förslag om den här blygsamma aktieförsäljningen till allmänheten?

Sedan tyckte jag det var mycket positivt att höra Hugo Bengtssons ord om mellanölet och att svenska folket faktiskt skulle kunna få ett öl som man vill dricka.

RUNE JOHANSSON i Ljungby (s):

Herr talman! Det är rätt intressant att nu höra fru af Ugglas. Jag skall inte polemisera med henne, men jag vill notera att hon helt förbigår det som utskottsmajoriteten har uttalat beträffande vinstmotivet i den verksamhet som bryggerierna bedriver i sin produktion av alkoholhaltiga drycker. Detta är ju själva principmotivet för vårt ställningstagande. Hon gör nu vinstintresset, som vi av alkoholpolitiska skäl har velat tona ner, till det stora och

*Åtgärder inom
bryggeribranschen*

Onsdagen den
20 december 1978

*Åtgärder inom
bryggeribranschen*

intressanta för de privatpersoner och andra som vill köpa aktier. Samtidigt är det väl ganska talande, höll jag på att säga, att Sven G. Andersson i sina anföranden inte alls har berört de principiella problemen.

Till Hugo Bengtsson vill jag säga att det är riktigt att den strukturplan som gjorts upp inom Pripps visar på att man kan göra besparingar – det var ju det jag sade i mitt anförande – och att det är besparingsåtgärderna som har möjliggjort ökningen av vinsten, både för staten och de privata företagen. Det är klart att man är intresserad av att gå längre med sådana besparingsåtgärder, men de kan då komma att innebära totala nedläggningar och i första omgången åtminstone neddragningar av verksamheten vid de mindre enheterna. Men det får vi kanske acceptera. Jag upprepar att jag tar Hugo Bengtsson som garant för att det sker på ett socialt acceptabelt sätt.

Till Sven G. Andersson vill jag bara helt kort säga att jag inte kan svara på om 250 milj. kr. är det korrekta pris som Beijerinvests 15-procentiga andel i Pripps representerar. Men nog skulle jag som riksdagsman vara tillräckligt försiktig med att uttala mig om ett belopp som skulle kunna bli resultatet av förhandlingar. Jag skulle vilja säga till Beijerinvest: Gå inte in i eventuella förhandlingar om en utlösning av er aktieandel på 15 % i Pripps med utgångspunkt i det uttalande Sven G. Andersson har gjort. Aktierna må värderas i vanlig ordning i en förhandling. Jag räknar med att förhandlingarna, närmast statsrådet Mundebo, har litet mer hårdförhet i nyporna än vad Sven G. Andersson visat sig ha.

SVEN ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Man har i dag angett värdet mycket lågt för de aktierna, nämligen 57:50 kr. Det finns alltså ett klart uttalat pris på dem. Sedan är det lätt att räkna ihop andelen Beijerinvest- och Prippsaktier, och då får man en summa som motsvarar ca 250 milj. kr.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

TALMANNEN: Propositioner ställs först beträffande utskottets hemställan och därefter i fråga om motiveringen.

Hemställan

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels hemställan i motionen nr 43 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Jörn Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 9 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit hemställan i motionen nr 43 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Jörn Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 292
Nej - 14
Avstår - 1

Motiveringen

Propositioner gavs på godkännande av dels utskottets motivering, dels den i reservationen nr 1 av Margaretha af Ugglas och Sten Svensson anförda motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Margaretha af Ugglas begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren godkänner näringsutskottets motivering i betänkandet nr 9 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren godkänt den i reservationen nr 1 av Margaretha af Ugglas och Sten Svensson anförda motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Margaretha af Ugglas begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 260
Nej - 46
Avstår - 1

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Margaretha af Ugglas och Sten Svensson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Margaretha af Ugglas begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 9 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Margaretha af Ugglas och Sten Svensson.

Onsdagen den
20 december 1978

Stöd till vissa energibesparande åtgärder inom näringslivet

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Margaretha af Ugglas begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 260
Nej - 46
Avstår - 1

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av Ingvar Svanberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Rune Johansson i Ljungby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 9 mom. 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av Ingvar Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Rune Johansson i Ljungby begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 131
Nej - 167
Avstår - 9

Mom. 5-8

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 5 Stöd till vissa energibesparande åtgärder inom näringslivet

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1978/79:13 med anledning av propositionen 1978/79:46 om stöd till vissa energibesparande åtgärder inom näringslivet jämte motioner.

I propositionen 1978/79:46 (industridepartementet) hade regeringen föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad föredragande statsrådet hade förordat rörande särskilt tillägg till energibesparande åtgärder inom näringslivet,

2. med ändring av tidigare beslut bemyndiga regeringen att under budgetåret 1978/79 ikläda staten ekonomisk förpliktelse i samband med bidrag till energibesparande åtgärder inom näringslivet samt till prototyper och demonstrationsanläggningar, vilken inberäknat löpande beslut innebar åtaganden om högst 100 000 000 kr. under budgetåret 1979/80.

Stöd till vissa energibesparande åtgärder inom näringslivet

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen läggs fram förslag om ökat stöd till vissa energibesparande och sysselsättningsstimulerande åtgärder inom näringslivet. Förslaget innebär att vid sidan av nuvarande bidrag om högst 35 %, ett särskilt bidrag om 15 % av godkända kostnader tillfälligt införs för åtgärd som innebär uppförande av fastbränsleanläggning eller mottrycksanläggning, för åtgärd som innebär tillvaratagande av spillvärme för fjärrvärmeleveranser samt för annan åtgärd som förbättrar energihushållningen inom näringslivet. Åtgärden skall medföra en viss minsta energibesparing för att det särskilda tillägget skall utgå. Huvuddelen av utrustningen för den energibesparande åtgärden skall beställas före den 1 juli 1979 och som regel levereras före den 1 juli 1980. Det extra medelsbehov som det ökade stödet kommer att medföra beräknas till 75 milj. kr.”

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna.

1978/79:161 av Thorsten Larsson m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen skulle

1. hos regeringen begära att ett program för kraftvärmeutbyggnaden framlades i samband med den aviserade energipolitiska propositionen,

2. med ändring av tidigare beslut bemyndiga regeringen att under budgetåret 1978/79 ikläda staten ekonomisk förpliktelse i samband med bidrag till energibesparande åtgärder inom näringslivet samt till prototyper och demonstrationsanläggningar, vilken inberäknat löpande beslut innebar åtaganden om högst 1 500 000 000 kr. under budgetåret 1979/80,

3. besluta att det särskilda tillägget för energibesparande åtgärder inom näringslivet m. m. även skulle utgå till kraftvärmearläggningar, små vattenkraftverk och projekt, där besparingseffekten var minst 1 000 toe/år, i enlighet med vad som anförts i motionen,

4. ge regeringen till känna vad som i motionen anförts angående ytterligare tjänster inom energibyran vid statens industriverk,

1978/79:162 av Ingvar Svanberg m. fl. (s) och

1978/79:163 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen skulle avslå propositionen 1978/79:46.

Utskottet hemställde

1. beträffande utvärdering av stödet till energibesparande åtgärder inom näringslivet att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:162,

2. beträffande program för kraftvärmeutbyggnad att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:161 yrkandet 1,

3. beträffande bidrag till energibesparande åtgärder inom näringslivet att riksdagen med bifall till propositionen 1978/79:46 och med avslag på motionen 1978/79:161 yrkandena 2-4 och motionen 1978/79:163 skulle

a) godkänna vad i propositionen hade föreslagits rörande särskilt tillägg till energibesparande åtgärder inom näringslivet,

Onsdagen den
20 december 1978

Stöd till vissa energibesparande åtgärder inom näringslivet

b) med ändring av tidigare beslut bemyndiga regeringen att under budgetåret 1978/79 ikläda staten ekonomisk förpliktelse i samband med bidrag till energibesparande åtgärder inom näringslivet samt till prototyper och demonstrationsanläggningar, vilken inberäknat löpande beslut innebar åtaganden om högst 100 000 000 kr. under budgetåret 1979/80.

Följande två reservationer hade avgivits av Fritz Börjesson, Birgitta Hambraeus, Karl-Anders Petersson och Ingegärd Oskarsson (samtliga c):

1. beträffande program för kraftvärmeutbyggnad, vari reservanterna ansett att utskottets yttrande i viss del icke bort ingå i betänkandet,

2. beträffande bidrag till energibesparande åtgärder inom näringslivet, vari reservanterna ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1978/79:46, med bifall till motionen 1978/79:161 yrkandena 2-4 och med avslag på motionen 1978/79:163 skulle

a) godkänna vad reservanterna föreslagit rörande särskilt tillägg till energibesparande åtgärder inom näringslivet,

b) med ändring av tidigare beslut bemyndiga regeringen att under budgetåret 1978/79 ikläda staten ekonomisk förpliktelse i samband med bidrag till energibesparande åtgärder inom näringslivet samt till prototyper och demonstrationsanläggningar, vilken inberäknat löpande beslut innebar åtaganden om högst 150 000 000 kr. under budgetåret 1979/80.

c) som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört om ytterligare tjänster inom energibyran vid statens industriverk.

OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! I energipropositionen 1975:30 angavs målsättningarna för utbyggnad av industriellt mottryck och mottryck i form av kraftvärme till en total produktion av 8 resp. 15 TWh, dvs. miljarder kWh, år 1985. Departementschefen uttalade att oljekraftproduktionen i första hand borde ske i mottrycksanläggningar, dvs. genom kraftvärme och industriellt mottryck, där bränslets energiinnehåll utnyttjas mest effektivt. Samtidigt godtog man en oljekondensproduktion, som sker med låg verkningsgrad, på totalt 7 TWh 1985. I dagens läge är vi redan nere i ett par TWh just när det gäller oljekondensproduktionen, dvs. vi har redan 6-7 år före planeringsperiodens utgång passerat riktpunkten och reducerat med 5 TWh i förhållande till vad riktpunkten för 1985 innebar.

År 1975 hette det i näringsutskottets utlåtande över energipropositionen: "Av energiinnehållet i olja utnyttjas ungefär dubbelt så mycket i mottrycksanläggningar som i kondenskraftverk, eftersom det uppvärmda kylvattnet då tillvaratas för husuppvärmning. Kraftkostnaden i stora mottrycksanläggningar blir lägre. Det anges att kraftvärmeintressenterna har räknat med att under tiden fram till 1985 kunna bygga ut oljebaserad mottrycks kraft i kommunerna motsvarande 4 å 6 TWh. En positiv syn på mottrycksanlägg-

ningar redovisas också på flera ställen i propositionen av industriministern."

Därefter följer näringsutskottets uttalande, som sedan blev riksdagens:

"Att en utbyggnad av produktionen av mottryckskraft skall främjas är sålunda ett markerat inslag i regeringens energipolitiska program."

Den här år 1975 fastlagda politiken har varit vägledande under de senaste två åren. Därför har också mottrycksproduktionen särskilt främjats genom olika åtgärder.

1. Fjärrvärmeutbyggnaden är en avgörande förutsättning för kraftvärme i kommunerna, och storleken av mottrycksproduktionen av el i kraftvärmeverk är direkt beroende av storleken av fjärrvärmeunderlaget. Vad gäller befintliga kraftvärmeverk är det önskvärt med en fortsatt utbyggnad av fjärrvärmenätet för att den årliga utnyttningstiden av verket i mottrycksdrift skall förlängas så att kraftproduktionen därmed ökas. Fjärrvärmeutbyggnaden gör det också möjligt att etablera nya kraftvärmeverk efter hand. Det svåraste hindret för fjärrvärmens expansion har varit kommunernas bristande finansiella resurser och gällande lånevillkor för kommunerna. Därför införde trepartiregeringen annuitetslån med 23 års löptid och lägsta marknadsmässiga ränta för de investeringar i fjärrvärmeutbyggnad som inte täcks av anslutningsavgifter. Avsikten var att en likvärdig låneform också skulle etableras för utbyggnaden av kraftvärmeverk. Jag förutsätter att de återstående finansieringsfrågorna på det här området fullföljs av folkpartiregeringen med det snaraste.

2. Trepartiregeringen genomförde år 1977 en särskild stimulans av energibesparande åtgärder inom näringslivet, däribland installation av mottrycksanläggningar inom industrin. Bl. a. den särskilda stimulansen på 20 % utöver de normala 35 medförde att ett tiotal olika mottrycksanläggningar fick stöd och sattes i gång. Före hösten 1976 hade under alla tidigare budgetår bara en enda anläggning fått statligt stöd.

3. Genom investeringsanslag, beslutade av riksdagen, fick Botkyrka kommun i samarbete med Vattenfall möjlighet att sätta i gång byggandet av sitt kraftvärmeverk. Där pågår en utredning angående möjligheterna att använda alternativa bränslen som lär bli klar i dagarna. Därutöver pågår utbyggnad av dieselkraftvärme på Gotland, som en konsekvens av den uppgörelse som träffades om Gotlands framtida energiförsörjning och den ökade andelen lokal produktion på ön.

4. Under 1977 tillsattes en utredning med uppgift att föreslå åtgärder för att göra *nyttillkommande* anläggningar, t. ex. på mottrycksområdet, omställningsbara, dvs. redan från början förbereda dessa för användning av annat bränsle än olja. Det är en väsentlig uppgift att detta utredningsarbete fullföljs snarast möjligt mot bakgrund av bl. a. kravet på försörjningstrygghet och möjligheten att i successivt ökad utsträckning använda inhemska bränslen. De som menar att en fortsatt kraftvärmeutbyggnad måste innebära ett ökat oljeberoende ser detta mycket kortsiktigt. Det finns möjligheter att använda både inhemska bränslen och efter hand som koltekniken utvecklas också detta bränsle, om man kan klara av det på ett från miljösynpunkt acceptabelt sätt.

Onsdagen den
20 december 1978

Stöd till vissa energibesparande åtgärder inom näringslivet

Så sker f. ö. redan från tid till annan bl. a. här i Stockholm, även om det återstår en hel del att göra på miljöområdet.

Trots att det således har funnits en betydande politisk enighet om en fortsatt satsning på mottrycksproducerad el, tycks nu intresset ha svalnat på en del håll. Det är *en* möjlig förklaring till näringsutskottets behandling av centerns partimotion angående särskild stimulans med 15 % statligt bidrag för kraftvärmeutbyggnaden. Den motionen är väckt i anslutning till regeringens proposition om energibesparande åtgärder i näringslivet, m. m. Ingenting hindrar naturligtvis att man låter den stimulans som avses för mottrycksproducerad el i näringslivet också gälla kommunerna och på i princip samma villkor. Så har skett tidigare, t. ex. beträffande spillvärmeutnyttjande. Kraftvärmens har hittills inte omfattats av stimulansbidrag. I proposition 1978/79:46 om stöd till vissa energibesparande åtgärder inom näringslivet anges klart att syftet med de föreslagna åtgärderna är att skapa sysselsättning inom näringslivet. Det skulle i hög grad kunna bli följden om man lyckades övervinna de hinder som finns för en utbyggnad av kraftvärmens i dag.

Osäkerheten i kommunerna beror naturligtvis på olika saker. Det stora överskottet på el är ett starkt skäl. Det har som bekant inte erkänts som ett skäl för att begränsa kärnkraftsprogrammet, men när det gäller kraftvärmens återopade Carl Tham just detta skäl i ett frågesvar här i riksdagen den 23 november angående Sundsvalls kraftvärmeverk. Frågan är naturlig: Hur kan man vara så säker på antalet kärnkraftverk, när man är så osäker om behovet av mottrycksproducerad el i kraftvärmeverk?

Näringsutskottet räknar i sitt betänkande nr 13 med att det redan förberedda programmet för kraftvärmeutbyggnad kommer att läggas fram under våren i samband med den energipolitiska propositionen – och det är ju bra. Men det ligger fara i dröjsmål. Vi har under den senaste tiden sett hur antalet anställda vid Svenska Maskinverken i Järfälla kommer att reduceras. Företaget överläts till statliga Götaverken Ångteknik AB. Dessa båda företag konkurrerade f. ö. just om det nämnda kraftvärmeverket i Sundsvall. Nu får inget av företagen något besked. Det är minst sagt underligt mot bakgrund av det engagemang som i ord visades här i riksdagen under gårdagen, när det gällde att snabbt skapa konkret sysselsättning i t. ex. Göteborg. Här finns nu möjligheten för dem som vill sätta kraft bakom orden från i går att stödja centerreservationen 2 till näringsutskottets betänkande 1978/79:13. Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 2 till detta betänkande.

Reservationen 2 innebär också att storlekskravet på energibesparande projekt skulle sänkas från 1 500 – i vissa fall 2 000 – ton oljeekvivalenter. Vi föreslår att gränsen i stället sätts vid 1 000 ton oljeekvivalenter. Därmed skulle ytterligare besparingsobjekt lockas fram enligt bedömningar som gjorts av industriverket under trepartiregeringens tid. Samtidigt borde minikraftverken ingå i det särskilt stimulerade området. För att korta ned handläggningstiden behöver industriverket också nya tjänster.

Herr talmän! Jag är naturligtvis tillfreds med att folkpartiregeringen följer upp det som förberetts under regeringen Fälldin. Men det hade varit bättre,

om man lagt fram hela förslaget. Genom att utesluta kraftvärmeverken från det ursprungligen förberedda förslaget riskerar man arbetslöshet på olika håll inom svensk verkstadsindustri. Dessutom sprider man en osäkerhet hos kommunerna. Vill regeringen eller vill den inte satsa på kraftvärme? Eller är det bara kärnkraft som regeringen och utskottsmajoriteten är intresserade av – och dessutom, som man markerar i en passus i utskottsbetänkandet, att långsiktigt låsa oss vid kärnkraften genom att satsa på hetvattenöverföringar på långa avstånd från reaktorplatserna till våra större tätorter? Det vore utomordentligt bra om vi kunde få ett klagörande besked på den här punkten.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Som framgår av vpk-motionen 163, som behandlas i detta betänkande, anser vi kommunister att hittillsvarande låne- och bidragssystem inte bör utökas med ytterligare bidrag till näringslivet för energibesparande åtgärder. De energibesparande åtgärderna inom fastighetsbeståndet som helhet och inom näringslivet och industrin i synnerhet är genomgående lönsamma redan vid dagens energipriser. Den nuvarande bidragsgivningen bör därför ersättas med ett system som helt baseras på statlig kreditgivning.

Energikommissionen har f. ö. kommit till ungefär samma slutsatser då man föreslagit att det snarast skall övervägas om inte det nuvarande bidragssystemet bör ersättas med ett lånesystem. Vpk har också i olika sammanhang föreslagit att processindustriernas och större tillverkningsindustriers energianvändning skall prövas enligt en särskild energikoncessionslagstiftning. Företagen bör åläggas att genomföra samhällsekonomiskt lönsamma hushållningsåtgärder. De bör för genomförandet garanteras statliga lån men däremot inga subventioner.

Industrin behöver därmed inte använda eget kapital. Eftersom de åtgärder som exempelvis energikommissionen diskuterat genomgående är lönsamma, blir driftkostnaderna snarare lägre än tidigare. Industrins besparingsmöjligheter är stora. Överskottsvärme från industriella anläggningar kan utnyttjas effektivare. Kraftvärme och industriell mottryckskraft kan ge stort tillskott till vår energiförsörjning.

Byggandet av kommunala kraftvärmeverk måste påskyndas och stödjas genom både bidrag och lån. En sådan utbyggnad är ekonomiskt försvarbar och statliga satsningar i form av bidrag nödvändiga, för att de hårt belastade kommunerna skall klara den. Vi räknar med att detta behov också kommer att tillgodoses i den till våren 1979 aviserade energipolitiska propositionen, även om utskottets skrivning är något oklar i denna del.

Utskottet har refererat en liten del av innehållet i vpk-motionen, i vilken föreslås att regeringsförslaget om att höja bidragen till företagen skall avslås, och har satt ordet miljonvinster inom citationstecken. Om man med detta möjligen menar att det skulle vara en överdrift att påstå att många företag gör stora vinster – ibland miljonvinster – på energibesparande åtgärder, så finns

Onsdagen den
20 december 1978

Stöd till vissa energibesparande åtgärder inom näringslivet

det anledning att i detta sammanhang upprepa att det faktiskt förhåller sig så.

Det finns exempel på företag som genom energibesparande åtgärder gjort betydande vinster och fått nedlagda kostnader betalda på mycket kort tid. I ett företag i min hemort – Saab-Scania i Södertälje – säger en av de ansvariga i bolagets energikommitté att man har som tumregel att en energibesparande åtgärd skall betala sig inom tre år. Ett exempel på åtgärder man där vidtagit är värmeväxlare i skorsten i form av avgaspanna, som sparar in närmare 1 miljon liter olja per år. Vidare kan nämnas att man på motorprovningssavdelningen kopplat in en elgenerator vid provkörning av motorer, som levererar över 1 miljon kWh per år till företagets vanliga elnät.

Andra exempel gäller återvinning av värme i kylvatten och tillvaratagande av spillvärme. Trots att exempelvis värmeväxlare och tillsatser kan bli rätt dyra investeringar, så har man ansett dessa befogade då de betalar sig på ca tre år. Från företagets sida har nyligen uppgetts att man genom vissa energibesparande åtgärder, som genomfördes under en period 1975–1976, sparade in energi motsvarande energibehovet för Saab-Scanias produktion av 150 stora lastbilar. Då man 1975 byggde ett nytt härderi, beaktades energifrågorna redan på projekteringsstadiet. Man tar nu till vara all spillvärme från ugnarna och med den värmer man upp ventilationsluften utifrån för uppvärmning av 2 500 m² stora lokaler. Spillvärmern räcker för att hålla lokalerna väl uppvärmda även med en yttre temperatur ned till -6°.

Med detta har jag velat ge exempel på vad vi anför i vår motion och något om motiven till att vi yrkat avslag på propositionen om att höja bidragen till näringslivet för energibefrämjande åtgärder. Jag yrkar bifall till motionen 163.

RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Först något om bakgrund och syftemål med propositionen. Förutom vissa energibesparande åtgärder inom näringslivet har propositionen också sysselsättningsfrämjande effekter. Stödformer i samma syfte som propositionen har funnits sedan 1974. Den 1 juli 1978 byggdes dessa på med bidrag för åtgärder som syftar till att bygga ut, vidmakthålla eller öka elproduktionen i vattenkraftverk som har en installerad effekt av minst 100 och högst 1 500 kW. Avsikten med stödet är att få en bättre hushållning med våra energiresurser och spara på oljeförbrukningen.

Under en del av år 1977 gav staten utöver bidraget om högst 35 % ett särskilt tillägg om 20 % för energibesparande åtgärder för industriella processer. I den nu aktuella propositionen, nr 46, föreslås ett liknande förstärkt stöd till vissa slag av energibesparande åtgärder inom näringslivet. Det särskilda tillägget skall nu motsvara 15 % av godkända kostnader för den bidragsberättigade åtgärden. De små vattenkraftverken är undantagna. Orsaken till detta är att man behöver få mer erfarenhet på detta område. Det har ju ingått i stödprogrammet endast en kort tid hittills. För att berättiga till tillägg skall en åtgärd medföra en besparing på minst 1 500 ton – i fråga om vissa slag av anläggningar minst 2 000 ton – oljeckvivalenter.

Stöd till vissa energibesparande åtgärder inom näringslivet

Det förstärkta stödet är också tidsbegränsat. De viktigaste delarna av den utrustning det gäller skall beställas före den 1 juli 1979 och levereras före den 1 juli 1980.

En del motioner har väckts med anledning av propositionen. I motionen 163 från vpk med Lars Werner som första namn föreslås avslag på propositionen. En representant för vpk har just talat för den motionen. Skälet till avslagsyrkandet är enligt talesmannen att många företag skall ha gjort sig stora vinster på energibesparande åtgärder och att det därför inte finns anledning att höja bidragen ytterligare. Stödet borde inskränkas till kreditgivning, menar motionärerna. Utskottet har emellertid i sin prövning funnit att stödet är väl avvägt. En framtida utvärdering av stödet skall naturligtvis ske. Att stödet inte minst från sysselsättningssynpunkt är motiverat står emellertid helt klart. Utskottet avstyrker därför motionen 163.

I motionen 162 från socialdemokraterna efterlyser motionärerna en utvärdering av verkningarna av det nuvarande stödet. Energiministern har lovat att en sådan utvärdering skall komma i den energipolitiska proposition som är utlovad till början av 1979. Motionärernas önskemål blir då uppfyllda.

Till utskottsbetänkandet är fogade två reservationer från centerns ledamöter i utskottet. Den första reservationen avser program för kraftvärmeutbyggnad. Reservanterna vill bl. a. att riksdagen hos regeringen skall begära att ett program för kraftvärmeutbyggnad framläggs i samband med den kommande energipolitiska propositionen. Statsrådet Tham, som inom regeringen är föredragande i energifrågor, har den 23 november 1978 i svar på en fråga i riksdagen meddelat att han avser att föreslå regeringen att i den propositionen redovisa en bedömning av elbehovets utveckling under 1980-talet. Denna bedömning bör, har han uttalat, i sin tur ligga till grund för överväganden om en utbyggnad av elproduktionen, bl. a. genom kraftvärmeverk. Utskottet räknar således med att yrkandet i reservationen blir tillgodosett utan att det behövs någon åtgärd av riksdagen. Utskottet vill tillägga att man i sammanhanget bör ägna uppmärksamhet också åt de utredningar som genomförs om utnyttjande av hetvatten från kärnkraftverk.

De mer polemiska inslagen i Olof Johanssons anförande beträffande kärnkraften finns det inte skäl för mig att gå in på nu. Jag vill bara kort säga att regeringens strävan är att ta itu med energifrågorna på alla områden och försöka lösa problemen. I den nya regeringen finns ingen lösning vid någon speciell fråga.

Beträffande reservationen 2 vill jag säga följande. Reservationen innehåller yrkanden som går längre än regeringens förslag. Man vill bl. a. att medelramen skall utvidgas till 150 milj. kr., vilket är 50 milj. kr. mer än regeringen har begärt. Det är klart att man alltid kan motivera en anslagshöjning i sådana här fall. Det särskilda tillägget till bidrag avseende energibesparande åtgärder inom näringslivet m. m. bör enligt reservanterna utgå även till kraftvärmeanläggningar, små vattenkraftverk och projekt som beräknas leda till energibesparingar på ned till 1 000 ton oljeckvivalenter per år. Det skiljer

Onsdagen den
20 december 1978

Stöd till vissa energibesparande åtgärder inom näringslivet

alltså litet i storlek här jämfört med regeringens och utskottsmajoritetens förslag. För administration vill reservanterna att tre nya tjänster skall få inrättas inom industriverkets energibyrå.

I sin bedömning har utskottet emellertid funnit regeringens avgränsning av de föreslagna kompletterande stödåtgärderna väl motiverad. Frågan om kraftvärmeutbyggnad kommer, som framgår av vad jag har sagt i det föregående, nästa år att aktualiseras i ett större sammanhang. Det synes alltså inte påkallat med extraordinära åtgärder innan dess. Som jag har sagt tidigare finner inte utskottet skäl för att utvidga det nyligen införda stödet till små vattenkraftverk. Vi vill samla mer erfarenheter på det området. De i propositionen angivna minimigränserna för besparingar som skall kvalificera för bidrag förefaller vara lämpligt avvägda. Den föreslagna medelsramen är väl avpassad med hänsyn till de regler som bör gälla, anser utskottets majoritet.

Herr talman! Jag föreslår bifall till utskottets hemställan på alla punkter och avslag på motionen 163 och reservationerna 1 och 2.

OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Allra först vill jag säga att jag också tycker att det är riktigt – som Tore Claeson tog upp – att vi får en utvärdering av energisparstödet. Men det är inte så att industriverket har slösat med tiden. Jag tycker att man behöver den tid som man har utmätt, och utvärderingen lär komma alldeles i början av nästa år. Därmed finns det en möjlighet att få utvärderingen av energisparstimulanserna och erfarenheterna av dessa inarbetade i den energipolitiska propositionen, vilket har varit tidtabellen – i varje fall tidigare.

Sedan är det riktigt att det också finns möjligheter att uppnå betydande effekter genom att förbättra lånemöjligheterna på detta område. Det gäller inte minst kraftvärmen, som jag mest ägnade mig åt i mitt anförande. En del av det här problemet har lösts genom att man har fått förbättrade finansieringsvillkor för fjärrvärmen. Men om man skall vara någorlunda konsekvent måste det följas upp på kraftvärmecområdet, och jag förutsätter att så också kommer att ske.

Det som oroar mig i den här situationen är att nästan alla säger, att de är för kraftvärmeutbyggnad men inte är beredda att föreslå några åtgärder för att åstadkomma en islossning på detta område. Vi har alltså tidigare föreslagit två kraftvärmeprojekt, som är under planering eller genomförande, som jag nämnde i mitt anförande. Avsikten var naturligtvis att få i gång ytterligare sådana projekt. Det är en rad olika kommuner – Sundsvall, Eskilstuna, Södertälje, Göteborg, Helsingborg för att nämna några – som är beredda att ganska snart satsa på en utbyggnad av kraftvärmen. Frågan är då om dessa planer skall stoppas därför att man nu plötsligt ligger i ett överdimensionerat kärnkraftsprogram.

Det är viktigt att kommunerna får reda på vilka riktlinjer de skall följa framöver. Annars avstannar planeringen, och vi står återigen i ett vänteläge

och förlorar mängder av sysselsättningstillfällen inom verkstadsindustrin. Det gäller de företag jag nämnde förut – Svenska Metallverken, Götaverken Ångteknik, STAL-LAVAL. Det gäller också andra företag inom den verkstadsindustri som i dag har ett lågt kapacitetsutnyttjande.

Detta förslag är dikterat av sysselsättningskäl, säger man i propositionen, och så var det planerat från början. Frågan är: Varför vill man då inte göra konkreta insatser, t. ex. i Göteborg, för att få i gång verksamheten? Jag har ännu inte fått svar på den frågan, och jag tycker att det är något besynnerligt, särskilt som man i andra sammanhang så klart har uttalat sig för just en stimulans av utbyggnaden av mottrycksanläggningar. Därvidlag utgör inte det största partiet i den här riksdagen något undantag; man säger i sitt senaste energipolitiska program, Energipolitik för framtiden:

”Däremot bör möjligheter till ytterligare utbyggnad av *mottrycksanläggningar inom industrin och tätbebyggda samhällen tas till vara*. Möjligheten att utnyttja även andra bränslen i nu oljebaserade kraftanläggningar bör beaktas. Kommunernas möjligheter att finansiera utbyggnad av kraftvärmeanläggningar bör förbättras.”

Ja, vi får väl se hur det går i voteringen här framöver. Jag hoppas alltså att det inte bara är ord när man talar om att man vill främja sysselsättningen och dessutom främja kraftvärmeutbyggnaden och ge kommunerna en ordentlig möjlighet till planering på det här området.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Vi har från vänsterpartiet kommunisterna, som jag förut också nämnde, i olika sammanhang framhållit betydelsen och nödvändigheten av statlig och kommunal planering och att lagstiftning och bestämda direktiv till fastighetsägare och företag är nödvändiga åtgärder för en konsekvent hushållning med energin. Vi har också framhållit att en finansiering genom statlig långivning på rimliga villkor är nödvändig för att man snabbt skall kunna nå resultat.

Vad vi nu vänder oss emot är alltså att man skall öka bidragen till näringslivet. Rune Ångström säger att man inom utskottet funnit att den 15-procentiga ökningen av stödet till näringslivet är väl avvägt. Utskottet avstyrkte därför vårt yrkande. Jag tycker inte att stödet är väl avvägt, allra minst mot bakgrund av de dåliga möjligheter som f. n. ges kommunerna bl. a. när det gäller att bygga ut kraftvärmen. Däremot är det väl avvägt beträffande vad som är så utmärkande för de borgerliga regeringarna och deras förslag och åtgärder när det gäller stöd till företagen – på så sätt är det helt konsekvent och följdriktigt.

Vad som behövs är inte ytterligare bidrag till näringslivet för att klara den här frågan. Det är redan nu tillräckligt lönsamt för företagen att vidta energibesparande åtgärder utan nya bidrag. Däremot behövs det bättre lånemöjligheter och bidrag till kommunerna för deras arbete att bidra till en bättre energiförsörjning. Jag vill i det här sammanhanget inte försöka initiera någon längre debatt, men eftersom varken Rune Ångström eller utskottet säger någonting i sak här vill jag fråga Rune Ångström: Bestrider Rune

Ångström att många företag gör stora vinster på de energibesparande åtgärder som de vidtar?

RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten så mycket, utan jag skall bara kort bemöta ett par frågeställningar.

Jag sade i mitt anförande att det då det gäller kraftvärmeutbyggnaden – det var ju en tyngdpunkt i Olof Johanssons anförande – skulle komma en utvärdering och en redovisning av elbehovets utveckling under 1980-talet.

Det är självklart att man inte betraktar en fråga av detta slag i så kort perspektiv som situationen sådan den är i dag. Orsaken till att vi har ett elöverskott är inte, som Olof Johansson sade, att vi har haft en ohämmad kärnkraftsutbyggnad i Sverige. Nivån på den är f. n. relativt blygsam. Den främsta orsaken är naturligtvis att vår industri har gått på lågvarv och inte haft det energibehov som den har vid fullt kapacitetsutnyttjande. I bedömningen inför framtiden ligger naturligtvis också att man bör försöka komma bort ifrån det alltför ensidiga oljeberoende som vi har i Sverige.

Jag tror alltså att Olof Johansson kan vara lugn för att riksdagen och regeringen kommer att behandla dessa frågor på ett positivt sätt och att det som från centerns sida yrkas i reservationen kommer att bli tillgodosett.

Beträffande Tore Claesons fråga till mig om jag bestrider att företag har gjort stora vinster i samband med de energibesparande åtgärderna vill jag säga att åtgärderna givetvis har medfört vinster för företagen. Men ett av syftmålen har just varit att stimulera företagen till att vidta dessa åtgärder för att få den spareffekt och sysselsättningseffekt som man vill uppnå. Om det därigenom har uppstått vinster på det här området är det enligt min mening inget fel i det. Kan man förena en samhällsnytta med att få företagen mera stabila, så har man uppnått ett dubbelt syfte.

LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Från socialdemokratiskt håll hade vi inte tänkt delta i den här debatten mellan folkpartiets och centerpartiets företrädare – var vi står i denna fråga är klart markerat i näringsutskottets betänkande – men när Olof Johansson i sitt andra inlägg anklagade socialdemokratin för att vara medansvarig för de förseningar som har drabbat energipolitiken i det här landet, då måste vi protestera.

Vi är fullt beredda att ta ställning till en energipolitisk proposition. Den borgerliga regeringen hade ju utlovat en sådan till hösten 1978, och inte minst Olof Johansson stod som garant för att den skulle läggas fram då. Vårt energipolitiska program pekar också på det förhållandet att vi när som helst är beredda att ta ställning till en energipolitisk proposition. Men det går inte, Olof Johansson, att bryta ut endast en liten bit, nämligen kärnvärmeproduktionen, ur det energipolitiska programmet, även om den är viktig i sig själv. Den måste bedömas mot hela den energipolitiska behovsbakgrunden. Därför vägrar vi att ställa upp på den typ av skenlösning som centern för fram i sin reservation.

Vi får inrikta oss på att diskutera detta i sak när energipropositionen läggs fram i mars 1979. Då kommer vi att redovisa vårt ställningstagande. Vi har f. ö. redan markerat vårt principiella ställningstagande, nämligen att vi är positivt inställda till att så mycket som möjligt utnyttja kraftvärmeverken, men det måste göras mot en energipolitisk helhetsbakgrund.

Sedan vill jag beröra ett förhållande som jag tycker är litet konstigt. Om man från centerns sida är intresserad av ett energisparande och av att utnyttja energin så effektivt som möjligt, varför vill man då inte utnyttja hetvattnet från de existerande kärnkraftverken? Ni har ju sagt att ni är beredda att acceptera tio kärnkraftverk, om villkorlagen uppfylls och man i övrigt kan klara avfallshanteringen. Men låt oss då utnyttja de här kärnkraftverkens värmekapacitet fullt ut! Varför säga nej till ett utnyttjande av hetvattnet i Barsebäck? Det skulle på intet sätt innebära att vi minskade vår handlingsfrihet när det gäller kärnkraften, utan det skulle bara innebära att vi utnyttjade gjorda investeringar på ett effektivt sätt. Dessa investeringar kommer att vara avskrivna när kraftverket i Barsebäck är avskrivet. Det skulle alltså inte innebära några extra låsningar i det fallet, herr Johanson.

OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Med anledning av Lennart Petterssons inlägg skall jag avgränsa den här debatten, annars lär den ta lång tid.

Vi diskuterar alltså energibesparande åtgärder i näringslivet. En del av det som inryms i detta är mottrycksproducerad el. Till det området hör kraftvärmens och därmed också elbalansen. På så sätt kommer kärnkraften indirekt in i bilden. Jag står naturligtvis kvar vid min uppfattning att den överkapacitet som vi har i det svenska elproduktionssystemet har sin grund där. Det är en överkapacitet i dag på ca 18 TWh, dvs. 18 miljarder kWh, med gängse leveranssäkerhetskriterier. Det innebär att vi skulle få mångdubbla ökningen av elanvändningen inom industrin, Runc Ångström, om vi skulle sätta fart på den kapaciteten. Mot dagens ca 40 TWh skulle vi använda 58 TWh. Det är litet för stora siffror för att göra detta till en fråga om konjunkturväxlingar.

Men låt oss då avgränsa debatten i övrigt.

Jag konstaterade bara att socialdemokratin har ett positivt synsätt i sitt energipolitiska program, och därför tycker jag det är rimligt att man baserar sitt ställningstagande här i kammaren i dag på detta positiva synsätt i det egna energipolitiska programmet. Det är det enda jag har sagt. Och det hoppades jag att Lennart Pettersson tyckte också.

Om man då har så klara uttalanden som jag relaterade här från 1975 års energipolitiska beslut, som man har hänvisat till i alla andra sammanhang, förstår jag inte logiken i att göra ett avsteg just på den här punkten när det gäller kraftvärmens. Det var bara detta det gällde.

När det sedan gäller tidtabellen för den energipolitiska propositionen, så känner Lennart Pettersson naturligtvis till att energikommissionen behövde rimlig tid på sig för att utarbeta det här förslaget. Man kunde inte bli klar

Onsdagen den
20 december 1978

Stöd till vissa energibesparande åtgärder inom näringslivet

förrän vid halvårsskiftet 1978. Remissinstanserna har rätt att för de här tjocka volymerna få en viss remisstid. Det har de fått. Därmed var det nödvändigt att skjuta upp beslutet till våren 1979.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag noterar att Rune Ångström medger att det är riktigt när jag säger att många företag gör stora vinster på energibesparande åtgärder redan med nuvarande bidrag. Därmed har Rune Ångström också indirekt erkänt att man på det här viset medvetet ger företagen bidrag som innebär ytterligare vinster för företagets del. Det har styrkt mig i min uppfattning att vi har rätt när vi anser att riksdagen skall avslå yrkandet om dessa bidragshöjningar.

Låt mig sedan också bara säga – till den diskussion som har uppkommit med anledning av det som utskottsmajoriteten har smugit in i utskottets betänkande om utnyttjande av hetvatten från kärnkraftverk – att för vpk:s vidkommande motsätter vi oss att man skall projektera på det sätt som nu diskuteras, därför att det kort och gott innebär en framtida uppbindning i kärnkraften som det då blir ännu svårare att befria oss ifrån.

Det skulle vara frestande att utvidga resonemanget och diskussionen på denna punkt, men jag skall avstå från det nu.

LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Olof Johanssons senaste inlägg var en enda lång klagande motivering till varför den gamla borgerliga regeringens energipolitiska blockering nu har lett fram till att vi i själva verket måste vänta ända till mars 1979 för att anta det övergripande energipolitiska program som måste antas. Vi kan alltså inte rycka ut det här, utan det måste tas i ett samlat grepp. Varför det är så har just Olof Johansson motiverat i sitt senaste inlägg.

OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag skall inte fortsätta att gräla med Lennart Pettersson om detta – men den förklaring jag gav gällde just att den utredning som arbetat skulle få ordentlig tid på sig att göra det jobb som inte var påbörjat hösten 1976.

Alla partier har tidigare varit överens om att kraftvärmen skall främjas. Så bestämde vi i 1975 års energipolitiska beslut. Då borde vi kunna vara överens om det även tre år senare och inte behöva göra halvhalt på just det här området och därmed skapa oklarhet hos kommunerna, som hela tiden har räknat med att utvecklingen av kraftvärmen skall få fortsätta.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölles.

Onsdagen den
20 december 1978

*Stöd till vissa ener-
gibesparande åtgärder inom näringslivet*

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen nr 1 av Fritz Börjesson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Olof Johansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 mom. 2 med godkännande av utskottets motivering röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen nr 1 av Fritz Börjesson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Olof Johansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 221
Nej - 85

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 2 av Fritz Börjesson m. fl. samt 3:o) motionen nr 163 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Tore Claeson begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Tore Claeson begärt votering även beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 mom. 3 antar reservationen nr 2 av Fritz Börjesson m. fl. röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionen nr 163 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tore Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 85
Nej - 11
Avstår - 207

Nr 61

Onsdagen den
20 december 1978

Norrlandsfonden

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 mom. 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Fritz Börjesson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Olof Johansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 222
Nej - 75
Avstår - 10

§ 6 Vissa anslag inom industridepartementets verksamhetsområde

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1978/79:16 med anledning av propositionen 1978/79:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 i vad avser vissa anslag inom industridepartementets verksamhetsområde och propositionen 1978/79:43 om medelsanvisning m. m. på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 i vad avser vissa anslag inom industridepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkterna 1-3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 4

Norrlandsfonden

Regeringen hade i propositionen 1978/79:25 bil. 11 under punkten 3 (s. 102 f.) föreslagit riksdagen att godkänna vad föredragande statsrådet hade anfört beträffande Norrlandsfondens verksamhet.

Inom industridepartementet gjordes f. n. en utvärdering av Norrlandsfondens verksamhet. I avvaktan på resultatet av denna utvärdering borde, anfördes det i propositionen, fonden få fortsätta sin verksamhet t. v. under år 1979 enligt nuvarande riktlinjer.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1978/79:147 av Börje Hörnlund (c), vari hemställdes att riksdagen till Medelstillskott till Norrlandsfonden på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 anvisade ett reservationsanslag av 20 000 000 kr.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

1. godkänna vad som i propositionen 1978/79:25 bil. 11 under punkten 3 hade anförts beträffande Norrlandsfondens verksamhet,
2. avslå motionen 1978/79:147.

Reservation hade avgivits

1. av Fritz Börjesson, Birgitta Hambræus, Karl-Anders Petersson och Ingegärd Oskarsson (samtliga c) som ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen skulle

1. godkänna vad som i propositionen 1978/79:25 bil. 11 under punkten 3 anförts beträffande Norrlandsfondens verksamhet,
2. med bifall till motionen 1978/79:147 till Medelstillskott till Norrlandsfonden på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 anvisa ett reservationsanslag av 20 000 000 kr.

BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Norrlandsfonden har haft och har utomordentligt stor betydelse för uppbyggnaden av näringslivet i de fyra norra länen. Fonden har stor betydelse såväl för produktutveckling och kapitalförsörjning som för regionalpolitiken i stort. Det geografiska område som fonden verkar inom har 20–25 % lägre sysselsättningsgrad än de bästa områdena i vårt land. Det är därför utomordentligt trist att propositionen om Norrlandsfondens fortsatta verksamhet inte har förelagts riksdagen. Enligt proposition nr 100 i fjol skulle så ha skett, och detta skulle också ha blivit fallet, om vi inte hade fått det senaste regeringsskiftet. I propositionen 100 står också – i motsats till vad utskottsmajoriteten påstår – att beviljade medel, 10 milj. kr., är avsedda för fondens finansiering under verksamhetsåret 1978.

Tidigare har som bekant delar av fondens kapitaltillskott också kommit från Statsföretag. Så var fallet så sent som på våren 1978, men så sker som bekant inte framgent, eftersom staten numera skall vara ensam finansär av verksamheten.

Utskottsmajoriteten har också fel, när den påstår att fonden har ungefär samma ekonomiska resurser till sitt förfogande under första halvåret 1979 som för ett år sedan. Jag har genom personlig kontakt med ansvarig tjänsteman vid fonden underrättats om att man vid nyåret 1978 visste att fonden för kommande verksamhetsår disponerade 60 milj. kr. Nu är emellertid situationen den att motsvarande summa för första halvåret 1979 är 19 milj. kr. Dessutom är läget sådant att kapitalbehovet är stort såväl för befintliga åtaganden som för nya projekt som man vill utveckla och lokalisera till området. Projekt på ca 50 milj. kr. finns redan i dag aktualiserade i Norrlandsfonden. Fonden var nu också beredd att mera aktivt gå in för att utveckla och hjälpa fram ny och utökad verksamhet.

Från denna synpunkt sett är det utomordentligt förvånande att regeringen och utskottsmajoriteten inte är beredda att direkt fylla på erforderliga medel, pengar som direkt skulle ha en positiv regionalpolitisk betydelse. Är det

månne så, att utskottets herrar talesmän har sällat sig till den skara som vill ha bort Norrlandsfonden? Det skulle vara skönt att i kommande anföranden få höra ett klart nej på den frågan.

Denna snålhet med medel till fonden är för min del ännu obegripligare med tanke på den enorma generositet som samma utskott har visat i t. ex. varvsfrågan. Där är som bekant sysselsättningen långt, långt bättre än i de områden som det här rör sig om. Det behövs alltså ett tillskott till Norrlandsfonden på 20 milj. kr. för att hålla dagens verksamhetsnivå uppe. Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen av Fritz Börjesson m. fl.

RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag vill först instämma i Börje Hörnlunds anförande till den delen att jag anser att Norrlandsfonden har haft och har stor betydelse för näringslivets sysselsättning i Norrland. Nu är det dock så att det f. n. pågår en utvärdering av fondens verksamhet i industridepartementet, och det skall komma en proposition i ärendet till våren 1979.

Vi har i utskottet fått den upplysningen att Norrlandsfonden under våren 1979 disponerar ungefär samma ekonomiska resurser som under första delen av förra budgetåret. Om Börje Hörnlund har fått motstridande uppgifter, kan i varje fall inte jag slita tvisten och säga vad som är rätt och vad som är fel i sammanhanget. Men jag tycker ändå att Börje Hörnlund skulle kunna känna sig trygg, när utskottet skriver, att om det skulle uppstå brister i kapitalförsörjningen för fondens verksamhet under våren 1979, förutsätter utskottet att regeringen skall tillskjuta de medel som behövs. Det är en garanti för att utskottets majoritet, och jag förmodar även riksdagens majoritet, ställer sig bakom det förslaget.

Det börjar bli litet tjatigt när man i stort sett i varje debatt drar upp varvsfrågan och gör jämförelser då det gäller olika åtgärder på näringslivets område. Det sättet att föra debatt är inte särskilt konstruktivt.

Herr talman! Jag yrkar avslag på reservationen på den här punkten och bifall till utskottets förslag.

FILIP JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag skall i stort ansluta mig till vad Börje Hörnlund har sagt beträffande fondens betydelse för Norrland i stort. Jag vill bara understryka att fonden framför allt för Norrbotten haft en utomordentligt stor betydelse. Självfallet har den i nuvarande arbetsmarknadssituation i övre Norrland än större betydelse för möjligheterna att få företag etablerade där.

Mot den bakgrunden är det beklagligt att vi just nu skulle hamna i en situation där fondens resurser är mindre än de någon gång tidigare har varit. Framför allt är möjligheterna till en långsiktig planering utomordentligt dåliga för fonden i dag alldenstund man inte vet vad den kommande propositionen kan tänkas innehålla angående fondens möjlighet att verka och utvecklas. Meningen var att riksdagen skulle få en proposition under hösten i år som skulle klargöra den frågan och ge fonden och dess personal vetskap om vad man har att verka med i framtiden.

Tidigare var direktiven för fonden femåriga men under senare år har de varit treåriga. Under dessa perioder har man inom fonden vetat vad man haft att röra sig med och vilka direktiv man skulle rätta sig efter. Nu finns över huvud taget inga sådana. Det var mot den bakgrunden mycket angeläget att vi fick ett klart besked angående fondens möjligheter.

Den situation vi haft på arbetsmarknaden under senare år har gjort att fonden tappats på utomordentligt stora belopp. Under 1977 förlorade man nästan 17 milj. kr., 16,8 milj. kr. för att vara exakt. När detta verksamhetsår är slut beräknar man att fonden har förlorat ca 10 milj. kr. Det bidrar ju i hög grad till det här svåra läget.

Rune Ångström är irriterad över att man hänvisar till gårdagens långa debatt i varvsfrågan. Han får troligen anledning att vara irriterad någon gång då och då när vi påpekar den utomordentliga generositet som visades vid gårdagens överläggningar. Det har aldrig under tidernas lopp visats en sådan generositet mot arbetsmarknadens folk i de bygder vi kommer från. Så herr Ångström får nog räkna med att vi kommer att påpeka detta faktum någon gång då och då.

Jag hade räknat med att åtminstone Norrbottensrepresentanterna i riksdagen vid det här tillfället skulle sluta upp bakom förslaget om ett tillskott av medel till Norrlandsfonden, och jag vill ställa en direkt fråga till Ingvar Svanberg: Vad är det som gör att Ingvar Svanberg i dag inte kan ställa sig bakom motionen om de 20 milj. kr. varom debatten står.

Resonemanget "om fonden skulle komma i besvärligheter under våren så skall regeringen tillskjuta medel" är litet egendomligt. Enligt de uppgifter jag har fått har regeringen inga som helst möjligheter att tillskjuta medel förrän ett beslut ånyo fattas i riksdagen i den här frågan. Det kommer att dröja åtskilliga månader till dess. Under den tiden har fonden inga möjligheter att verka på det sätt som det vore angeläget att den kunde göra i den nu rådande situationen.

Jag är, som sagt, utomordentligt intresserad av att få höra Ingvar Svanbergs argument och bevekelsegrunder för att han ställer upp bakom ett avslagsyrkande på kravet på ett tillskott av medel till Norrlandsfonden, och jag hoppas att jag också får det.

RUNE ÅNGSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande varven vill jag fråga Filip Johansson om han inte stod bakom det förslag som hans parti hade i varvsfrågan. Om han gjorde det tycker jag inte att han behöver markera något motsatsförhållande mellan det stöd som där föreslogs och den debatt som vi i dag för om Norrlandsfonden.

Filip Johansson kanske vet mer än vad jag vet om skälen till att propositionen inte har blivit klar att läggas fram under höstriksdagen. Den väntas emellertid komma under våren, och i avvaktan på det säger utskottet att det enligt de upplysningar som vi har fått finns tillgängliga medel i samma utsträckning som tidigare. Vidare säger utskottet att om medel skulle saknas för de aktuella projekt som finns i Norrbotten och de övriga delar av Norrland

som Norrlandsfonden omfattar förutsätter utskottet att regering och riksdag skall anslå dessa medel. Jag tycker att detta är helt betryggande.

Det är litet märkligt att man så att säga blåser upp denna fråga till någon form av motsättning. Vi är lika positiva till Norrlandsfonden som vad Filip Johansson och Börje Hörnlund är. Jag har själv suttit med som styrelseledamot i Norrlandsfonden och vet vad Norrlandsfonden utråder. Jag är personligen angelägen om att den verksamheten skall kunna fortsätta – i nuvarande former eller i förändrade former, det får utvärderingen visa.

FILIP JOHANSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas verkligen att jag inte behöver upprepa den debatt i varvsfrågan som förekom i går mellan vårt partis representanter och regeringspartirepresentanterna. Om inte Rune Ångström uppfattade de skilda meningar som fanns mellan regeringspartiet och centerpartiet i går torde knappast jag på den korta tid som står till förfogande kunna få honom att förstå skillnaderna. Men alla andra kunde säkert förstå på vilka punkter delade meningar förelåg.

Låt mig sedan säga att om Rune Ångström är så utomordentligt angelägen om Norrlandsfondens verksamhet som han vill göra gällande – och det hoppas jag att han är – hade han ju kunnat biträda det förslag som vi har framfört om ett medelstillskott. Situationen är ju den – det går inte att förneka – att fondens resurser i dag är sämre än vad de någon gång tidigare har varit, medan behoven däremot är större än vad de någon gång tidigare har varit.

INGVAR SVANBERG (s):

Herr talman! Vad jag upplever i den här frågan är ett partis försök att slå knut på sig självt. Jag kan inte låta bli att reagera mot det sätt som centern uppträtt på under de senaste veckorna när det gäller regionalpolitiken.

Jag råkade vara här i kammaren och höra en diskussion om regionalpolitiken, där Börje Hörnlund agerade på ett sätt som jag tycker att han borde hålla sig för god för. Man har tydligen glömt precis allt det man inte gjort under två år. Nu är man tillbaka i valrörelsen 1976 och lovar guld och gröna skogar och talar om det man vill göra. Varför man inte gjort detta när man hade regeringsmakten – det talade han inte om.

I går i varvsdebatten försökte man göra gällande att centern försöker genomföra trygghet för varvsarbetarna – samma trygghet som vårt parti försökte genomföra för gruvarbetarna i Malmfälten men som de borgerliga avstyrde. Men nu är det här plötsligt något alldeles nytt – en förmån för en viss arbetargrupp är till skada för en annan.

Norrlandsfonden tillkom efter en socialdemokratisk motion. Vi har slagit vakt om fonden under alla de här åren. Det är glädjande att se att centern nu plötsligt hyser ett sådant glödande intresse för den. Fondens betydelsefull, och jag är den förste att slå vakt om den. Filip Johansson kan vara helt övertygad om att när vi slutligen skall avgöra frågan om Norrlandsfonden, då är jag positiv. Men vad det nu gäller är att man kommer med en motion och

säger: Den här Norrlandsfonden håller på att utredas, det skall komma en proposition under våren, men nu skall vi passa på att ge 20 miljoner extra för den tid som är kvar – det måste fonden ha. Man tar inte ställning till framtiden. Och jag kan misstänka att centern vill ge dessa 20 miljoner en gång för alla och sedan inte är så noga med hur det blir med fondens framtid. Jag tycker det är ett erbarmligt skådespel.

Vi har från utskottets sida sagt: Om det dyker upp några mycket stora utgifter för fonden under de sex månader det rör sig om, då får regeringen återkomma till riksdagen. Det är gängse kutym eftersom frågan är under behandling. Men man försöker här liksom göra gällande att man är särskilt intresserad av fonden. Sådana taskspelarkonster tycker jag är erbarmliga att se.

Hela historien hänger på att man bör handla hederligt i den här frågan. Ställ upp när det gäller att bevara fonden och ge fonden resurser framöver som ökar! Det började med 15 miljoner och har blivit 20 och sedan 30 miljoner. Var gärna med om detta när det är allvar! Men nu gäller det sex månader – det är någonting tillfälligt. Och låt bli att försöka blåsa upp frågan och föreställa er att ni är så märkvärdiga! Ni är bara ynkliga i den här rollen. Försök att ta litet karlatag och stå för den politik ni fört tidigare och den ni kommer att föra! Och försök inte att göra något ynkligt uppvisningsnummer av att ni skulle vara liksom litet bättre än de andra! Det är bara ynkligt.

BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Jag skall för min del inte betygsätta Ingvar Svanbergs seriösa anförande – det talade för sig självt.

Jag vill bara konstatera att i sakfrågan vill tydligtvis utskottsmajoriteten säga till Norrlandsfonden: Var så god och kör, och behöver ni 30, 40 eller 50 miljoner är det bara för styrelsen att arbeta vidare, och sedan skall regeringen genom en tilläggsproposition lösa in det hela. Vi kommer i ett allt mer intressant läge. Tydligtvis skall det mesta här i landet börja gå på förskott utan att det finns några ekonomiska ramar.

När det gäller regionalpolitiken vill jag säga att den är utomordentligt svår att bedriva i ett krisläge – det är också Ingvar Svanberg medveten om. Men det parti som talat för storstadskoncentration och koncentration till primära centra skall akta sig för att ta för stora ord i sin mun i ett sådant här läge.

FILIP JOHANSSON (c):

Herr talman! Att det skulle vara fråga om en erbarmlig och ynkelig politik m. m. när Ingvar Svanberg går upp och bedömer andras sätt att se på frågorna var inte alls förvånansvärt. Det är helt i linje med det sätt att föra resonemanget som han brukar använda sig av när han blir trampad på tårna. Och av allt att döma har han blivit trampad alldeles utomordentligt hårt den här gången.

Han inleder med att säga att centern plötsligt blivit intresserad av Norrlandsfonden. Det är precis på det sättet som han alltid fört debatten. Sådana saker som fonden menar Ingvar Svanberg att han och hans parti har

ensamrätt på: det finns ingen annan som har lagt ner arbete eller har försökt göra någonting i dessa frågor – det är bara Ingvar Svanberg som har gjort det. Jag har bara velat notera detta.

Det skulle vara intressant om han reellt kunde redovisa något enda tillfälle när vi inte har slutit upp bakom framställningar som Norrlandsfonden har gjort och krav som den har ställt, när vi inte har velat vara med om att ge fonden de resurser vilka begärts.

Ingvar Svanberg säger att fondens vara nu är under utredning och att vi under den tiden skall vänta med beslut. För oss är det självklart att fonden skall fortsätta sin verksamhet, efter ungefär samma normer som den har f. n., och att dess möjligheter att tillgodose de företag som den hjälper definitivt inte skall beskäras. Mot den bakgrunden finner jag att det hade varit rimligt om man i denna tilläggsbudget hade givit fonden de resurser som den absolut behöver, eftersom den i den dagsaktuella situationen är praktiskt taget uttömd och inte har några resurser för annat än en mycket kortvarig planering. Det är det enkla kravet som vi har ställt, och det kallar Ingvar Svanberg för en ynkelig politik.

INGVAR SVANBERG (s):

Herr talman! Jag vet sedan tidigare att det är ganska meningslöst att diskutera med Filip Johansson, och jag skall inte försöka att göra det. Jag skall bara rätta honom på en punkt, och det är när han säger att jag har tagit på entreprenad allting som är bra. Det var Filip Johansson som satte i fråga om detta var ett försök att ta död på Norrlandsfonden. Jag har inte anklagat centern för att vilja ta död på den, men jag har sagt att dess agerande i det här fallet är ynkligt. Sedan kommer Filip Johansson och säger att jag har anklagat honom för att inte vilja göra någonting.

Fonden tillkom på socialdemokratiskt initiativ och den behövs. Den som startade en utvärdering av fonden, Filip Johansson, var den förre industriministern. Vad utvärderingen skall leda till vet inte riksdagen, det får vi se när vi får ta del av utvärderingen någon gång i vår.

Vad vi har sagt är kort och gott detta: Vi vill inte nu provisoriskt gå in med 20 miljoner och säga: Varsågod, detta får ni för ett halvår. Om ni skall få några pengar alls i fortsättningen är ovisst.

Vi har menat, att om det uppstår ett stort behov under detta halvår, skall vi vara beredda att ge pengarna då. Låt oss i jösse namn komma överens om att vad det gäller är att lösa problemet på lång sikt, få någonting som gäller framöver. Det är på det sättet som vi skall föra denna fråga.

Jag skall inte så mycket längre uppehålla mig vid centerns politik. Det finns så mycket att säga om hur centern i regeringsställning – inte Norrbottenrepresentanterna – har igångsatt en utvärdering av fonden och vad de har velat göra. Man kan också diskutera centerns politik i hela frågan om varven och sysselsättningsgarantin. Men jag skall inte föra den debatten vidare, det skulle inte bli behagligt för Filip Johansson. Det är inte heller detta saken gäller nu.

Vad centern nu är ute efter är att i ord försöka bevisa att man har gjort

någonting. Men man vill inte vidta några åtgärder, utan vill bara kunna säga: Se så duktiga vi är! De andra vill inte ge Norrlandsfonden pengar. Detta är fel, eftersom vi kort och gott säger att pengarna får komma den normala vägen enligt riksdagens sätt att besluta. Det hela är bara ett ynkligt försök att med ord bättra på det som man i gärning har misslyckats med.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Fritz Börjesson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Filip Johansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkan-
det nr 16 punkten 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Fritz Börjesson
m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens
ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Filip Johansson begärde
rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröst-
ning gav följande resultat:

Ja - 215

Nej - 83

Punkten 5

Lånegarantier till skogsindustrin

Regeringen hade i propositionen 1978/79:25 bil. 11 under punkten 4 (s. 103
f.) föreslagit riksdagen att bemyndiga regeringen att under år 1979 ikläda
staten garanti för lån till skogsindustrin i enlighet med vad föredragande
statsrådet hade förordat.

Regeringens förslag innebar att statliga garantier skulle kunna beviljas
även under år 1979 på samma villkor som f. n. Den totala garantiramen
beräknades till oförändrat 900 milj. kr. inkl. redan beviljade garantier.

Utskottet hemställde att riksdagen med bifall till propositionen 1978/79:25
bil. 11 punkten 4 bemyndigade regeringen att under år 1979 ikläda staten
garanti för lån till skogsindustrin i enlighet med vad föredragande statsrådet
hade förordat.

Reservation hade avgivits

2. av Ingvar Svanberg, Hugo Bengtsson, Arne Blomkvist, Nils Erik Wååg,
Lilly Hansson, Ivar Högström och Rune Johansson i Ljungby (samtliga s)
som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen skulle

1. med bifall till propositionen 1978/79:25 bil. 11 punkten 4 bemyndiga regeringen att under år 1979 ikläda staten garanti för lån till skogsindustrin i enlighet med vad föredragande statsrådet hade förordat,

2. som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört rörande ytterligare åtgärder för att underlätta skogsindustrins upplåning.

RUNE JOHANSSON i Ljungby (s):

Herr talman! När frågan om lånegarantier till skogsindustrin behandlades vid vårens riksdagssession, tillstyrkte vi detta från socialdemokratiskt håll. Men vi begärde vissa kompletteringar. Eftersom företagen skulle söka tillföra verksamheterna externt riskvilligt kapital, borde samhället vidta aktiva åtgärder för att förstärka företagens eget kapital. Vi pekade på en nyemission eller konvertibla skuldebrev, finansierade av Investeringsbanken eller av fjärde AP-fonden.

Vi ställde dessutom som allmänt villkor för garantin att företagen åtog sig att inte lägga ned några fabriksenheter under de två första åren, såvida inte alternativ ny sysselsättning hade tillskapats dessförinnan. För att klara det föreslog vi att det s. k. 75-procentsbidraget borde kunna komma till användning för skogsindustrin de närmaste två åren.

Jag vill erinra om näringsutskottets konstaterande att det inte finns några hinder för att det tillfälliga sysselsättningsbidraget kan utgå också till företag inom skogsindustrin. Det kan vara skäl att påminna om det med anledning av gårdagens debatt, och detta beslut i näringsutskottet var praktiskt taget enhälligt.

Våra farhågor beträffande svårigheterna inom skogsindustrin har tyvärr inte visat sig överdrivna – tvärtom. Det torde vara uteslutet att skogsindustrins egna tillgångar skulle räcka för de nödvändiga investeringarna och anpassningsåtgärderna under den närmaste framtiden.

Det här problemet blir så mycket mera allvarligt som företagen dels utmattats i lågkonjunkturen, dels inte har kunnat genomföra några investeringar av väsentlig betydelse de senaste åren, och detta i ett läge där de svåraste konkurrenterna, USA och Canada, nu har ett kapacitetsutnyttjande som ligger kring 90–95 % och dessutom har en omfattande investeringsaktivitet.

Vi riskerar därmed, herr talman, att "förlora framtiden", dvs. de möjligheter till en marknadsföring på en växande marknad – där konkurrenterna kommer att ligga väl framme – grundad på en effektiv industri förutom framför allt lägre råvarukostnader.

För regeringen måste det nu vara en av de mest angelägna uppgifterna att låta utarbeta och presentera en långsiktig strukturplan i nära kontakt med företag av skilda ägarkategorier, de anställda och regionala företrädare.

Det är bråttom och det kommer att kosta. Men det är nödvändigt om vi inte också på detta område skall få finna oss i att bli akterseglade.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som vi har fogat till betänkandet. Givetvis gäller, om reservationen vinner, de villkor som vi

fogade till vårt förslag under vårriksdagen och som jag helt kort redovisade i början av mitt anförande.

RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Våren 1978 beslöt riksdagen bemyndiga regeringen att under 1978 ikläda staten garantier för lån till skogsindustrin med sammanlagt högst 900 milj. kr. Det nu aktuella förslaget innebär att statliga garantier skall kunna beviljas även under år 1979 på samma villkor som f. n. Den totala garantiramen beräknas till oförändrat 900 milj. kr. inkl. redan beviljade garantier.

Utskottet har tillstyrkt förslaget och föreslår att det våren 1978 beslutade systemet med dessa statliga garantier för lån till skogsindustrin också skall gälla under det kommande året.

I sin reservation på den här punkten föreslår socialdemokraterna i utskottet att ytterligare åtgärder skall vidtas för att underlätta skogsindustrins upplåning. Man återfaller till de ståndpunkter man framförde i debatten i våras om skogsindustrins problem. Bl. a. anser man att möjligheterna att göra kapitalanskaffningen mot konvertibla skuldebrev bör prövas. Vi förde en lång debatt i våras om metoden med konvertibla skuldebrev, men riksdagens hållning till förslaget var avvisande. Utskottsmajoriteten är fortfarande av samma mening och anser att de konvertibla skuldebreven bl. a. öppnar en möjlighet till förstatligande av den svenska skogsindustrin. Vi tycker inte att man på det sättet löser några problem.

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten utan hänvisar till den debatt som vi förde i våras på den här punkten. Den debatten täckte problemställningarna på alla punkter.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Ingvar Svanberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Rune Johansson i Ljungby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Ingvar Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Rune Johansson i Ljungby begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 152
Nej - 143
Avstår - 1

Nr 61

Onsdagen den
20 december 1978

*Lånegarantier till
skogsindustrin*

Kapitaltillskott till Statsföretag AB

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! För att visa mig en smula samarbetsvillig skall jag utelämna en del av min argumentation i det här sammanhanget. Tyngden av den argumentation som är kvar är ändå så stor att den knappast kan undgå att göra intryck på riksdagen, förhoppningsvis.

Betänkandet innehåller en rad sysselsättningspolitiskt viktiga frågor. Vi har i våra motioner knutit an till en del av dessa.

Jag vill något stanna upp inför vårt krav på en utvidgning av ASSI:s investeringsprogram för anläggningarna i Karlsborg. Vi föreslår konkret att investeringsprogrammet skall innefatta även uppförande av en tidigare planerad kartongfabrik. Vi begär en höjning av anslaget med ytterligare 100 milj. kr., så att man snabbt kan påbörja förberedelserna. I övrigt biträder jag självfallet de förslag till åtgärder som har presenterats. Det är helt klart att anläggningarna i Karlsborg måste rustas upp om industrin över huvud taget skall kunna överleva.

Att hindra en hotande nedläggning är *en* sak. Men vi anser att man måste satsa på en djärv utbyggnad, på att gå vidare när det gäller förädlingen. Det som nu föreslås är insatser för att industrin skall kunna hålla näsan över vattenytan, men inte mer.

Vi föreslår en utvidgning av investeringsprogrammet av två skäl. Dels skapar det mera sysselsättning under byggnadstiden – och det är inte oviktigt – dels ser vi uppförandet av en kartongfabrik som en offensiv åtgärd för att utveckla industrin och trygga dess framtid. Fler och fler är ju överens med oss när vi talar om Norrlandsfrågorna: Den industriella utvecklingen måste bygga på förädling av den råvara som finns där uppe. Man måste komma ifrån exporten av exempelvis massa, plank och bräder medan den mera utvecklade produktionen överläts åt industrier på annat håll.

Utskottet har avfärdat vår motion på en rad. Man säger att det f. n. inte finns marknadsförutsättningar för kartongtillverkning. Man redovisar inga analyser, ingen vidare argumentation om hur situationen kan se ut efter detta "f. n.". Jag är föga övertygad, och i varje fall kan man inte planera den industriella utvecklingen på basis av konjunktursvängningar, för det är uppenbarligen det som man har gjort. Det är svårt att tro att det behov som man uppgav skulle finnas på världsmarknaden, när den här anläggningen planerades för några år sedan, helt och hållet skulle ha försvunnit.

I den ekonomiska debatten för någon dag sedan talade man f. ö. om att man nu väntade på en konjunkturuppgång, det sade man både på socialdemokratisk och på borgerlig sida. Tror man på en sådan, skall man rimligtvis planera för att möta den.

Vi menar alltså att det behövs insatser av rejält format och att kortsiktiga bedömningar inte kan få styra näringslivets utveckling.

Ett annat argument är att vi nu i Norrbotten har massor av byggnadsarbetare som går utan jobb. Ett utvidgat projekt kan ge anläggarkåren många nya och efterlängtnade jobb.

Detta är alltså bakgrunden till vår motion 1978/79:41. Jag skall i det här sammanhanget inte yrka bifall till denna motion, utan jag avser att så småningom komma tillbaka. Därmed spar vi nu kanske några minuter.

I stället skall jag ta mig friheten att ägna mig en smula åt en annan sak i det här betänkandet. Det gäller boardfabriken i Piteå. Utskottet säger nu ifrån att någon nedläggning inte skall komma i fråga. Det ser jag som en seger för opinionen, men frågan om boardfabriken får mig att betvivla det goda omdömet och samhällsansvaret hos ASSI:s högsta ledning. Fabriken var välskött, och den har gett vinst i många år. Men likafullt vill ASSI lägga ned den och koncentrera produktionen till anläggningen i Skinnskatteberg. Utan att blinka är ASSI:s ledning beredd att sparka 200 arbetare och tjänstemän. Utan hämningar vill man alltså lägga ned en fabrik som betyder så mycket för Piteåbygden. Jag vill avslutningsvis bara säga att jag tycker att det vittnar om en hänsynslöshet som nästan närmar sig det brottsliga.

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! I betänkandet föreslår näringsutskottet, att riksdagen skall göra ett uttalande som innebär att riksdagen skall understryka betydelsen av att en "plan för skogsnäringen" snarast utarbetas.

Innebörden av ett sådant allmänt hållet uttalande kan emellertid leda till olika tolkningar – självfallet beroende på vilka värderingar man kan ha för ett dylikt krav på en "plan för skogsnäringen".

Från moderata utgångspunkter vill vi se uttalandet som ett krav på en *samlad redovisning* av angelägna åtgärder på det skogs- och skogsindustriopolitiska området. De moderata representanterna i näringsutskottet har därför fogat ett särskilt yttrande till betänkandet, där vi närmare utvecklar våra principiella synpunkter i frågan.

De överhängande svårigheterna för skogsindustrin kan leda till att privata och föreningsägda industrier snabbt råkar in i en akut likviditetskris, som kan hota vissa betydelsefulla företags fortbestånd.

Enligt vår mening kan politiska ställningstaganden inte uteslutas under den närmaste tiden. Skogsindustrin har så central betydelse för vårt land, att statsmakterna måste vara beredda att snabbt vidta erforderliga åtgärder.

I yttrandet erinrar vi därför om den skrivelse som moderata samlingspartiets partiledning har avsänt till regeringen den 24 november i år. I skrivelsen hemställer partiledningen att regeringen utan dröjsmål låter tillsätta en parlamentariskt sammansatt delegation med uppgift att värdera de teknisk-ekonomiska analyser som bl. a. den s. k. Lemnekommittén har gjort.

Delegationen bör, framhålls det i skrivelsen, vara beredd att snabbt lämna erforderligt underlag för sådana regeringsinitiativ som kan erfordras för att begränsa krisens skadliga följder för vårt näringsliv och vår samhällsekonomi.

Onsdagen den
20 december 1978

*Medelstillskott till
Statsföretag AB*

I det särskilda yttrandet ansluter vi oss till de synpunkter rörande skogsnäringens struktur som anförs i denna skrivelse. Sålunda avvisar vi bestämt sådana strukturförändringar inom skogsnäringen som ändrar ägandestrukturen på något avgörande sätt. Det är viktigt att bevara det förtroendekapital som samverkande skogsägare har manifesterat genom skogsägarrörelsen. Överlevnadsmöjligheter måste skapas för nuvarande skogsindustriföretag med i största möjliga utsträckning bibehållen ägarstruktur.

Ökat statligt ägande och inflytande i skogsindustrin skulle kunna föranleda krav på planerad och prisreglerad råvaruförsörjning och innebära ett hot mot den privata och föreningsägda skogsindustrin.

Vi har, herr talman, med dessa uttalanden gjort en mycket bestämd markering mot att en "plan för skogsnäringen" på sikt kan förvandlas till åtgärder av "planhushållningskaraktär".

Med beaktande av vad vi anfört i det särskilda yttrandet och med hänvisning till vad utskottet anfört i övrigt, tillstyrker vi propositionens förslag. Detta innebär att vi medverkar till att sysselsättningen kan upprätthållas i Piteå och Karlsborg, på sätt som utskottet redovisar i betänkandet.

RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Vi kommer att få tillfälle att diskutera skogsindustrin när den här samlade planen läggs fram beträffande skogsindustrins framtid i Sverige. Det är innebörden av den andra punkten i utskottets hemställan. I den första punkten föreslår utskottet att det på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 anvisas ett reservationsanslag på 275 milj. kr.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 10

Medelstillskott till Statsföretag AB

Regeringen hade i propositionen 1978/79:43 bil. I under tredje punkten (s. 8-10) föreslagit riksdagen att till Medelstillskott till Statsföretag AB på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 anvisa ett reservationsanslag av 30 100 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1978/79:44 av Alf Lövenborg (apk) och Rolf Hagel (apk), vari hemställts att riksdagen skulle

1. som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om Algots Nord-AB:s och Eisers anläggningar i Norrland,

2. hos regeringen anhålla om en skyndsam utredning och förslag för att trygga sysselsättningen vid berörda enheter,

1978/79:63 av Svea Wiklund m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen beslutade att Algots Nord i Skellefteå och Lycksele skulle beviljas statligt stöd för att fortsätta den påbörjade verksamheten under ytterligare ett halvt år,

1978/79:64 av andre vice talmannen Tage Magnusson m. fl. (m) och

1978/79:159 av Ingvar Svanberg m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen skulle

1. begära att regeringen snarast förelade riksdagen ett förslag om en samlad plan för tekoindustrin som syftade till att i allt väsentligt bibehålla nuvarande produktionsvolym och som grundades på försörjningspolitiska samt arbetsmarknadspolitiska bedömningar,

2. som sin mening ge regeringen till känna att inga väsentliga personalnedskränningar inom den statliga tekokoncernen fick ske innan statsmakterna fastställt en plan för den svenska tekoindustrins utveckling,

3. som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om åtgärder för att upprätthålla produktionen vid anläggningarna i Norrland.

Utskottet hemställde

1. beträffande medelstillskott till Statsföretag AB att riksdagen med bifall till propositionen 1978/79:43 bil. 1 tredje punkten och med avslag på motionen 1978/79:64 yrkandet 1 till Medelstillskott till Statsföretag AB på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 anvisade ett reservationsanslag av 30 100 000 kr.,

2. beträffande en samlad plan för tekoindustrierna att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:159 yrkandet 1 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. beträffande inriktningen av den statliga tekokoncernens verksamhet i fråga om sysselsättningen att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:159 yrkandet 2 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. beträffande riktlinjer för den statliga tekokoncernens verksamhet i Norrland att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:63 och motionen 1978/79:159 yrkandet 3 och med avslag på motionen 1978/79:44 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. beträffande försäljning av statliga tekoföretag att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:64 yrkandet 2.

Följande tre reservationer hade avgivits av Margaretha af Ugglas (m) och Sten Svensson (m):

3. beträffande medelstillskott till Statsföretag AB, vari reservanterna ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av dem angiven lydelse,

4. beträffande riktlinjer för den statliga tekokoncernens verksamhet i Norrland, vari reservanterna ansett att utskottet under 4 bort hemställa att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:44, motionen 1978/79:63 och motionen 1978/79:159 yrkandet 3 samt som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört,

5. beträffande försäljning av statliga tekoföretag, vari reservanterna ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av dem angiven lydelse.

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Tidigare under året – dvs. den 16 mars – antog riksdagen riktlinjer för den nya tekokoncernen inom Statsföretagsgruppen. I enlighet med dessa direktiv påbörjade därefter berörda företag en anpassning till marknadssituationen. Denna verksamhet – i enlighet med riksdagens klart uttalade intentioner – har inletts med en rad åtgärder och fortsatt anpassning pågår.

I maj begärde regeringen att Statsföretag och AB Eiser skulle lämna offert för fortsatt drift vid koncernens anläggningar i Norsjö och Sollefteå. Den angivna tiden bör enligt propositionen – som utskottet refererar i betänkandet – vara tillräcklig för att ge rådrum för att få fram alternativ sysselsättning till de berörda orterna.

Vad sedan gäller tekoindustrin i övrigt har utskottet inhämtat att regeringen under våren 1979 avser att lägga fram en proposition rörande denna. I anslutning härtill gör utskottet ett uttalande, om vilket det råder full enighet, nämligen att den väntade propositionen bör innehålla en övergripande plan för samhällets insatser på tekoområdet såväl på kort som på lång sikt.

Utskottets uppfattning – som vi moderater alltså anslutit oss till – innebär således att bl. a. ur *försörjningsberedskapssynpunkt* nuvarande produktion i stort sett måste säkerställas. Denna principiella uppfattning innebär emellertid icke att vi kan acceptera punktvis insatta stödåtgärder som snedvrider konkurrensen.

Med den hårt pressade ekonomiska situation som branschen befinner sig i kommer dylika åtgärder att medföra att andra företag får svårigheter med ytterligare nedläggningar som följd. I praktiken föreligger stor risk för att man genom punktinsatser icke löser problemen utan endast flyttar dem från en plats till en annan.

I debatten glömmar man ofta bort marknadssituationen. Ett konstlat uppehållande av en produktion vars avsättning måste ske på bekostnad av andra svenska producenters marknad löser inga problem. Kan man däremot åstadkomma en verksamhet som ökar konkurrenskraften på marknaden gentemot importvarorna blir läget ett helt annat. Med andra ord: det behövs åtgärder som kan lösa problemen med den inhemska kostnadsutvecklingen!

Vi reseranter har därför förståelse för de farhågor som uttrycks i motionen av andre vice talmannen Tage Magnusson m. fl. I motionen har man påpekat

att ett särskilt stöd till företag inom den statliga tekokoncernen kan medföra onunda konkurrensförhållanden.

Vi anser dock att särskilda skäl föreligger för att biträda propositionens förslag. Däremot framhåller vi i reservationen, att medelstillskott endast skall utgå längst till dess att riksdagen kan ta ställning till resultatet av "den plan för statens insatser" på tekoområdet som jag inledningsvis nämnde.

I reservationen 4 tar vi upp utskottets behandling av motionerna som berör verksamheten vid den statliga tekokoncernens enheter i Skellefteå, Lycksele och Kramfors. Även vad gäller dessa orter föreligger mycket speciella omständigheter. Vi har emellertid uppmärksammat att regeringen nyligen har tagit initiativ till ytterligare utredningsarbete i syfte att klargöra vilka förutsättningar som kan finnas för att förverkliga några av de idéer till helt nya produkter som har kommit fram vid Algots fabriker i Västerbotten. Vi förutsätter därför att regeringen återkommer till riksdagen med förslag i denna fråga, om utredningsarbetet ger anledning till detta.

Med hänvisning till vad jag här anfört kan vi inte biträda motionsyrkandena. Något underlag, som kan ge en tillförlitlig uppfattning om vilka belopp som kan erfordras, föreligger inte. Ett uttalande av riksdagen i den riktning som föreslås i de tre aktuella motionerna innebär att riksdagen skall utfästa sig att betala kostnader vilkas omfattning man inte kan bedöma i dagsläget.

Vi delar således regeringens bedömning och kan inte biträda motionärernas uppläggning som innebär utfästelser långt utöver vad som föreslagits i propositionen.

I reservationen 5 tar vi upp uttalandet i motionen 64 om att centraliseringen av tekoproduktionen till ett enda stort företag har visat sig inte kunna fylla de förväntningar som man ställt på denna koncernbildning.

Vi anser, i likhet med motionärerna, att mindre enheter har större möjligheter att klara struktur- och konkurrensproblemen. Därför bör så långt som möjligt ske en utförsäljning av företag ur den statliga tekokoncernen. Vi menar att detta bör analyseras närmare enligt de riktlinjer som vi drog upp i samband med riksdagsbehandlingen i mars, dvs. då riksdagen – som jag inledningsvis nämnde – antog riktlinjer för den nya tekokoncernens verksamhet.

Samhällets insatser på lång sikt skall, enligt vår bestämda uppfattning, vara att föra en allmänt näringsvänlig politik, som skapar bättre förutsättningar för näringslivet i dess helhet. Olönsamma företag skall inte hållas uppe hur länge som helst. Företagens uppgift i en marknadsekonomi är att tillgodose den efterfrågan på varor och tjänster som existerar i verkligheten.

Stödåtgärder, bl. a. av det slag som vi nu behandlar, är dock nödvändiga i ett kortsiktigt perspektiv – av sociala och rationella skäl – i avsikt att förhindra arbetslöshet och att samtidigt underlätta omställning för de anställda som blir berörda av en nödvändig strukturförändring.

Det är viktigt att staten inser sitt övergripande ansvar för utvecklingen av näringslivet i dess helhet. I den nuvarande marknadssituationen med hårdnande konkurrens – främst från andra länder – krävs åtgärder av annat

Onsdagen den
20 december 1978

Medelstillskott till
Statsföretag AB

slag, som måste utmynna i att kostnaderna på ett eller annat sätt reduceras.

Punktvis insatta insatser kan – till skillnad från generella åtgärder – medföra att problemen flyttas till andra företag inom samma bransch, till företag som i dag är lönsamma och utvecklingsbara företag. Staten måste därför ta på sig ett ansvar för vad som sker. De förändringar som stödåtgärderna syftar till får inte genomföras på ett sådant sätt att de skapar problem i andra företag, som i dag kan klara sig utan samhällets stöd.

Stödåtgärder är, herr talman, inte den enda vägen till ökad sysselsättning. Förutsättningarna för att kunna bereda arbete åt alla måste baseras på ett konkurrenskraftigt näringsliv.

Jag ber med det anförda att få yrka bifall till reservationerna 3, 4 och 5.

RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Sten Svensson har redogjort för vissa svåra avvägnings- och och branschproblem inom tekobranschen. I utskottet har vi också mycket väl känt till de här synpunkterna, när vi har haft att göra bedömningar i det aktuella ärendet. Sten Svenssons generella marknadsresonemang kan naturligtvis godtas, men när nöden står för dörren måste man vidta akuta åtgärder, och det är det som vi gör i detta fall.

Tekoföretagen AB Eiser och Algots Nord AB har nämligen betytt oerhört mycket för sysselsättningen på de orter i Norrland, där de är etablerade. Eftersom arbetsuppgifterna är väl lämpade för kvinnlig arbetskraft, har de fyllt bristerna i sysselsättningen i ett dubbelt perspektiv – som ett allmänt tillskott av stor betydelse till sysselsättningen och som ett lyft av den kvinnliga sysselsättningen i bygder, där denna bara legat på hälften av riksgenomsnittet.

Men som alla vet har inte dessa norrländska tekoföretag gått särdeles lysande, för att nu använda ett starkt understatement. Det har egentligen varit bekymmer redan från den stund då det första plagget syddes. Det har redovisats låg produktion, fel produktion, dålig försäljning och, naturligtvis, en katastrofalt dålig lönsamhet.

Nu har ju företag startats i Norrland tidigare. Filialer har lokaliserats dit, och i allmänhet har utvecklingen av dessa norrländska företagsenheter varit god. T. ex. L M Ericsson, Alfa-Laval AB, AB Volvo och Assa-Stenman AB har gjort lyckade satsningar i Norrland. Vad är det då som har gjort att Eisers och Algots Norrlandsäventyr gett ett så ömkligt resultat? Ja, en del finns det naturliga förklaringar till. Redan när etableringarna gjordes hade vi början till en tekokris i Sverige. Låprisimporten hade börjat göra sig påmind, flera svenska företag hade fått svårigheter och samma branschsjuka drabbade naturligtvis också de norrländska tekoföretagen. Det finns anledning att i detta sammanhang fundera över varför Eiser och Algots i detta läge satsade på nya fabriker och varför staten generöst stödde med stora bidrag. Misstanken finns, och den har inte vederlagts, att moderföretagen redan då hade svårigheter och att det statliga stödet i norr användes till att förbättra ekonomin i söder. Det gav moderföretagen andrum, men de norrländska

företagen fick hopplösa handikapp i sin kamp för överlevnad. Det har förekommit samstämmiga uppgifter om att Algots Nord AB utrustades med gamla, omoderna maskiner från Borås och Finland, att gamla inkuranta tyglager skickades upp till Västerbotten och att dryga försäljnings- och marknadsföringskostnader påfördes Algots Nord's produkter av moderföretaget.

Att detta har varit möjligt beror på att kontrollen av Algots Nord varit slapp och att avtalet med staten gett ett stort handlingsutrymme för moderföretaget.

Det finns anledning att ägna de anställda vid Algots Nord en speciell tanke även i detta hänseende. Det måste ha varit oerhört deprimerande och svårt att arbeta i ett företag som verkade bestämt att gå under, att få arbeta med undermåligt material och sy en hopplös produktion som bara lades på lager.

Det finns också en annan aspekt på händelserna vid tekoföretagen i norr. Etableringen av nya företag i Norrland löper en betydande risk att komma i vanrykte. Är det norrländska företagsklimatet så kärvt, trots alla stödformer, att man bör hålla sig borta från Norrland? kan naturligtvis en presumtiv Norrlandsföretagare fråga sig, när han ser de bekymmer som drabbat exempelvis Algots Nord. Detta betraktar jag som ytterligt allvarligt, och jag ställer frågan, om det inte finns skäl för statsmakterna att gå in i företagen, göra en uppföljning av händelseutvecklingen och i en rapport lägga fram resultatet av undersökningen. En sådan uppföljning av händelserna vid Algots Nord är från många synpunkter viktig, och jag förutsätter då att en lagenlig revision redan är utförd. Det bör främst klarläggas vad avtalet innebär, vad som gjordes för att infria avtalet och vilka odds dessa norrländska företagsenheter hade att kämpa mot. Det vore rättvist mot de anställda vid Algots Nord, om en sådan rapport lades fram. Alla behöver vi också ta lärdom av misstagen. Men nog om de gångna sorgerna och bedrövelserna.

Det finns också positiva inslag i bilden. De anställda vid Algots Nord gav själva aldrig upp. De såg själva att den produktion de höll på med var meningslös, den dumpades bort eller gick till lager, och då satte de i gång med att själva ta fram nya produkter. De samlades i studiecirklar och projektgrupper och har under hösten presenterat förslag till nya produkter. Dessa förslag behöver nu utvärderas, och industriministern har lämnat det uppdraget till ordföranden i tekoutredningen Gunnar Lund, och även om uppdraget är brådskande bör han få rimlig tid på sig.

De anställda vid fabrikena i Skellefteå, Lycksele och Kramfors är varslade om uppsägning fr. o. m. den 1 januari 1979. Det finns också ett annat skäl att förlänga driften vid dessa fabriker. Regeringen har för avsikt att lägga fram en proposition under februari månad 1979 med förslag om den nivå som den svenska tekoindustrin skall ha i framtiden. Då skall bl. a. beredskapsskälerna också vägas in. Det vore att föregripa den utredningen att nu stänga fabrikena i Norrland. Dessa är skälen till att näringsutskottet anser att driften vid fabrikena i Skellefteå, Lycksele och Kramfors skall få fortsätta i avvaktan

Onsdagen den
20 december 1978

*Medelstillskott till
Statsföretag AB*

på dessa ställningstaganden. Beslutet i näringsutskottet är fattat på sakliga grunder, men det skall också ses som en speciell honnör för de anställda vid Algots Nords fabriker. Utskottet är medvetet om att regeringen f. n. inte disponerar ekonomiska resurser för att förlänga driften. I vad gäller enheterna i Norsjö och Sollefteå har Statsföretag AB lämnat offert på vad driften fram till den 1 juli 1980 kommer att kosta, och detsamma bör kunna ske när det gäller fabriker i Skellefteå, Lycksele och Kramfors. Riksdagen har sedan att ta ställning till de preciserade beloppen.

Som jag påpekat tidigare i mitt anförande är tekoindustrin en krisbransch och svårigheter finns inte bara i de omnämnda företagen. Jag är helt på det klara med att regeringen har en ytterligt svår uppgift då det gäller att åstadkomma en samordning av den inhemska produktionen, klara driften tills vidare vid de aktuella enheterna och hindra att detta får återverkningar inom tekoindustrin på andra orter.

En åtgärd som kanske verkar näraliggande för många vore att starkt begränsa importen från utlandet. Jag vill starkt varna för dessa tankegångar, och det främsta skälet till detta är att ett internationellt genomslag av protektionistiska tankegångar skulle få en fördömande inverkan på svensk industri, som i så hög grad är beroende av exporten.

Detta gäller också tekoindustrin. Tekoindustrin exporterade för drygt 2 miljarder kronor år 1977, en siffra som väntas öka betydligt för innevarande år. Det är kanske överraskande för många att tekoindustrin i Sverige är en betydande exportbransch, men så är faktiskt fallet.

Teko är ett område där man internationellt har erkänt behovet av avsteg från en strikt tillämpad frihandelsprincip gentemot s. k. lågprisländer. Handeln regleras i ett internationellt avtal – det s. k. multifiberavtalet. Sverige har anslutit sig till den förlängning av multifiberavtalet som trädde i kraft vid årsskiftet 1977-1978 och har inom ramen för detta slutit ett antal nya begränsningsavtal av en ny och mera heltäckande typ med ett antal lågprisländer.

Avtalen har inneburit nedskärningar av tekoimporten från de största exportländerna, bl. a. Hongkong, Macao och Sydkorea, medan exporten från övriga lågprisländer har bringats under kontroll på en i stort sett oförändrad nivå. Tekoimporten från statshandelsländerna begränsas liksom tidigare genom speciella avtal.

För vår handel med de utvecklade industriländerna gäller dock andra regler.

Handeln med t. ex. länderna i EFTA och EG regleras av våra avtal med dessa länder. I avtalen stipuleras – förutom frihandel – att "statliga stödåtgärder som förvanskar eller hotar att förvanska konkurrensen genom att gynna vissa företag eller viss produktion" är förbjudna i handeln mellan dem och Sverige. Undantag från dessa förpliktelser finns i vissa fall, t. ex. vid allvarliga störningar inom en sektor av industrin, och i säkerhetssyfte.

Som dessa avtal är konstruerade är det dock i praktiken omöjligt att i fredstid tillämpa dem på rent civil produktion. Detta visade sig också när Sverige år 1975 införde importrestriktioner för skor. Åtgärden blev aldrig

godkänd i EFTA, och reaktionen i EG blev mycket negativ. Även om ingen direkt koppling gjordes till skorna, kom hela vår export på detta handelsområde till EG att drabbas mycket svårt. Särskilt träffades det svenska papperet av dessa restriktioner.

Risken för motåtgärder är alltså stor när det gäller detta område. Reaktionen skulle bli mycket kraftig mot Sverige, om vi skulle införa importbegränsningar mot våra handelspartner i väst. Detta gäller också EFTA-staten Finland, som är ett nordiskt broderland och det största enskilda leverantörsländet när det gäller införsel av tekoprodukter till Sverige.

Jag anser att vi måste lösa tekoindustrins branschproblem med hänsynstagande till dessa förutsättningar. Det gäller för oss att komma fram till den nivå där tekoindustrin kan få en säker överlevnad i Sverige. Vi måste fatta ett beslut med sådan inriktning, och vi måste satsa de samhällseliga resurser som behövs för att klara detta. För dem som är anställda i tekoindustrin och beroende av den sysselsättning som denna ger är detta en klar rättvisefråga.

Jag återkommer än en gång, herr talman, till de tre moderata reservationerna. Jag beklagar att moderaterna i utskottet har ansett det nödvändigt att avge dessa. Trots att de uttalar att de i stort sett förstår problemen och delar utskottsmajoritetens synsätt kan de inte gå lika långt som denna då det gäller det totala stödet till tekoindustrin i Norrland.

Jag avser inte att i detalj bemöta vad som anförs i dessa reservationer. Det skiljer, som jag sagt, i sak inte mycket mellan dem och utskottsmajoritetens skrivning. Jag beklagar än en gång att vi inte blev ense i utskottet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på alla punkter och avslag på de tre reservationerna.

STEN SVENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig bara helt kort påpeka för Rune Ångström, att vi har utgått från regeringens totala bedömning av läget i Västerbotten och ställt oss bakom propositionens konkreta förslag. De tre motionsyrkandena innebär att riksdagen skall utfästa sig att betala kostnader, som är vida högre än vad som har föreslagits i propositionen. Det är på den punkt: vi har reagerat.

BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! I sitt betänkande nr 16 föreslår näringsutskottet enhälligt under punkten 10 mom. 2, att en övergripande plan för tekoindustrin presenteras i samband med den aviserade tekopropositionen i vår. Planen bör syfta till att nuvarande produktionsvolym i allt väsentligt skall bibehållas och en samplanering ske mellan statliga och privatägda tekoföretag. Vidare anför:

”I avvaktan på att den ovan nämnda planen har behandlats av statsmakterna anser utskottet att inga väsentliga personalnedskärningar bör ske inom den statliga tekokoncernen.”

Detta innebär således att produktionen vid alla statliga tekoenheter bör fortsätta och inga varsel träda i kraft förrän helheten kan bedömas.

Onsdagen den
20 december 1978

*Medelstillskott till
Statsföretag AB*

Jag tycker att det är mycket glädjande att en stor majoritet i utskottet är beredd att föreslå att riksdagen beslutar att ge möjligheter också för den statliga tekokoncernens enheter i Skellefteå, Lycksele och Kramfors att utvecklas och leva vidare. Detta innebär bl. a. ett tillstyrkande av syftet med motionen 63 av Svea Wiklund m. fl. (c), där man jämför de orimligt mycket hårdare kraven på snabb lönsamhet som ställs på tekoindustrin med vad som gäller för t. ex. varven och där man kräver statligt stöd, så att de försöksprojekt som inletts i Skellefteå och Lycksele kan få fortsätta. Det är ingen överdrift att säga, att det i hög grad är de anställdas beslutsamma och konstruktiva arbete vid fabrikerna i Skellefteå och i Lycksele som möjliggjort det beslut vi kommer att fatta i dag, om riksdagen följer utskottets förslag.

Att sömmerskorna själva utvecklat ändamålsenliga arbets- och skyddskläder i nära kontakt med dem som skall använda kläderna är en befriande god idé. Vi måste komma ur den låsande specialiseringen och funktionsuppdelningen och därigenom alla få större möjlighet att utvecklas som hela människor i samverkan med andra.

Förändringar i produktutveckling, arbetsorganisation och teknisk utveckling kan ske på olika sätt. Människan kan utnyttjas, fjärrdirigeras och anpassas till ett system som i snäv, lätt kalkylerbar mening uppges vara effektivt och lönsamt. Det är så vårt samhälle till stor del har utvecklats under några decennier, med många negativa biverkningar. Men om vi tar hänsyn till fler viktiga faktorer än de lätt mätbara, kommer utvecklingen att inriktas åt ett annat håll. Sömmerskorna vid Algots Nord visar en väg. De praktiskt verksamma yrkesskicklighet, idéer och goda vilja kan tas till vara.

Självfallet bör också specialisternas kunnande användas. Det är inget att förvåna sig över, om Algotssömmerskornas förslag kan förbättras. De har haft ytterst begränsade resurser till sitt förfogande. Surmulet felfinnande väcker emellertid beklämning. Man bör hjälpas åt att utveckla produkterna vidare. Vi måste alla få känna att vårt arbete är till nytta och glädje för våra medmänniskor och inte slösa med knappa naturresurser.

Utskottet markerar att den utredning som industridepartementet nu tillsatt för att se på möjligheterna att förverkliga de idéer som har kommit fram skall ske i samråd med berörd personal, och detta är viktigt. Man måste kunna finna konstruktiva former för detta samråd, så att man möts som människor, struntar i låsningar och prestige och kan bygga upp förtroendefulla relationer. Det faktum att företagsledningen beslutat lägga ner enheterna i norr får inte färga det resultat som utredningen kommer fram till. Regionalpolitiska aspekter är grundläggande. De anställda vid tekofabriker i olika orter bör också samråda, som Algots Nord-sömmerskorna vill, så att man undviker att konkurrera ut varandra och att man i stället kan finna meningsfulla uppgifter för var och en.

Jag är medveten om att vårt näringsliv i dag fungerar i konkurrens och att också privat kapital ibland satsas, om man så vill orättvist, på vissa företagsenheter i en koncern för att slå ut konkurrenter. Jag inbillar mig t. ex. att det privata näringslivet i den aktuella situationen skulle ha följt upp det

stora reklamvärdet i sömmerskornas aktion och publiciteten därkring genom att omedelbart marknadsföra de nya produkterna och öppna kanaler för beställningar. Nu saknar Algots Nord möjligheter att själva lämna offert eller motta beställningar. Den statliga koncernledningen fördelar beställningar på de olika enheterna i landet. Det är viktigt att industridepartementets utredning också enligt direktiven skall ta upp i vilken företagsform en fortsatt produktion bör bedrivas. En stor koncern kan bli stel och tungrodd. Där instämmer jag i moderaternas motion. Kanske är en uppdelning på mindre företag lämplig. Kanske kan en arbetarkooperativ företagsform bli den bästa i det här fallet.

Utskottet utgår också från att utredningen kommer att omfatta en noggrann analys av marknadsutrymmet, och man anmodar regeringen att bl. a. ta initiativ till ökad beställning från statliga verk, landstingsförbund och kommunförbund.

Det är viktigt att betona att en marknadsanalys till stor del innebär att man gissar och önskar om framtiden, och att den alltså alltid ger ett stort utrymme för godtycke. Vad Algots sömmerskorna visat är ett sätt att göra affärer, som innebär att producent- och konsumentgrupper gemensamt utarbetar en produkt. Det här borde kunna få betydelse t. ex. för den kommunala upphandlingen. Man kan komma att ställa krav på att den produkt man upphandlar skall kunna successivt anpassas för vissa ändrade funktioner, göras bekvämare, hållbarare och vackrare och därigenom i längden och i ett större perspektiv också billigare. Härigenom blir närproduktion ett värde i sig. Affärsmässigheten, som ju är ett krav i det kommunala upphandlingsreglementet, kan naturligtvis inte tolkas så snävt att man alltid måste köpa det billigaste hur det än ser ut och hur det än fungerar.

Det framgår av ett interpellationssvar, som lämnats av finansborgarrådet Knut Nilsson, att Stockholms läns landsting är intresserat av en beställning hos Algots Nord på sjukhuskläder. Fler offentliga beställningar borde kunna bli aktuella. Inom industrin har arbetarna uppenbarligen nytta av ett samarbete med tillverkarna för att få fram bättre anpassade arbetskläder, vilket sömmerskorna redan inlett. Man kan fundera vidare: Finns det inte också ett intresse hos t. ex. föreningen Hem och skola och hos elevförbunden att få fram vettiga, prisvärda kläder för barn och ungdom? Också här borde det vara en fördel att ha nära kontakt med dem som tillverkar kläder i landet. Att få kontakt med de människor som producerar det vi använder hjälper oss också till större medmänsklighet och minskad känsla av främlingskap.

Självfallet är det också betydelsefullt för vårt oberoende och vår självständighet att vi kan klara en livsuppehållande produktion inom landet. Våra inhemska råvaror, t. ex. lin, ull och syntetfibrer på träbas, tas bäst till vara vid inhemsk tillverkning. Det är rimligt att vi ser till att den nuvarande inhemska produktionsvolymen upprätthålls, som utskottet anger som mål för den samlade planen för tekoindustrin.

När det gäller hur många produktionsenheter som bör finnas för framtiden är många fler faktorer viktiga än snäv lönsamhet. Det gäller t. ex. regional balans, arbete för alla, att ta till vara naturresurser, att ta till vara initiativ,

Onsdagen den
20 december 1978

*Medelstillskott till
Statsföretag AB*

rätten för alla att få bli skapande i sitt arbete och ett ökat konstruktivt samspel mellan människor. Det finns anledning att noga följa arbetet med planen för tekonoeringen och den speciella utredningen om Algots Nord ur dessa synpunkter.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan under punkten 10.

LILLY HANSSON (s):

Herr talman! "Säg Algots – det räcker!" Så löd den slogan som klädjätten Algots använde för att tala om hur bra man var på konfektion. När man i dag säger Algots, har det en helt annan betydelse och väcker sannerligen inga positiva känslor.

Vi har i dag att behandla propositionen 1978/79:43 om medelsanvisning m. m. på tilläggsbudget I. Till denna har väckts ett antal motioner, bl. a. en från oss socialdemokrater i näringsutskottet. Vi har där återigen krävt en samlad plan för tekoindustrin, att inga väsentliga personalnedskärningar inom den statliga tekokoncernen får ske innan denna plan är fastställd och att nedläggning av fabrikerna i Norrland får anstå tills denna plan blivit behandlad i riksdagen. Det gäller alltså fabrikerna i Lycksele, Skellefteå och Kramfors – Eiser hade ju beslutat om nedläggning av alla enheter i Norrland från den 1 januari 1979.

För att undvika alla missförstånd och för att skingra oron bland de anställda vid andra företag inom den statliga tekokoncernen för att detta skulle komma att drabba deras sysselsättning vill jag klart säga att detta inte är meningen. Inga väsentliga personalnedskärningar inom den statliga tekokoncernen får ske innan en samlad plan behandlats, och detta gäller naturligtvis för hela landet som sådant. Det står också i betänkandet, och även Birgitta Hambræus har fastlagt detta i sitt anförande.

Majoriteten i utskottet har tillstyrkt vår motion, och det är självfallet mycket tillfredsställande att så har skett. Det innebär också att motionen från centerns ledamöter på Västerbottensbanken har tillgodosetts. I det här sammanhanget vill jag konstatera att både Rune Ångström och Birgitta Hambræus har sagt väldigt mycket positivt när det gäller hur man skall hantera tekoindustrin. Det är bara att beklaga att detta kom så sent. Hade den här positiva inställningen kunnat redovisas i ett långt tidigare skede, så hade vi kanske nu haft en samlad plan att diskutera.

De anställda vid fabrikerna i Västerbotten har fört en heroisk kamp för att få behålla sina jobb och helt enkelt vägrat acceptera en nedläggning. Redan tidigt insåg de att förhållandena på fabrikerna i Västerbotten inte var tillfredsställande, och de misstänkte oegentligheter från moderbolagets sida. Man slog också larm om detta. Utan att gå in på vad Pockettidningen R skriver om Algotsaffären i sitt nr 6 – jag har inga belägg för att det är en riktig beskrivning – kan man nog med fog säga att det varit mycket "fiffel och båg" från Algot Johanssons sida i den här affären. Jag kan på den punkten instämma i vad Rune Ångström sade i sitt anförande – däremot skall jag i det här sammanhanget inte beröra det han sade i fråga om import och export,

eftersom jag antar att vi kommer att få tillfälle att diskutera detta senare i samband med att vi skall behandla den plan som förhoppningsvis kommer från regeringen under vårriksdagen.

De anställda vid Algots har lagt ner ett oerhört arbete på att få fram alternativa produkter, och man har gjort det på ett annorlunda sätt än det gängse. Man har gått ut på arbetsplatserna och i samarbete med de anställda där fått fram vilka behov som finns av vettiga arbetskläder. Det är väldigt viktigt att detta arbete får fortsätta och att man tar till vara de innovationer som de anställda har gjort. Jag tycker nämligen att det är en riktig väg man här har anvisat: en produktion efter de behov som finns. Erfarenheterna här bör man ta till vara även på andra områden.

Sällan har väl en kamp som den som förts av de Algotsanställda fått ett sådant gensvar. Från hela landet har sympatier strömmat emot dem, och hundratal uttalanden har gjorts till stöd för de anställda. I demonstrationer och stödkommittéer har man visat sin solidaritet. Och nu i dag, om riksdagen ansluter sig till vad som föreslås i utskottets betänkande, får de stöd även från riksdagen och därmed det andrum de begärt för att kunna fortsätta sitt arbete.

De krav som vi har ställt i vår motion och som utskottets majoritet ställt sig bakom är ju inga nya krav. Vi har ställt dem tidigare. Senast i mars detta år behandlade riksdagen en motion med samma krav, som riksdagen då avslö – även mina borgerliga kolleger på Västerbottensbänken. Ni kunde ha gått med på vårt krav om en samlad plan för tekaindustrin redan i maj 1977. I så fall hade vi förmodligen haft en sådan plan i dag.

Vi har från vårt håll också ställt många frågor och interpellationer under de här åren i riksdagen men alltid fått samma negativa svar.

Man blir faktiskt både upprörd och förvånad när man läser centermotionen från Svea Wiklund m. fl. De krav som ställs i den motionen röstade samma personer emot så sent som i mars i år. Vad är det som gjort att ni nu har ändrat uppfattning? Är det den starka opinionen eller är det att ni nu efter er regerings fall känner er friare att agera? Eller är det helt enkelt så att ni med ert ställningstagande bara vill skära pipor i vassen på hemmaplan? Jag noterar att varken Svea Wiklund eller Jan-Ivan Nilsson är närvarande i kammaren, men Börje Hörnlund var också med på motionen, om jag inte minns fel. Det är klart att det här också gäller Rune Ångström. Ingen av er har, mig veterligt, under de här två åren gjort någonting för att påverka den borgerliga regeringen. Var Tore Nilsson står i dag vet jag inte. Men han har ju tillfälle att avge vittnesbörd.

Rune Ångström sade för en tid sedan i en intervju i Dagens Nyheter att han alltid ansett att man skulle hjälpa flickorna på Algots så mycket som möjligt. Och han har den uppfattningen i dag, det har vi hört av hans anförande. Men varför har Rune Ångström inte gjort någonting tidigare? Rune Ångström har anslutit sig till vår motion i utskottet, och det är bra. Det är tillfredsställande att så har skett. Men inga initiativ har kommit som riksdagen har kunnat ta ställning till. Hade inte vår motion förelegat, så hade kanske ingenting hänt i dag heller i det här ärendet. Om ni hade gått med på våra krav tidigare, så hade

de anställda på Algots Nord sluppit ifrån den oerhörda psykiska press som de har fått leva under, med oro och otrygghet. Jag förstår inte hur de har orkat kämpa såsom de har gjort. Det är de som är värda allt beröm.

Så bara ett par ord, herr talman, om motionen från Tage Magnusson m. fl. Det är en skrämmande cynisk människosyn som ges till känna i den motionen. Man yrkar avslag på propositionen, trots att man vet att hundratals människor härigenom ställs på gatan. Man vill att staten skall sälja ut företag ur tekokoncernen. Vilka då? De lönsamma bitarna? Något förlustföretag lär väl knappast få någon köpare på den privata marknaden. När det gäller Algots så var det tidigare privat. Det företaget har ju verkligen visat hur ett privatägt företag är när det är som sämst. Var fanns deras sociala ansvar? När staten engagerade sig i Algots och dess etablering i Norrland, så var de regionala och sysselsättningspolitiska skälen tungt vägande. När kravet restes att staten skulle ta över, så var det för oss socialdemokrater ansvaret för sysselsättningen som var vägledande och självklart. Nu var vi inte i regeringsställning när Algots förstatligades, men det var inte vår mening att förstatligandet skulle innebära nedläggningar. Vi menar att statens ansvar fortfarande gäller.

Nu har moderaterna i utskottet inte ställt sig bakom motionen. Man erinrar bara om den kritik som förts fram i motionen om stöd till Norsjö och Sollefteå. När det gäller enheterna i Skellefteå och Lycksle går de med på att driften skall få fortsätta under en viss begränsad tid. Det gäller naturligtvis också Norsjö och Skellefteå. Vi får väl i omröstningen i dag se var moderata samlingspartiet står.

Herr talman! Jag yrkar bifall till näringsutskottets hemställan.

I detta anförande, under vilket förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde Georg Andersson, Hagar Normark och Roland Brännström (samtliga s).

STEN SVENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Vi är helt överens om en sak, Lilly Hansson, och det är vår uppskattning av att de anställda i de berörda orterna arbetar med att hitta alternativ sysselsättning. Det är i hög grad värt att uppskatta.

Enligt uppgifter som vi har fått in från Eiserkoncernen har man inom ramen för projekt Alternativ sysselsättning bedömt idéerna till sjukvårds- och arbetskläder. De har utvärderats av en särskild projektgrupp, som inte funnit att förslagen innebär några lösningar av problemen, eftersom både sjukvårds- och arbetskläder redan finns på Eisers tillverkningsprogram och en utökad tillverkning av sådana produkter enbart skulle splittra koncernens kapacitet och dessutom medföra risk för att arbetslösheten flyttade till andra orter och företag med fabriker som i dag producerar denna typ av kläder.

Jag skall ge ett konkret exempel på vad jag menar. Vi har i Skaraborgs län ett företag som heter Jörnlius Konfektions AB, som nyligen har övertagits av företrädare för de anställda. Detta företag är det största företaget på orten med 50 anställda, varav 47 kvinnor, och det är det enda företaget på orten som

kan erbjuda sysselsättning för kvinnor. Detta företag tillverkar och marknadsför sedan drygt 20 år textila persedlar för sjukhusändamål – i princip samma produkter som det nu diskuteras att man skall ta fram uppe i Norrland.

De här människorna undrar naturligtvis, när de har hört att socialdemokraterna är beredda att skriva ut anställningsgarantier för de varvsanställda, vad som kommer att hända med dem. Jag talade på morgonen i telefon med en företrädare för de anställda. Han sade: Kommer det här förslaget att gå igenom, då måste vi här nere i Sydsverige slå igen våra fabriker, och vi tvingas flytta upp till Norrland. Jag vill fråga Lilly Hansson: Är det på det sättet man skall lösa problemen på längre sikt?

RUNE ÅNGSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att Lilly Hansson använde väl aggressiva tongångar i ett ärende där vi har dokumenterad enighet i dag.

Beträffande den tidigare behandlingen av motioner då det gäller tekoindustrin vill jag nämna ett förhållande som är väldigt viktigt, nämligen att beslutet om nedläggning av Norrlandsfabrikerna fattades i somras i Eisers styrelse, dvs. efter det att motionen väckts och behandlats i riksdagen.

Vad gäller viljan att hjälpa till kan jag framhålla att folkpartiets företrädare i näringsutskottet har haft underhandlingar med regeringen och förankrat det förslag till beslut som lagts fram i näringsutskottets betänkande. Jag hoppas att det räknas både regeringen och folkpartigruppen till godo i det här sammanhanget. Det är inget tvivel om att vi under det år som gått har påverkats starkt av de initiativ som de anställda vid Algots Nord har tagit och den handlingskraft de har visat. Det har också kommit fram förhållanden som vi tycker är värda att beakta och även undersöka.

Jag hoppas att den dokumentation på enighet som finns i utskottsbetänkandet också skall omsättas i en enighet på hemmaplan när vi även i fortsättningen har att stötta de anställda i de företag som finns lokaliserade upp till oss.

LILLY HANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill svara Sten Svensson på den fråga han ställde: Det är inte alls meningen att man skall lösa problemen inom tekoindustrin genom att flytta arbetslöshet från det ena företaget till det andra. Det här visar vad som sker i dag. Det visar bara på, Sten Svensson, behovet av det vi länge har krävt, nämligen den samlade planen, organisationen av hela tekoindustrin som sådan. Den skulle vi ha behövt ha för länge sedan – en målinriktning som man sedan kunnat arbeta utifrån.

Det här behöver inte – det har vi också sagt i utskottets betänkande – och skall inte innebära arbetslöshet i andra fabriker. Vad Sten Svensson säger om att fabriker skulle behöva läggas ner i södra Sverige och människorna flytta upp till Norrland, om utskottets förslag går igenom i riksdagen i dag, är bara tomma ord. Det finns ingenting i förslaget som säger att andra företag skall drabbas, även om de råkar syssla med samma saker som det man håller på att

Onsdagen den
20 december 1978

*Medelstillskott till
Statsföretag AB*

arbeta fram i Lycksele och Skellefteå.

Vi säger också klart ut i utskottets betänkande att genom statliga beställningar, genom uppsyning på lager och genom förhandlingar med landstings- och kommunförbunden kan man hitta möjligheter att driva produktionen. Om man f. ö. började med att ta emot alla de order som många vill ge till Algots och som jag har läst i länets tidning om, så räcker det ett tag också.

Till Rune Ångström vill jag säga att det var faktiskt klart redan i mars i år att fabrikerna i Lycksele och Skellefteå skulle läggas ner. Problemen har funnits långt tidigare inom Algotskoncernen. Det är absolut inte några helt akuta svårigheter som har uppstått just under hösten, utan de har funnits länge. Det är också detta som gjort att vi har pressat på så många gånger för att få en samlad plan för hela tekoindustrin, så att det kan bli någon ordning och reda på tekoindustrin.

Det är bra att ni har vaknat upp, men jag beklagar som sagt att det var sent.

STEN SVENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Det var inte något personligt påstående som jag gjorde, utan jag refererade vad en företrädare för de anställda hade framfört. Deras oro speglar ju hur man uppfattar besluten som vi fattar i riksdagen. De säger: "Varför skall Algots fabriker i Norrland få tillverka samma saker som vi och göra det med statligt stöd? Vi accepterar att de får tillverka samma produkter som vi, men då måste det ske på lika villkor."

Vi måste här i riksdagen föra en näringspolitik som skapar effektiva möjligheter att ge de enskilda anställda i varje företag en varaktig trygghet. Men detta innebär samtidigt att vi inte till varje pris kan garantera alla människor sysselsättning i de företag där de arbetar i dag eller ens på den ort där de i dag bor.

Förutsättningen för att vi skall kunna skapa varaktig trygghet, värd namnet, är att vi satsar våra knappa resurser på områden som ger avkastning. Risker med dagens näringspolitik – det gäller såväl varven som delar av teko – är ju att vi i vår omtanke om de anställda tillför dessa branscher så mycket pengar att vi inte får råd att satsa på de företag som har en ljusare framtid. Därmed hotas tryggheten såväl i de expansiva företagen som i företag med mörka framtidsutsikter. Faktum kvarstår: Endast företag som är lönsamma kan ge en varaktig trygghet.

När vi i moderata samlingspartiet menar att det måste släppas in mera marknadsekonomiskt tänkande i vår ekonomi, något som jag var inne på i mitt inledningsanförande, så innebär detta att vi måste avveckla en näringspolitik som i allt högre grad kommit att bygga på bidrags- och subventionstänkande och i stället övergå till en näringspolitik som bygger på *generella* åtgärder.

Bidrags- och subventionspolitiken är i många stycken ett enda stort misslyckande. Den har inte givit oss fler företagare och inte fler fasta arbetsplatser inom industrin. Däremot har den politiken förhindrat en

naturlig övergång från svaga till expansiva företag, med risk för att tryggheten blir sämre för oss alla.

Nr 61

Onsdagen den
20 december 1978

LILLY HANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Sten Svensson talar väldigt mycket om varaktig trygghet. Han säger att det kan man inte få om man inte har lönsamma och expansiva företag och att det måste föras in mera marknadsekonomiskt tänkande. Man kan också vända på det, Sten Svensson, och fråga: Vad finns det för trygghet när hundratals människor kan kastas ut från sina jobb på grund av det marknadsekonomiska tänkandet? Och vad kostar det samhället att låta sömmerskorna på Algots Nord gå ut i arbetslöshet?

*Medelstillskott till
Statsföretag AB*

Jag tror det är viktigt att vi också gör en mer samhällsekonomisk bedömning och inkluderar denna i vårt tänkande när det gäller industrier och således inte enbart tar hänsyn till de företagsekonomiska skälen. Då kanske vi kan komma fram till att det är en för hela samhället ordentlig lönsamhet att även ha företag som kanske inte ger maximal vinst enligt det marknadsökonomiska tänkande som Sten Svensson för fram.

Sten Svensson pratar om rörlighet. Detta är en viktig fråga, men vi har en helt annan syn på den än han. Vi anser att man också måste anlägga ett regionalpolitiskt synsätt på den. Vi kan inte gå med på att hela landsändar töms på unga, friska och arbetsföra människor, utan de måste ha möjlighet att få arbete i de regioner där de själva vill vara kvar och inte, på grund av något strikt företagsekonomiskt tänkande, tvingas att flytta flera hundra mil.

Förste vice talmannen anmälde att Sten Svensson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Mina kamrater Svea Wiklund och Jan-Ivan Nilsson har tyvärr andra uppgifter att fullgöra i dag, varför jag å deras vägnar vill framföra ett tack till utskottet för den behandling som deras motion nr 63 har fått.

Tidigare talare har berört det mesta som finns att säga på denna punkt. Jag anser dock att det finns alla skäl att slå fast att Algots fick en dålig start i Västerbotten. Det var en stor och direkt nyrekrytering och någon yrkestradition fanns inte tidigare på detta område. Det är dessutom tveksamt hur mycket av de pengar som skulle gå till utbildning som verkligen användes till utbildning. Vidare var en del av maskinparken av äldre modell. Det blev också motsättningar med verkställande ledningen, och det var en centralstyrning som inte fungerade.

De år som har gått har nog varit litet av förlorade år ur denna synpunkt. När man bedömer frågan i dagsläget bör man därför komma ihåg vad som skett under inkörningsåren. Regionalpolitiken innebär ju att samhället under ett antal år skall betala för inkörningskostnader för den verksamhet som startats. Sedan skall verksamheten på samma villkor kunna uppnå samma produktionsnivå som andra gör med liknande verksamheter. Nu har de anställda uppnått en god yrkeskunskap och fått en viss yrkestradition. Jag skulle därför

tro att om ledningen är beredd att ge sakkunniga hjälpresurser i tillräcklig omfattning så bör det finnas möjligheter för företagets framtid. Jag vet att man hemma i länet hyser viss oro – detta har också sagts här tidigare – för Eiser och fruktar att företaget inte har denna vilja. Därför är det synnerligen viktigt att industridepartementet och andra inblandade noga följer utvecklingen månaderna framöver. Ett halvår är en kort tid, men man kommer naturligtvis under den tiden att hinna skaffa sig en bild av läget, och det går säkert att också göra en del förbättringar. Jag är övertygad om att mer tid behövs om det skall bli fråga om bra företagsenheter.

Jag vet att det irriterar vissa personer, men med den sysselsättningsituation berörda teko-orter har så måste det vara självklart att de, för att komma i en position där de klarar sig själva, får ungefär de villkor som varvpersonalen erbjudits. Att friställa en person på de här orterna innebär inte att man friställer vederbörande till annat arbete utan friställningen leder till arbetslöshet. Trots att problemen funnits ett antal år tror jag att man behöver väsentligt mer tid än ett halvår för att reda upp situationen.

Lilly Hansson talade om en samlad plan och hur andra personer från länet skulle ha jobbat eller icke jobbat. Jag tror att länets socialdemokrater vet att jag och andra från länet i sådana här situationer jobbar direkt med departementet. Vid varje sammanträffande har det klargjorts att länet inte har råd med en nedläggning. Vi har även jobbat praktiskt med detta och haft överläggningar med Lic, Tribab, Eiser osv. Jag vill säga att vi lagt ned ett stort antal arbetstimmar på att föra Algotsfrågan till en lösning.

Det leder ingen vart att i dag gnata om detta. Nu kan vi bara konstatera att vi har ett halvår till förfogande och att vi troligtvis får vara beredda att sätta till ytterligare tid. Att detta inte är någon lätt fråga framgår av att Statsföretags styrelse enligt tidningarna uttalat sig negativt om de norra fabriker. Både LO-chefen och TCO:s fondexpert satt enligt uppgift i styrelsen. De har naturligtvis överblick över situationen och hyser sina farhågor. Dock tycker jag inte vi behöver göra samma bedömning. Vi har all anledning att kämpa för varje arbetstillfälle i de norra länen.

LILLY HANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Bara ett par noteringar av vad Börje Hörnlund har sagt. Det är väl litet fel att tala om förlorade år. Även om det varit kämpiga år så har 700 personer som mest haft jobb.

Jag kan hålla med Börje Hörnlund om att ett halvår kanske är för kort tid, men det är det krav centern har i sin motion. I näringsutskottets betänkande har vi inte satt någon tidsbegränsning. Vi har sagt att man får anslå den tid till utredningsarbete som uppgiften kräver, och vi säger även att arbetet i de aktuella fabriker skall fortsätta tills den samlade planen lagts fram. Den beräknas, säger vi, komma under våren 1979. Vi tror och hoppas att den skall göra det, men vi har inte spikat tiden ett halvår.

Det är också intressant att höra Börje Hörnlund tala om vilket stort arbete han har lagt ned på Algotsfabriker i Norrland genom direkta kontakter med statsråd och departement. Vi vet ju – det har Börje Hörnlund sagt i intervjuer

både i radio och i tidningarna – att de kontakterna är betydligt viktigare än arbetet i kammaren. Det är bara synd att det inte gett något resultat.

BÖRJE HÖRNLUND (c) kort genmäle:

Herr talman! När jag talade om förlorade år menade jag inte förlorade år sett från sysselsättningssynpunkt, utan jag menade att det är först på senare tid som man på allvar har kommit in i ett mera självständigt handlande och att man nu har nått fram till en god yrkeskunskap. Jag säger det utifrån den uppfattningen att man inte får hävda att Algots har haft sina tre, fyra eller fem år på sig och att vi nu måste ställa kravet på dem att nu bör alla problem vara lösta. Jag tror att man får börja inkörningstideräkningen fr. o. m. nu och ett par år framåt.

Vad kontakterna med statsråd och departement har gett för resultat vet Lilly Hansson ingenting om. Vi hade gott hopp om att få fortsatt tidsfrist för Algotsfabrikerna.

LILLY HANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var ett fantastiskt besked, må jag säga. Varför har då inte industriministern när vi har ställt interpellationer och frågor just om detta gett ett sådant besked att han hade förhoppningar om att produktionen skulle få fortsätta? Det hade ju varit enkelt för honom att säga det.

När det gäller förlorade år kan det kanske vara så, Börje Hörnlund, att man äntligen har börjat lyssna på vad de anställda säger.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Kampen för att bevara jobben är nu en rörelse med bred förankring runt om i landet. Den kampen pågår i Piteå, i Malmfålden, vid varven, och den har under lång tid bedrivits på ett beundransvärt sätt av kvinnorna vid Algots Nord's och Eisers enheter.

De kvinnorna borde ha funnits här i dag och ha fått sitta på hedersplats i plenisalen. Deras kamp har präglats av solidaritet, mod, temperament och idérikedom. Att mot den bakgrunden höra Sten Svenssons gråmelerade men ack så cyniska och kortsynta vinstresonemang måste kännas som ett slag i ansiktet på dem som nu slåss för sina jobb.

Sten Svensson efterlyser statens ansvar för näringspolitiken. Men vad är det han begär av staten? Jo, att staten skall medverka till kostnadsänkningar. I klartext betyder det att staten skall verka som lönedepressare, att staten skall urholka och rasera sociala reformer och urvattna arbetsmarknadslagarna, lagar som i och för sig inte har inneburit någon verklig maktförskjutning men som likväl är svårsmälta för moderaterna.

Vi tycker också att staten skall ta ett större ansvar för näringspolitiken, ett övergripande ägaransvar. För alla utom för förstockade reaktionärer står det klart att vad som behövs är mera statligt ägande. Det är nämligen en oeftergivlig förutsättning för planhushållning, vars nödvändighet har understrukits i varje debatt här i kammaren.

I en replik till Lilly Hansson vände sig Sten Svensson mot subventionerna

till företagen. Det är närmast rörande. Men jag har aldrig märkt att Sten Svensson eller övriga moderater har stött motioner här i kammaren som vänt sig mot denna enorma penningströmmen över det privata näringslivet.

Kvinnorna vid Algots Nord har gått ut i en kamp som rör hela den svenska arbetarklassen. De kräver att få behålla jobben. De tar strid mot de krafter som kortsynt och hänsynslöst sitter med sina räknemaskiner och kalkylerar bort företag och anställda. Med kalla ögon betraktar man siffror och drar streck över tusen människor här eller tiotusen människor där. De är inte lönsamma. Och i denna de högre sfärernas och matematikens värld tyckte man nog att 500 sömmerskor inte spelade någon större roll.

Men det gick inte så lätt den här gången. Kvinnorna vid Algots Nord tog strid för sina intressen, och de gjorde det på ett sådant sätt att det gav genljus i hela Sverige. De krökte inte rygg, de mobiliserade och gav många förslag till alternativ produktion.

Vi är många som har hållit tummarna för dem, och i dag kan vi slå fast att de har vunnit en delseger i sin rättfärdiga kamp. Näringsutskottet har tagit hänsyn till de starka argument som förts fram och den masskamp som utvecklats och föreslår nu att riksdagen ger de nedläggningshotade enheterna en frist.

Det är välbetänkt, och det ger också den lärdomen att kamp lönar sig.

Men kampen måste fortsätta, och jag begriper också att dessa tappra sömmerskor och alla som har ställt upp i solidaritetsarbetet är så kloka att de vet detta. Det gäller att bygga en gemensam kampfront med de kämpande, med fackföreningsrörelsen, i riksdagen, i andra folkförsamlingar och på många andra sätt. Man skall vara klar över att det här bara är en frist under galgen, att intrigspelet för att få bort dessa enheter kommer att fortsätta. Tidningarna har i slutet av förra veckan redogjort för ett aktstycke från industridepartementet som visar hur slipstenen kommer att dras på den kanten. Där är man klar över att industrierna måste läggas ner eller amputeras. Man har inte råd att fortsätta som nu, säger man.

Detta är groteskt efter alla de löften som utfärdats och efter all generositet som visades mot familjen Johansson, där den gamle kanske redan då var utmanövrerad medan spelet sköttes av pojkarna.

1 000 jobb lovade Algots Nord att skapa bara man fick 70 miljoner av staten. Och staten bjöd på pengar och skattebefrielse. Pojkarna Algots fick tre fabriker till skänks och plockade hem miljon efter miljon.

Och de var ju skickliga manipulatörer. Den vinst som sömmerskorna skapade såg de till att den inte stannade i Västerbotten. Den plockades söderöver, med all den smartness som skickliga affärsmän kan använda sig av när de kan spelet. Och det kunde de.

Pengar som skulle ha hamnat hos enheterna i Norrland för att utveckla och säkerställa industrierna togs om hand av pojkarna, Göte, Jan-Algot, Göte David och Göran.

De smörjer fortfarande kråset med AMS-pengar och statsanslag, medan sömmerskorna i Skellefteå, Norsjö, Lycksele och Kramfors får gå omkring i ständig fruktan för att förlora den enda grundval de har för sin existens: sina

jobb. Så fungerar den legaliserade kriminaliteten i det här samhället.

Så tog staten över för att rädda jobben i norr sedan Algotspojarna kramat ut vad som gick att få. Det ledde inte heller till att löftena om 1 000 nya jobb uppfylldes, och nu handlar det åter om nedläggning.

Men utskottet har som sagt tagit intryck av den kamp som förts. Kvinnorna vid Algots har också lagt fram förslag för alternativ produktion. De har arbetat hårt och seriöst, och de har fått stöd för sina synpunkter från många håll. De har tagit fram nya baskläder som kan användas inom industrin och inom samhällssektorn. Också de produkterna lär underkännas i industridepartementets promemoria. Men vad var annat att vänta? Är kursen lagd på nedläggning kommer naturligtvis inte några alternativ som stör nedläggningsplanerna att godkännas. Det har vi sett i många andra sammanhang.

Arbetspartiet kommunisterna noterar den tidsfrist som utskottet nu ger, men vi tycker inte att det räcker. Vi har i vår motion begärt att riksdagen skall uttala sig för att ingen nedläggning får ske innan de anställda garanteras annan sysselsättning – om en sådan nedläggning mot all förmodan skulle ske.

Skulle man alltså mot vår önskan och förhoppning komma till det resultatet att nedläggningar eller nedskärningar skall ske på de berörda orterna får detta icke verkställas innan de anställda garanteras annan sysselsättning.

Utskottet hänvisar i svaret på vår motion till att medelstillskottet på 1 milj. kr. avser utredningsarbete om möjligheterna att förlägga annan produktion till Norsjö och Skellefteå.

Men det handlar ju, som vi säger i motionen, inte bara om Norsjö och Skellefteå. Det handlar om alla enheter inom Algots Nord – att ingen får lämnas åt sitt öde. Vi vill alltså ha en garanti för att inga nedläggningar eller indragningar får ske.

Vi noterar med stor glädje den respit man har fått. Vi ser det, som jag sade, som en tillfällig seger. Men eftersom det finns flera grundläggande problem att lösa, räcker det inte. De textila enheter som här är i fråga ligger på sådana platser att nedläggningar utan att man erbjuder något annat arbete vore helt katastrofalt och förödande för bygder och människor.

Att man nu skjuter upp beslut i avvaktan på ett regeringsförslag om den svenska tekoindustrins framtid inger ingen trygghet. Jag misstror den sittande regeringen. Den känner inget större ansvar för sysselsättningen än den trepartiregering som den nyss har avlöst.

Mot den bakgrunden anser vi att riksdagen redan nu bör uttala sig för att ingen nedläggning får ske innan det också finns en garanti för alternativ sysselsättning för alla dem som så tappert slåss för sina jobb.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till vår motion nr 44.

Andre vice talmannen TAGE MAGNUSSON (m):

Herr talman! Regeringen föreslår att riksdagen nu skall bevilja ca 30 milj. kr., ungefär 150 000 kr. per anställd, till det helstatliga AB Eiser för att företaget därmed skall kunna upprätthålla driften vid sina fabriker i Norsjö

och Sollefteå. Jag har full förståelse för att alla de som arbetar i dessa fabriker vill ha kvar sin sysselsättning. Jag har också full förståelse för att riksdagsledamöterna från Norrland, speciellt från dessa orter, här i riksdagen försöker se till att beloppen blir beviljade – det vore märkvärdigt annars.

Vi som representerar Sjuhäradsbygden har verkligen fått en inblick i vad sådana här företagsnedläggelser innebär. Men jag vill också, med hänsyn till den debatt som hittills har förts, göra ledamöterna uppmärksamma på att vi även har fått bevittna att det har offrats oerhört mycket enskilt kapital för att hålla sysselsättningen uppe och hålla företagen i gång inom tekoindustrin. Men vad är det som sker i dag? Vad är det som vi i dag diskuterar? Jo, vi diskuterar en företagsnedläggelse som har beslutats av det helstatliga AB Eiser.

Jag måste deklarera att jag inte har någon som helst förståelse för folkpartiregeringens åtgärd att nu föreslå så stora belopp i subventioner till detta företag. Det är egendomligt att industriministern, som har till uppgift att vårda industrin i vårt land, kan komma med ett dylikt förslag.

Vad kommer detta förslag att innebära? Inom textilindustrin sker tillverkningen av dessa artiklar på ett flertal små fabriker i vårt land. Dessa kan inte konkurrera med en tillverkning som sker med en subventionering av föreslagen omfattning. Följden blir en ytterligare nedläggning av företag, som annars hade haft en möjlighet att fortsätta. Man överflyttar sålunda arbetslösheten från ett håll till ett annat. Det allvarliga är att man därmed inte bara har gjort det omöjligt att driva verksamheten vidare på de orter där verksamheten har en tradition, utan det är också uppenbart att de norrländska företagen inte har någon framtid, eftersom det erfordras så stora subventioner som det nu gör.

Det är också synnerligen allvarligt om det nu kommer att försäljas svensktillverkade varor till uppenbara dumpningspriser på den svenska marknaden. Det troliga är att något storföretag på distributionens område kommer att köpa upp tillverkningen till ett lågt pris, och därmed får vi en osund konkurrens både på fabrikantområdet och på distributionsområdet.

När det gäller övriga Norrlandsfabriker som ägs av staten reagerar nu t. o. m. AB Eisers styrelse och säger, att deras verksamhet på andra platser inom landet kommer att konkurreras ut om staten fortsätter att subventionera Norrlandsföretagen. Vad skall då, mina vänner, alla de enskilda företagen ha rätt att säga? De har dessutom haft att konkurrera med det stora statliga företaget AB Eiser med hundratals miljoner i subventioner. Genom sitt handlande slår staten ihjäl de företag som annars hade haft en möjlighet att leva vidare.

Men i dag verkar det inte som om någon mer än moderaternas representanter inom utskottsmajoriteten har någon som helst känsla för alla de människor som arbetar inom de enskilda företagen och som kommit att utsättas för denna oerhört hårda konkurrens.

Jag skall inte här, herr talman, göra mig skyldig till att använda samma beteckning som satts på oss på dem, som avlämnat en motion som har till syfte att även i fortsättningen försöka bevara åtminstone den effektiva

näringsdelen av den svenska tekoindustrin.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till det yrkande som Sten Svensson ställde här för en stund sedan.

EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! Näringsutskottets föreliggande betänkande är ju inte särskilt omlängsrikt, men det innehåller ändå några för norrländsk industri väsentliga avsnitt. Särskild och berättigad uppmärksamhet har utskottets skrivning redan ägnats när det gäller de statliga tekoföretagen i Norrland. Efter medvetet sabotage, skulle jag vilja säga, ända från starten, efter många turer och skiftande besked får nu äntligen de anställda vid Algots Nord och Eiser i Norrland den frist som behövs för att pröva förutsättningarna för den alternativa produktion som man har arbetat fram, ett besked som deras eget fantastiska arbete lett fram till, vilket också flera talare i dag har betygat.

Det är lätt att förstå den lättnad som näringsutskottets ställningstagande har väckt hos berörda arbetare. Men det är också lätt att förstå funderingarna över hur det kommer sig att det här beslutet inte kunde ha tagits långt tidigare när frågan varit aktuell i riksdagen. I det stycket delar jag helt Lilly Hanssons mening, och nog kommer talesättet om de obotfärdigas förhinder osökt i tankarna när man hör Rune Ångström och Börje Hörnlund i dag dels berömma Algotssömmerskornas aktivitet, dels söker förklaringar till hur man tidigare agerat i dessa frågor.

Relationer till kanslihuset i all ära, men nog skulle väl det man säger och gör i de sammanhangen få mera tyngd om man också agerade efter dessa linjer här i kammaren. Att det behövs ett sådant agerande, inte minst ifrån norrländskt håll, och att det behövs ett sådant agerande med kraft visar om inte annat det inlägg som hölls här precis före mitt i talarstolen. Nog behöver de som arbetar vid de norrländska tekoföretagen även efter dagens beslut det stöd som de verkligen har gjort rätt för.

Det här är ett beslut som om det hade tagits tidigare, vilket också Lilly Hansson har sagt, skulle ha besparat människorna vid de berörda företagen åtskillig oro. Det kunde dessutom ha givit dem möjligheter att använda krafter och resurser till att ännu mer än vad som nu har varit fallet ägna sig åt det arbete som ändå lett fram till så goda resultat. Det har tidigare här i kammaren, inte bara i dag utan också i interpellationsdebatter och liknande, talats mycket om den beundransvärda insats som Algotssömmerskorna gjort då de arbetat fram förslag till nya produkter i samarbete med arbetare i olika näringsgrenar. Och som exempel för andra som ser sina jobb hotade kunde dessa år av aktivitet från Algotssömmerskornas sida verkligen inte betecknas som förlorade år. De har givit ett bidrag till denna debatt som inte kan överskattas. De har verkligen visat vad de lägger för betydelse i ordet arbete och i begreppet rätt till arbete. Deras egen definition av begreppet alternativ produktion tycker jag är så väsentlig och så fint formulerad att den förtjänar att komma med i riksdagens protokoll. Man säger:

”Med alternativ produktion menar vi en produktion som inte exploaterar människan och sliter ut den, utan produktionsvillkor som utgår från

Nr 61

Onsdagen den
20 december 1978

*Medelstillskott till
Statsföretag AB*

Onsdagen den
20 december 1978

*Medelstillskott till
Statsföretag AB*

människans behov av meningsfulla arbetsuppgifter, omväxling och utveckling i arbetet, möjligheter till arbetsgemenskap och förbättrad självkänsla. Det är en produktion som är ett avståndstagande från kapitalets arbetsuppdelning och urholkning av arbetets innehåll och innebär löpande bandets borttagande. Med alternativ produktion menar vi t. ex. arbetskläder som arbetats fram i samarbete med dem som skall använda dem, så att de klarar av de krav arbetarna ställer på arbetskläder. Ett exempel på det är de landstingskläder som vi arbetat fram i samarbete med patienter och vårdpersonal. Vi menar också att baskläder, dvs. snygga och funktionella kläder av hög kvalitet som inte syftar till modeproduktion är alternativa produkter.”

Det är glädjande att näringsutskottet, till skillnad från tidigare företags-ekonomiska betraktelsesätt på regeringshåll, nu med detta betänkande visar uppskattning av Algotssömmerskornas samhällsansvar och medvetenhet om produktionslivets villkor. Det är angeläget att det som fortsättningsvis skall ske när det gäller de norrländska teko-företagen görs på grundval av de anställdas intentioner och i samråd med dem. Den nu förestående perioden måste genomföras på ett sätt som ger de anställdas fackliga organ ett reellt inflytande. Tyvärr har det i pressen de senaste dagarna antytts att man inte tänker sig riktigt den lösning som de anställda begär.

Med dessa angelägna påpekanden om vad som bör hända i framtiden vill vi från vpk-gruppen säga att vi stöder näringsutskottets intentioner i detta avseende. Men vi vill också påpeka att det måste göras mer när den här tidsfristen går ut.

Statsföretags och koncernledningens agerande hittills ger emellertid anledning till en viktig slutsats, en slutsats som f. ö. också aktualiserats i diskussionen om ASSI under föregående punkt. Den slutsatsen är att målsättningarna för de statliga företagen måste utformas så att det sociala ansvaret och samhällsnyttan kommer i första hand. Handläggningen av frågorna om Algots Nords liksom f. ö. ASSI:s framtid är exempel på att så inte sker nu.

GÖRDIS HÖRNLUND (s):

Herr talman! När riksdagen behandlade propositionen 1977/78:73 om bildandet av ett statligt textil- och konfektionsföretag gick vi socialdemokrater emot förslaget att det skulle ske en så drastisk neddragning vid de berörda företagen. Vi upprepade det socialdemokratiska kravet om en samlad plan för svensk tekoindustri. Vi framhöll också att planeringen borde utgå ifrån att produktionen på tekosektorn i allt väsentligt skulle bibehållas. I en motion framhöll Rune Carlstein och jag att den nya tekokoncernen borde startas med förutsättningen att den skulle utgöra ett väsentligt led när det gällde att bibehålla och utveckla svensk tekotillverkning. Gruppen har dock drygt 5 300 anställda och svarar för ca 12 % av den totala sysselsättningen inom teko liksom för en ungefär lika stor andel av den inhemska produktionen av tekovaror. Men den borgerliga riksdagsmajoriteten lyssnade inte den gången utan biträdde trepartiregeringens förslag om hårda neddragningar i syfte att uppnå lönsamhet inom ett par år. Kraven var naturligtvis alltför

hårda, inte minst med tanke på att det svårt nedkörda Algots AB skulle ingå i koncernen.

Mot denna bakgrund är det naturligtvis tillfredsställande att utskottsmajoriteten nu har gjort en helomvändning och ställer upp på den socialdemokratiska motionen, som i princip innehåller samma yrkanden som i våras avslogs av den borgerliga majoriteten. Dock hade många anställda sluppit oro och bekymmer samt varsel och arbetslöshet, om riksdagen hade kunnat fatta ett liknande beslut redan under våren 1978.

Eiserfrågan har nu fått en betydande anknytning till vad som händer med Norrlandsfabrikerna, och det är förstaeligt av många här kända skäl, inte minst på grund av Norrlandssömmerskornas heroiska kamp. Jag vill också påpeka att LO-distriktet i Halland-Älvsborg, Beklädnads avd. 4 i Kinna och Beklädnads avd. 7 i Borås, som är den största Beklädnadsavdelningen i landet, helt stöder det förslag som näringsutskottet har kommit fram till när det gäller Norrlandsfabrikerna. Men samtidigt förutsätter facket att det beslut som riksdagen kommer att fatta skall omfatta inte enbart Norrlandsfabrikerna utan hela den statliga tekokoncernen. Mot bakgrund av att två femtedelar, eller drygt 2 000 personer, av Eiserkoncernens anställda finns vid företagen i Borås kan det knappast förvåna om facket vill slå vakt om den statliga tekokoncernen, särskilt som Boråsregionen har drabbats mycket hårt av nedläggningar och neddragningar inom teko under de senaste åren. Detta gäller inte minst Algots, där bortåt 2 000 jobb har fallit bort sedan 1974. Jag vill också påpeka att ca 100 personer inom Nya Algots i Borås kommer att friställas inför julhelgen.

Facket kräver på grund av arbetsmarknads- och regionalpolitiska skäl att även övrig tekoindustri skall omfattas av ett beslut, som förhindrar att ytterligare personal friställs. F. n. omfattas ca 1 000 personer av varsel och uppsägningar enbart inom tekobranchen i Borås och Mark. Nära 600 personer får lämna jobben inom teko i Borås omkring årsskiftet. Till detta skall läggas att 819 är permitteringshotade. Över 300 kassamedlemmar inom Beklädnads i Borås är arbetslösa, och ett stort antal är utförsäkrade utan att ha fått nya jobb. Många av de berörda är i hög ålder och kan knappast räkna med nya jobb på andra orter.

Boråsregionen har förlorat ca 10 000 tekojobb från 1970, och det kan framhållas att nedgången inom länets tekoindustri hittills under 1970-talet varit betydligt större än neddragningen inom hela landets varvsindustri. Detta kan vara ganska talande, eftersom vi diskuterade varven här i går. Av den anledningen är det av stor betydelse för vår region att det sker en omedelbar uppbromsning av nedläggningarna både inom den statliga koncernen och inom de privata företag som finns kvar. Det är allvarligt nog att det har skett en betydande nedgång sedan beslutet i våras. Vi väntar nu att det snabbt kommer en proposition till våren med den övergripande plan som utskottet har begärt. Jag tolkar utskottsbetänkandet på så sätt att inga väsentliga personalnedskärningar får ske inom den statliga tekokoncernen, oavsett på vilken ort företagen ligger, innan en sådan plan framlagts för behandling. Jag hoppas att jag har tolkat utskottets uttalande rätt.

Nr 61

Onsdagen den
20 december 1978

*Medelstillskott till
Statsföretag AB*

Onsdagen den
20 december 1978

*Medelstillskott till
Statsföretag AB*

Låt mig till sist konstatera att det med tanke på den svåra arbetsmarknadssituationen i Boråsregionen är ganska uppseendeväckande att de moderata riksdagsmännen från Älvsborgs län bedriver en fullkomlig klappjakt på den nya Eiserkoncernen, Borås största arbetsgivare. I fredagens debatt gällde det äldrestödet. I dag återkommer Tage Magnusson och talar om osund konkurrens och orimliga subventioner. Han vill inte medverka till att ge ytterligare statsstöd till Eiserkoncernen. Men när vi pumpade in 200 milj. kr. i statsstöd till de grundtextila företagen i december 1977 och dessutom lät dem utnyttja äldrestöd och andra stödformer till teko, då hörde vi inte att vare sig Tage Magnusson eller andra moderater talade om osund konkurrens eller orimliga subventioner. Hur står det egentligen till med logiken, Tage Magnusson? Eller är det så enkelt att den gången gällde det stora, välkonsoliderade privatföretag, varav också en del kunnat höja utdelningen, bl. a. på grund av det statsstöd de erhållit? Då fanns det tydligen ingen anledning att reagera. Nu är det fråga om ett statligt företag, och då ser Tage Magnusson förmodligen rött – så till den milda grad att han t. o. m. glömmer sysselsättningsproblemen i den egna valkretsen, glömmer människorna både i Norrland och de andra orter som hotas av arbetslöshet. Då har det faktiskt gått ganska långt.

Nu talar Tage Magnusson om att det har offrats så oändligt mycket kapital för att hålla tekofabrikerna i gång; han menar då att det har offrats från kapitalägarnas sida. Ja, det kan vi kanske diskutera. I många fall är det så att man tvärtom har dragit mycket kapital ur företagen och placerat det i aktier i andra branscher. Sedan har man begärt statsstöd för att leva vidare, åtminstone under en tid. Sanningen är ju den, Tage Magnusson, att det i dag knappast finns något privat tekoföretag som inte mottar statsstöd i olika former. Det gäller strukturstöd, exportstöd, äldrestöd m. m. – och detta oavsett om företagen går bra eller dåligt. Vi skall inte glömma bort att fortfarande går vissa företag t. o. m. mycket bra.

Men nu har ju Tage Magnusson och hans medmotionärer blivit tämligen ensamma. Inte ens moderaterna i utskottet har biträtt motionen utan i stället avstyrkt den, och det kan väl anses betryggande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan under punkten 10.

Andre vice talmannen TAGE MAGNUSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Gördis Hörnlund gör sig till förespråkare för en idé, som tydligen skulle innebära att man slår vakt om sysselsättningen. Utmärkande för den politik som tidigare har förts har ju varit att man därmed skapat arbetslöshet. Jag vågar bestämt påstå att de subventioner som har utgått till vissa företag men inte till andra har inneburit att man har skapat en snedvridning. Jag vågar också bestämt påstå att den subvention som tidigare har utgått till den stora Eiserkoncernen ingalunda har bidragit till att göra det lättare för de andra företagen att arbeta vid sidan av denna koncern utan i stället har skapat en hel del besvärligheter.

Här är det nu fråga om att man skall bevilja 30 milj. kr. till ett företag. Ett

gammalt fint, känt företag med 350 anställda i Borås begärde att få låna 2 milj. kr. för att möjligen kunna fortsätta och upprätthålla sysselsättningen – och fick nej. Därmed ser man hur egendomligt dessa företag behandlas.

När det sedan gäller subventionen till de grundtextila företagen vill jag framhålla att den gavs till samtliga de företag som fanns kvar. Då hade man alltså kommit i den situationen att det bara fanns dessa grundtextila företag, och man skapade inte någon skev konkurrens.

Jag tycker det är ganska egendomligt att Gördis Hörnlund på det här viset utnyttjar ett tillfälle att göra ett påhopp. Min motion är verkligen avsedd att försöka bevara sysselsättningen inom teko. Det är ju precis motsatsen mot vad Gördis Hörnlund påstår.

GÖRDIS HÖRNLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först säga att när det gäller det stöd som Erlabolaget begärde gick man faktiskt till den borgerliga trepartiregeringen, och det var av den regeringen som man fick nej. Således kan det knappast lastas mig att man inte fick loss de miljoner som man ville ha.

Tage Magnusson kunde också tala om osund konkurrens när det gäller Erlabolaget. Man kommer att avskeda 225 personer nu. Senare kommer man att i stor utsträckning lägga produktionen i lågprisländerna. Trots det skall man få äldrestöd för att kunna bibehålla 100 anställda. Dessutom har Borås kommun köpt fastigheten för några miljoner och på så sätt pumpat in pengar i företaget. Vidare framgår det av pressen att innan man varslade de anställda vid Erlabolaget hade man passat på att ta ut ur företaget 2 milj. kr. Jag vet inte huruvida detta är sant eller inte, men man får väl tro Borås Tidning som tillhörde de tidningar som redogjorde för detta.

Jag tycker att Tage Magnusson även i det här sammanhanget kunde beröra konkurrenssituationen och medge att det är ganska orimligt att det skall få gå till på det här sättet. Det är bara Eiserkoncernen och den statliga koncernen som hela tiden är boven i dramat. Det tycker jag är litet underligt med tanke på alla de turer som varit beträffande de privata tekoföretagen i det här landet.

Andre vice talmannen TAGE MAGNUSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Allt det som Gördis Hörnlund säger nu och det som hon sagt tidigare visar helt enkelt bara hur omöjligt det är att genom selektiva åtgärder på det här sättet försöka upprätthålla näringsverksamheten. Det är det som har förstört alltsammans och som har skapat de problem vi har i dag. Jag tycker att det är beklämmande att det skall få gå till på det här sättet. Det hade varit mycket bättre med en sund konkurrens mellan de olika företagen. Då hade vi inte haft de problem som vi i dag har.

Gördis Hörnlund talar om äldrestödet. Detta stöd har utgått generellt till alla företag. På det sättet har stödet varit rättvist. Arbetsmarknadsmyndigheterna har bestyrkt att det spelat en oerhört stor roll när det gällt att hålla i gång företagen. Det är också riktigt att man använder sig av sådana medel och inte av selektiva åtgärder. Det finns många gamla surdegår här. Det gäller

Onsdagen den
20 december 1978

*Medelstillskott till
Statsföretag AB*

kommuner som långt tillbaka t. ex. subventionerade konfektionsföretag och på det viset skapade en snedvriden konkurrens. Det är det som staten nu har fortsatt att göra i flera olika sammanhang och som till sist skapat en helt omöjlig situation för de företag som fortfarande är kvar.

Jag förstår inte att man i dag kan vara beredd att ställa ut sådana sysselsättningsgarantier bara till personer som är anställda i företag vilka ägs helt av staten, medan däremot de som är anställda i de enskilda företagen lämnas utanför. Inga andra än vi inom moderata samlingspartiet försöker göra någonting för dem.

GÖRDIS HÖRNLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Om jag fattar Tage Magnusson rätt nu, så kritiserar han kommunstyrelsen i Borås, med dess borgerliga majoritet, som har gått in här och skjutit till några miljoner kronor för att rädda sysselsättningen för åtminstone 100 personer.

Vidare talar Tage Magnusson som vanligt om det fördärliga med selektiva åtgärder osv. Men är det inte ändå så, Tage Magnusson, att det är lågprisimporten som varit den verkliga boven i konkurrensdramat? Är det inte så att det till övervägande delen är tekoföretagen själva som har hjälpt till att såga av den gren som de sitter på genom sin ohämmade tillverkning i andra länder? Det tycker jag ändå är den viktigaste frågan i sammanhanget.

GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Med undantag för moderaternas representanter förefaller dagens debattörer vara väldigt eniga i sakfrågan. Som bl. a. ortskollega till Rune Ångström saknar jag dock svar på en fråga som många i Lycksele och på andra håll ställer sig: Vad hade hänt i Lycksele och Skellefteå om tio dagar, ifall inte den socialdemokratiska gruppen motionerat i det här ärendet?

Rune Ångström har inte motionerat om tidsfrist för Algots i Lycksele och Skellefteå, inte heller någon annan folkpartist. Utan den socialdemokratiska gruppmotionen och motionen från ett par centerpartister hade riksdagen i dag inte haft någon faktisk möjlighet att rädda Algots. Frågan är således: Varför tog inte Rune Ångström initiativ till att rädda jobben vid Algots?

RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! I debattens elfte timme hoppar Georg Andersson fram och ställer den här frågan. Han är tydligen rädd för att det skulle falla något förtjänstens skimmer över min person för att jag har medverkat till att driva denna fråga i utskottet och även i regeringen så att vi har fått det utskottsbetänkande som vi har i dag.

Jag tycker att Georg Anderssons fråga är ganska märklig. Jag har hela tiden arbetat i olika sammanhang för att Algots Nords företag i Skellefteå och Lycksele skulle få bibehållas i den omfattning de har. Jag har gjort det genom uppvaktningar hos regeringen. Jag har varit med om att sända telegram till regeringen – både den nuvarande och den förra. Hela tiden har jag arbetat

med ett bestämt mål: att denna viktiga sysselsättning skulle kunna behållas. Och det har givit resultat. Om Georg Andersson är bekymrad över att det resultatet verkar alltför positivt för mig och för den nu sittande regeringen, då får det väl stå för honom.

Jag tycker att det viktiga är att vi tillsammans har uppnått ett bra resultat som ger företagen den tidsfrist som behövs för att utvärdera produktionen och undersöka möjligheterna för en överlevnad. Är det inte tillräckligt för Georg Andersson att kunna konstatera detta?

GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Den fråga jag ställde är fortfarande obesvarad. Rune Ångström säger att han har drivit frågan i regeringen. Men regeringens proposition skulle ha inneburit nedläggning av fabrikerna i Lycksele och Skellefteå. Det var regeringens bud, och det var resultatet av det som Rune Ångström påstår sig ha gjort i regeringen. Hur han förde frågan där vet jag inte, men det framkom att han bl. a. skickade telegram.

Nej, detta är inte positivt vare sig för regeringen eller för Rune Ångström. Jag ville peka på den skenbara enighet som har uppstått här, sedan nu folkpartisterna i näringsutskottet fann sig tvungna att köra över regeringen, och markera att enigheten är just skenbar. Det förelåg inga initiativ från folkpartiet. Detta bör i hederlighetens namn sägas också i den här debatten.

RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Det är en fantastisk grälsjuka som Georg Andersson ådagalägger med sina inlägg. Jag vill erinra Georg Andersson om att industriministern har tagit initiativet till en utredning som skall utvärdera den alternativa produktionen och undersöka vilka möjligheter som finns att bygga vidare på den. Det är bl. a. detta initiativ som verksamt har bidragit till att utskottet har kunnat komma fram till den här lösningen. Detta har skett i stort sett i enighet – moderaterna har visserligen ställt sig utanför enigheten i utskottet, men övriga partier har slutit upp bakom förslaget. I den lösning som föreslås utgör utvärderingen av den alternativa produktionen en viktig del.

GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Rune Ångström förvillar begreppen. Den snabbutredning som industriministern föranstaltade om var förenad med ett fullföljande av nedläggningen vid årsskiftet. Den skulle innebära bara en snabbutredning i syfte att rädda vissa marginella delar, att bygga vidare på de initiativ som man själv hade tagit vid fabrikerna. Sedan när näringsutskottet i anledning av den socialdemokratiska motionen tog ställning och tvingade folkpartisterna att köra över sin regering, förändrades utredningsuppdraget till den särskilda utredningsman som industriministern har tillsatt.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 61

Onsdagen den
20 december 1978

*Medelstillskott till
Statsföretag AB*

M o m . 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen nr 3 av Margaretha af Ugglas och Sten Svensson anförda motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Sten Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 10 mom. 1 med godkännande av utskottets motivering röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen nr 3 av Margaretha af Ugglas och Sten Svensson anförda motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Sten Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 254
Nej - 45

M o m . 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m . 4

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o reservationen nr 4 av Margaretha af Ugglas och Sten Svensson samt 3:o motionen nr 44 av Alf Lövenborg och Rolf Hagel, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Sten Svensson begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Alf Lövenborg begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 10 mom. 4 antar reservationen nr 4 av Margaretha af Ugglas och Sten Svensson röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionen nr 44 av Alf Lövenborg och Rolf Hagel.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Alf Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 49
Nej - 17
Avstår - 234

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 10 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av Margaretha af Ugglas och Sten Svensson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Sten Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 255
Nej - 45

M o m . 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen nr 5 av Margaretha af Ugglas och Sten Svensson anförda motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Sten Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 10 mom. 5 med godkännande av utskottets motivering röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen nr 5 av Margaretha af Ugglas och Sten Svensson anförda motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Sten Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 255
Nej - 45

Onsdagen den
20 december 1978

*Information till
invandrare inför
1979 års val*

Punkterna 11 och 12

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 7 Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1978/79:16 med anledning av delar av propositionerna 1978/79:25 och 1978/79:43 med förslag om medelsanvisning på tilläggsbudget I för budgetåret 1978/79, jämte motioner.

Punkterna 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 3

Information till invandrare inför 1979 års val

I propositionen 1978/79:25, bil. 9 (arbetsmarknadsdepartementet), yrkades under punkten D 3 att riksdagen till Åtgärder för invandrare på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 anvisade ett reservationsanslag av 6 000 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1978/79:79 av Karin Andersson (c), vari yrkats att riksdagen uttalade att den i propositionen 1978/79:25 föreslagna höjningen av tolfte huvudtiteln D 3 med 1 milj. kr. fick fördelas endast till invandrarorganisationer för informationsprojekt inför valet 1979,

1978/79:124 av Bengt Fagerlund m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om fördelningen av medel för information till invandrare inför 1979 års kommunalval,

1978/79:146 av Filip Fridolfsson (m), vari yrkats att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1978/79:25, bil. 9, punkten D 3 i skrivelse till regeringen begärde förslag – med beaktande av vad i motionen anförts – till fördelning av de 5 milj. kr. som var avsedda till stöd för politiska partiers valinformation till invandrare, och

1978/79:154 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 1) yrkats att riksdagen under tolfte huvudtiteln D 3 Åtgärder för invandrare på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 beslutade anvisa ett reservationsanslag av 8 000 000 kr.

Utskottet hemställde

1. beträffande förtur för invandrarorganisationer vid fördelning av medel till valinformation att riksdagen med bifall till motionerna 1978/79:79 och 1978/79:124 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anförde,

2. beträffande fördelning av medel till politiska partier för information till invandrare att motionen 1978/79:146 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

3. beträffande medelsanvisningen att riksdagen med bifall till propositionen 1978/79:25 i förevarande del och med avslag på motionen 1978/79:154, yrkandet 1, till Åtgärder för invandrare på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 anvisade ett reservationsanslag av 6 000 000 kr.

Reservation hade avgivits

1. beträffande fördelning av medel till politiska partier för information till invandrare av Filip Fridolfsson (m) och Alf Wennerfors (m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:146 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! I går försökte jag göra mig populär här i riksdagen genom att avstå från ett anförande på 10 minuter som jag hade anmält mig till. Det var ingen som tackade mig för det, men jag skall i alla fall försöka korta ner mitt nu till 10 minuter anmälda anförande till ett par tre minuter.

Under trepartiregeringens tid i kanslihuset upprättades ett förslag till hur ett belopp om 5 milj. kr. skulle fördelas mellan de politiska partier som deltar i kommunvalet i september 1979. Pengarna, som skall användas för att bekosta information till invandrare, skulle utgå till alla de partier som deltar i kommunvalet, alltså även till de partier som icke är etablerade i riksdagen men som går till val i de flesta av landets valkretsar. Ett typiskt exempel på ett sådant parti är kristen demokratisk samling.

Alltnog, trepartiregeringen upplöstes och folkpartiregeringen trädde till. Vad gör nu den lilla minoritetsregeringen? Jo, den bildligt talat river sönder fördelningsförslaget och kastar det i papperskorgen. Regeringen struntar i det upprättade förslaget och kommer själv att sköta fördelningen av pengarna. Man offentliggör visserligen att fördelningen skall ske efter samråd med de i riksdagen etablerade partierna, men beslutanderätten över fördelningen avhänder man sig inte. Den saken skall regeringen sköta.

Moderaterna i arbetsmarknadsutskottet, Alf Wennerfors och jag, går inte med på detta. Vi håller fast vid den uppläggning som den gamla trepartiregeringen gjorde. Att folkpartiet går sin väg får vi väl acceptera – många liknande avsteg kommer att göras framöver – men att centerledamöterna i utskottet vek sig var mera förvånande. Det var en förnuftig och riktig inställning som trepartiregeringen hade intagit. Regeringen skall ha fördelningsförslaget på bordet. Fördelningen skall inte skötas av kanslihusfolk utan möjlighet för riksdagen att påverka.

Många kanske tycker att det här är en liten sak, men det är en viktig principfråga. Vi har därför fogat en reservation till arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 16, och jag yrkar bifall till reservationen i fråga.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Det är angeläget med resurser för samhällsinformation till invandrarna. Det är också viktigt att invandrarnas egna organisationer får

Onsdagen den
20 december 1978

*Information till
invandrare inför
1979 års val*

resurser för informationen. Vänsterpartiet kommunisterna har i motion 154 yrkat att det föreslagna reservationsanslaget till åtgärder för invandrare höjs från 6 milj. kr. till 8 milj. kr. Därmed kan invandrarorganisationerna få de resurser som också invandrarverket krävt. Vi kan också instämma i de tankegångar som framförs i motionerna 79 och 124 av Karin Andersson resp. Bengt Fagerlund m. fl.

Vi anser att 1 miljon till invandrarorganisationerna för information inför 1979 års val, som föreslås i propositionen, är helt otillräckligt. Detta belopp bör enligt vår mening höjas till 3 miljoner för att det skall fylla sin funktion. Detta förutsätter en höjning av det totala anslaget.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motion 154, yrkande 1, med innebörden att till åtgärder för invandrare anvisas ett från 6 milj. kr. till 8 milj. kr. höjt reservationsanslag.

ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! I nu aktuellt betänkande behandlas bl. a. åtgärder för invandrare. Det finns anledning att inledningsvis påminna om vikten av att olika insatser görs för att våra invandrare skall kunna erhålla nödvändig information inför 1979 års val.

Regeringens förslag om att i tilläggsbudget I anvisa ett reservationsanslag av 6 milj. kr. ligger därför i linje med denna målsättning.

I vänsterpartiet kommunisternas motion, som Nils Berndtson nu har talat för, begärs en höjning av bidraget till särskilda projekt med 2 milj. kr. utöver det belopp som regeringen har föreslagit.

Utskottet har icke ansett sig kunna gå utöver den ekonomiska ram som regeringen har föreslagit. Med tanke på att utskottet har tillstyrkt bifall till motionerna 79 av Karin Andersson och 124 av Bengt Fagerlund m. fl. innebär utskottets ställningstagande att beloppet ograverat skall utgå just till invandrarorganisationerna. Därmed blir möjligheterna för dessa organisationer att erhålla bidrag icke så begränsade som det har framhållits i vpk-motionen. Jag yrkar därför avslag på motionen 154.

När det gäller bidrag till politiska partier för information till invandrare i samband med 1979 års val har utskottet tillstyrkt bifall till regeringens förslag. Av utskottsmajoritetens skrivning framgår klart att fördelningen bör göras med iakttagande av de principer som tidigare har använts i liknande sammanhang. Utskottet har därför icke ansett sig kunna bifalla Filip Fridolfssons motion.

Reservationen I från moderaterna följer upp nämnda motion och yrkar att regeringen skall återkomma till riksdagen med förslag till fördelning av de aktuella medlen. Detta har Filip Fridolfsson här klart talat mycket varmt för.

Naturligtvis kan man i och för sig framföra principiella synpunkter, såsom reservanterna har gjort, men med tanke på både det uttalande som utskottet har gjort och statsrådets kommentarer i propositionen utgår vi i utskottet från att regeringen, efter det att samråd har förekommit med de i riksdagen verksamma politiska partierna, gör en fördelning som överensstämmer med

de synpunkter som framkommer vid dessa samråd. Jag tror inte man behöver hysa den oro, som man har känt på moderat håll, för att folkpartiregeringen skulle springa ifrån vad som har överenskommits vid dessa samråd och besluta om en annan fördelning.

Uttalandet från utskottets sida innebär också att ett sådant parti som KDS bör komma i åtnjutande av detta stöd.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet 1978/79:16, punkten 3.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Visst är det ett framsteg att man biträder tankegångarna i motionerna 79 och 124, eftersom det innebär att invandrarorganisationerna nu själva får helt disponera beloppet. Men kvar står ändå att det belopp som föreslås är alltför lågt. Jag tycker att invandrarverkets framställning är rimlig och att man hade bort höja anslaget till invandrarorganisationerna.

Statsrådet EVA WINTHER:

Herr talman! Jag vill ta tillfället i akt att lugna Filip Fridolfsson på samma sätt som utskottets talesman nyss gjorde.

Diskussionen om fördelningen av pengarna började i juni då moderaterna fanns med i statsrådsberedningen. Ingenting har ändrats i grundförutsättningarna om fördelningen av valinformationspengarna vad gäller vilka partier som skall få del av dem. Jag tycker att Filip Fridolfsson ägnar sig åt att slå in öppna dörrar.

FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Jag sade att detta visserligen var en liten fråga, men att det likväl var en viktig principfråga. Det bekräftas också när statsrådet går in i debatten för att försöka lugna kammarens ledamöter. Centerpartisten Arne Fransson har utsetts att tala för utskottet för att få centerledamöterna att dela den synpunkt som också statsrådet framförde.

Om ingenting har ändrats från den tid moderaterna var med i regeringen, varför framläggs då inte det fördelningsförslag man kommit överens om i kanslihuset? Det hade varit den rätta vägen. Om inget har ändrats behöver man inte vara bekymrad över att riksdagens ledamöter får titta på förslaget, rösta om det och eventuellt komma med invändningar motionsledes.

Samrådet med riksdagspartierna är till intet förpliktande. Det binder inte på något sätt regeringen, utan den kommer att fördela pengarna efter de principer den själv finner vara lämpliga.

Statsrådet EVA WINTHER:

Herr talman! Jag begärde inte ordet för att lugna kammarens ledamöter; det var, som jag upplevde det, Filip Fridolfsson som behövde lugnas.

Fördelningen sker i samråd mellan partierna, och eftersom det inte är riktigt klart ännu kunde något förslag inte föreläggas. Men, som jag sade tidigare, grundförutsättningarna är inte ändrade.

Onsdagen den
20 december 1978

*Information till
invandrare inför
1979 års val*

ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! Att jag företräder utskottet i den här debatten beror inte på att vi från centerns sida, som Filip Fridolfsson nämnde i sitt första inlägg, skulle vikt oss i den här frågan. Vi har inte haft någon annan uppfattning än den som framgick av propositionen, och med det lilla förtydligandet som utskottet har gjort är vi helt och hållet tillfreds.

Filip Fridolfsson nämnde att statsrådet Winther skulle behöva gå in i debatten för att lugna kammarens ledamöter. Det tror jag inte behövdes. Man kan bara konstatera att Filip Fridolfsson ändå inte blev lugn, eftersom han höll ytterligare ett anförande.

Överläggningen var härmed slutad.

M o m . 1

Utskottets hemställan bifölls.

M o m . 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Filip Fridolfsson och Alf Wennerfors, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Filip Fridolfsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 3 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Filip Fridolfsson och Alf Wennerfors.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Filip Fridolfsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 246

Nej - 45

M o m . 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 154 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Nils Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 3 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 154 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 280

Nej – 11

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölls.

Lån till Uddeholms AB och Facit AB

FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Överläggningen rörande punkten 5 får omfatta även punkten 6. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande båda dessa punkter.

Punkten 5

I propositionen 1978/79:25 yrkades under kapitalbudgeten, V. Fonden för låneunderstöd (industridepartementet), att riksdagen bemyndigade regeringen att besluta om överförande till Billerud Uddeholm AB av del av det Uddeholms AB år 1977 beviljade lånet.

I detta sammanhang hade behandlats den med anledning av propositionen väckta motionen 1978/79:123 av Bengt Fagerlund m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen skulle

1. som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om rapportering rörande strukturella förändringar av stålsektorn inom Uddeholms AB,
2. uttala att de förutsättningar för överföring av del av lån från Uddeholms AB till Billerud Uddeholm AB som förordats i motionen borde gälla.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till propositionens förslag samt med avslag på motionen 1978/79:123, yrkandet 2, bemyndigade regeringen att besluta om överförande till Billerud Uddeholm AB av del av det Uddeholms AB år 1977 beviljade lånet,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:123, yrkandet 1.

Reservation hade avgivits

2. beträffande bemyndigande för regeringen att till Billerud Uddeholm AB överföra del av lån till Uddeholms AB, m. m. av Bengt Fagerlund, Birger Nilsson, Gördis Hörnlund, Erik Johansson i Simrishamn, Ingrid Ludvigsson, Bernt Nilsson och Anna-Greta Leijon (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa

Onsdagen den
20 december 1978

*Lån till Uddeholms
AB och Facit AB*

1. att riksdagen skulle
dels med anledning av propositionens förslag bemyndiga regeringen att besluta om överförande till Billerud Uddeholm AB av del av det Uddeholms AB år 1977 beviljade lånet,

dels med bifall till motionen 1978/79:123, yrkandet 2, som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört om villkoren för fördelningen av lånet,

2. att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:123, yrkandet 1, som sin mening skulle ge regeringen till känna vad reservanterna anfört om redovisning till riksdagen av situationen inom Uddeholms AB:s stålsektor.

Punkten 6

I propositionen 1978/79:43, bil. 2 (industridepartementet), yrkades att riksdagen till Lån till Facit AB på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 anvisade ett investeringsanslag av 70 000 000 kr.

Utskottet hemställde att riksdagen till Lån till Facit AB på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 anvisade ett investeringsanslag av 70 000 000 kr.

BENGT FAGERLUND (s):

Herr talman! För ungefär ett år sedan beslutade riksdagen på förslag av den dåvarande regeringen att ge ett lån till Uddeholms AB på 600 milj. kr. Lånet lämnades på vissa villkor. I ett avtal reglerades hur lånet skulle skrivas ner om Uddeholm avyttrade tillgångar. Till detta betänkande hade vi socialdemokrater fogat en reservation, där vi ansåg att lånet skulle placeras i konvertibla skuldebrev. Vår reservation avslogs av riksdagen.

I propositionen 1978/79:25 föreslår nu regeringen att en del av lånet, 200 milj. kr., skall överflyttas till det nya bolaget Billerud-Uddeholm AB på grund av att Uddeholm sålt en del av sin verksamhet till det nybildade bolaget, som är en sammanläggning av Billerud och Uddeholm, där Uddeholm får ett alltmer ökat inflytande – det gäller skogssektorn inom Uddeholm.

När nu riksdagen har att besluta om hur lånet skall ordnas i fortsättningen är det en helt och hållet ny fråga. Det förhållandet att det nya företaget förvärvat en del av Uddeholms rörelse förändrar ingenting därvidlag. Lagg märke till att vid beslutet för ett år sedan var det stålet som var en dålig affär och det som sköts i förgrunden. I dag gäller det ett lån till ett skogsbolag.

Självklart är då att riksdagen skall godkänna det nya lånet.

Vi socialdemokrater anser det mycket märkligt att den borgerliga utskottsmajoriteten i anledning av vår motion skriver: "Om Billerud-Uddeholm därav skall få överta ett högre belopp än 200 milj. kr., dvs. det lägsta belopp med vilket UHB skall sätta ned sin fordran på staten, är ytterst en förhandlingsfråga mellan de två bolagen." Jag vill poängtera skrivningen "är ytterst en förhandlingsfråga mellan de två bolagen".

Här anser den borgerliga utskottsmajoriteten att ett lån från samhället, dvs. svenska folket, är en affär mellan två privata bolag och att svenska folkets

valda representanter här i riksdagen inte skall blanda sig i detta.

Jag vill fråga utskottets talesman: Anser ni verkligen att privata företag skall få besluta om hur skattebetalarnas pengar i form av statslån på generösa villkor skall lämnas över till andra privata företag än dem som riksdagen tagit ställning till?

Vi socialdemokrater kan aldrig acceptera detta. Därför kritiserar vi i vår reservation regeringens handhavande av denna fråga liksom det förhållandet att vi står i ett läge där riksdagen inte har formella möjligheter att fatta beslut.

Jag skall göra som Filip Fridolfsson gjorde i går för att korta ned mitt anförande, hänvisa dem som vill följa upp frågan till den reservation, med nr 2, som vi fogat till utskottsbetänkandet. Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen 2 till arbetsmarknadsutskottets betänkande.

Till slut vill jag säga några ord om p. 6, som gäller investeringslån till Facit, och om hur den frågan har skötts.

Regeringen skall bevilja ett investeringslån på 70 milj. kr., som skall vara räntefritt och avskrivs på fem år. Till detta kommer varsellöner på 10 milj. kr., utlovade lokaliseringbidrag på 16 milj. kr. och återkallade AMS-krav på 2 milj. kr.

Tillsammans med förut beviljade bidrag till Hällefors har samhället som lån och bidrag lämnat ca 130 milj. kr. Under samma tid, från år 1976 till 1978, har antalet anställda minskat från över 1 000 till 430. Det innebär att antalet anställda i fortsättningen kommer att vara ca 40 % av vad det var 1976.

Låt mig konstatera att det är en dyr industripolitik som de borgerliga regeringarna har fört och fortsätter att föra. Privata företag kan utöva ren utpressning på samhället. Vi måste försöka få en annan industripolitik, där samhället inte bara släpper till ekonomiska medel utan där samhället också får ett reellt inflytande på den framtida industripolitiken. Från socialdemokratiskt håll har vi i olika sammanhang fört fram förslag som skulle kunna vara underlag för en ny näringspolitik.

I den tvångssituation som vi i dag befinner oss i kan vi från socialdemokratiskt håll inte yrka avslag på lånet, på grund av att vi vill rädda sysselsättningen i Hälleforsnäs. Men återigen uppmanar jag regeringen och de borgerliga ledamöterna att ta under övervägande hur länge vi från samhällets sida skall hålla på att subventionera utan att ha det inflytande som vi behöver.

ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag vill bara notera att socialdemokraterna i sin motion har sagt att man accepterar förslaget om att föra över en del av det s. k. Uddeholmslånet till det nya företaget Billerud-Uddeholm AB. Men man säger att man gör det under två förutsättningar.

Den första förutsättningen är att staten skall få insyn i verksamheten genom representation i styrelsen för Billerud-Uddeholm AB. Jag vill bara påpeka att det redan i propositionen har sagts att så skall ske. Motionskravet har alltså blivit tillgodosett. Detta berörde inte heller socialdemokraternas

talesman i sitt inlägg, men jag ville bara konstatera att socialdemokraternas krav på den punkten alltså är tillgodosett.

Den andra förutsättningen för socialdemokraterna är att lånet skall gynna sysselsättningen och att det skall undersökas i vilken mån man kan arrangera ersättningsysselsättning på de olika orterna.

Bengt Fagerlund läster i sitt anförande kammarens uppmärksamhet på en formulering i utskottsmajoritetens skrivning. Men han läste tyvärr bara en del av motiveringen. Han citerade följande mening från s. 8 i betänkandet: "Om Billerud-Uddeholm därav skall få överta ett högre belopp än 200 milj. kr., dvs. det lägsta belopp med vilket UHB skall sätta ned sin fordran på staten, är ytterst en förhandlingsfråga mellan de två bolagen." Sedan, Bengt Fagerlund, måste man läsa fortsättningen: "När det gäller Billerud-Uddeholms förhållande till staten" – och till skattebetalarna som Bengt Fagerlund talade om – "utgår utskottet från att med hänsyn till lånets syfte sysselsättningsaspekterna tillmäts stor betydelse vid regeringens ställningstaganden."

Med den första meningen talar utskottet klart om att detta är en fråga som skall diskuteras mellan de två bolagen. Regeringen skall inhämta synpunkter från de fackliga organisationerna i båda bolagen – det nämndes som en förutsättning för att socialdemokraterna skulle gå med på förslaget. Jag förmodar att ni är helt på det klara med att regeringen spelar den avgörande rollen, om den får riksdagens bemyndigande. I den andra meningen, som jag nu har pekat på, står att sysselsättningsaspekterna skall tillmätas stor betydelse vid regeringens ställningstaganden – och det är detta som är väldigt viktigt.

Om man jämför vad utskottet har sagt och vad socialdemokraterna har sagt dels i sin motion, dels i sin reservation, så upplever i varje fall jag det så att skillnaden mellan oss inte kan vara så väldigt stor.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan både vad gäller punkten 5 och punkten 6.

BENGT FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag citerade samma mening som Alf Wennerfors gjorde. Jag konstaterade att det står att det är ytterst en förhandlingsfråga mellan de två bolagen. När det gäller Billerud-Uddeholms förhållande till staten "utgår utskottet från att med hänsyn till lånets syfte sysselsättningsaspekterna tillmäts stor betydelse vid regeringens ställningstaganden". Men då har ju redan utskottet sagt att fördelningen är en förhandlingsfråga mellan bolagen, och den skall regeringen inte ta någon som helst ställning till utan den får bolagen själva förhandla om. Det är detta som är det anmärkningsvärda i sammanhanget, Alf Wennerfors.

ALF WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att vi upplever själva orden litet olika. Jag upplever dem inte riktigt så. Jag upplever dem på så sätt att i första hand skall de två bolagen resonera om hur fördelningen kan ske, därefter har man att gå till

regeringen och diskutera saken, och så småningom tar regeringen ställning. Egentligen skulle kanske ordet "ytterst" ha stått i nästa mening, så att det inte hade kunnat bli något missförstånd.

Nr 61

Onsdagen den
20 december 1978

BENGT FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi skall inte träta om detta. Var och en som läser utskottets betänkande kan säkert tolka in att i detta sammanhang har den borgerliga utskottsmajoriteten sagt att dessa 600 milj. kr. skall fördelas med t. ex. 200 resp. 400 miljoner eller 300 – 300 miljoner eller vilka siffror som helst. Det är ytterst en förhandlingsfråga mellan de två bolagen och det har inte riksdagen något att göra med.

*Lån till Uddeholms
AB och Facit AB*

ALF WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Vilket är det viktiga i den här frågan? Jo, det är naturligtvis att man tillvaratar sysselsättningsaspekterna. Det har socialdemokraterna sagt både i sin motion och i sin reservation. Det har också vi sagt i majoritetsyttrandet.

Jag tycker liksom att det är detta som vi skall fästa största avseendet vid. Om vi sedan träter om formuleringarna beträffande fördelningen av lånen tycker jag inte har lika stor betydelse, utan huvudsaken är att de pengar som eventuellt kan ställas i utsikt kommer dessa företag till del så att de gynnar de anställda.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Efter Bengt Fagerlunds hårda kritik mot lånen till såväl Billerud-Uddeholm som Facit borde ha följt ett avslagsyrkande från hans sida. Tyvärr drar han inte konsekvenserna av sin kritik.

Från vänsterpartiet kommunisterna motsatte vi oss 1977 att Uddeholms AB beviljades ett lån på 600 miljoner, bl. a. därför att inga förpliktelser i fråga om sysselsättningen krävdes som motprestation. I själva verket förutsattes att lånet skulle användas för att fullfölja planer på minskad sysselsättning inom koncernen.

Sedan lånet beviljades har en företagsfusion mellan Billerud och Uddeholm skett. I samband med denna fusion kunde förutses betydande nedskärningar av arbetstillfällena. Nu vill regeringen ha ett bemyndigande att besluta om överförande till Billerud-Uddeholm AB av en del av det lån som beviljades Uddeholm.

Ställningstagande till denna begäran sker samtidigt som Billerud-Uddeholm AB tydligen planerat betydande avskedanden i Värmland. Händelseförloppet illustrerar med all önskvärd tydlighet hur statliga medel slussas ut till storföretagen samtidigt som dessa företag rycker undan arbetstillfällena. Statliga medel användes just för att minska arbetstillfällena i stället för att skapa arbetstillfällena. Detta faktum ändras inte av att åtgärderna benämnes strukturomvandling.

Vi finner det orimligt att riksdagen skulle biträda regeringens förslag. Frågan om statliga insatser måste få en helt annan inriktning för att trygga jobben.

Onsdagen den
20 december 1978

*Lån till Uddeholms
AB och Facit AB*

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på förslaget om bemyndigande för regeringen att besluta om överförande till Billerud-Uddeholm AB av det till Uddeholms AB 1977 beviljade lånet.

När det gäller förslaget om lån till Facit AB så uppvisar denna affär en rad säregenheter. Jag behöver inte här rekapitulera alla underliga turer innan Electroluxkoncernen trädde in som ägare. Naturligtvis framställde man åtgärden att utan insats ta emot Järnförädling som en ädel handling med syftet att säkra sysselsättningen där. Samspelet mellan regeringen och storfinansen i denna fråga väckte med all rätt stor uppmärksamhet.

Överums bruk, som är ett dotterföretag till Facit AB inom Electroluxkoncernen, skall driva Järnförädlings anläggningar i Hälleforsnäs. Denna beskrivning i utskottsbetänkandet vittnar om hur den kapitalistiska koncentrationsprocessen fortgår. Företaget skall nu ges ett räntefritt avskrivningslån – dvs. i realiteten en gåva – på 70 milj. kr. Den enda motprestation som begärs är att man inte skall avskeda folk förrän lånet är helt avskrivet.

Sysselsättningssituationen i Södermanland är mycket allvarlig. Det har t. o. m. talats om en Norrbottensituation i länet. Men man kan inte rädda jobben genom att dela ut gåvor till olika storfinansintressen. Det behövs statliga satsningar som ger nya arbetstillfällen. Nu delas statliga medel ut på företagens villkor.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på förslaget om ett lån till Facit AB på 70 milj. kr.

BENGT FAGERLUND (s):

Herr talman! Till Nils Berndtson vill jag bara säga att vi upplever en tvångssituation, och det gör också de fackliga organisationerna. Vår reservation ligger helt i linje med vad de fackliga organisationerna kräver när det gäller Uddeholm.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Bengt Fagerlund har motiverat sitt ställningstagande med den tvångssituation som har uppstått, men kvar står att den föreslagna åtgärden icke tryggar jobben.

För ett par dagar sedan förde vi här i kammaren en debatt om situationen i Värmland. Jag skall återge vad en av de socialdemokratiska debattörerna påpekade om detta med långivning och bristande garantier. Han sade att han inte trodde att det fanns någon bank här i landet som, om den hade lånat ut så stora belopp till ett företag, skulle vara nöjd med att veta så litet om vad som skall hända i bolaget. Men det tycks regeringen underligt nog vara nöjd med. Den kritiken kvarstår, och den gäller i detta ärende.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o reservationen nr 2 av Bengt Fagerlund m. fl. samt 3:o det av Nils Berndtson under

överläggningen framställda yrkandet innebärande avslag på propositionen nr 25 i motsvarande del och motionen nr 123 av Bengt Fagerlund m. fl., och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Bengt Fagerlund begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapropositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Nils Berndtson begärt votering beträffande kontrapropositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 5 antar reservationen nr 2 av Bengt Fagerlund m. fl. röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit det av Nils Berndtson under överläggningen framställda yrkandet innebärande avslag på propositionen nr 25 i motsvarande del och motionen nr 123 av Bengt Fagerlund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 138
Nej – 13
Avstår – 143

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Bengt Fagerlund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Bengt Fagerlund begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 151
Nej – 135
Avstår – 10

Punkten 6

Propositioner gavs på dels bifall till, dels avslag på utskottets hemställan, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Onsdagen den
20 december 1978

*Fritt tillträde till
vissa utbildningar
i högskolan*

Sedan Nils Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren avslagit utskottets hemställan.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 282
Nej - 12
Avstår - 2

§ 8 Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1978/79:15 med anledning av propositionen 1978/79:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 såvitt gäller vissa anslag inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkterna 1-8

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 9

Fritt tillträde till vissa utbildningar i högskolan

Regeringen hade i propositionen 1978/79:25 bil. 7 (utbildningsdepartementet) under punkten 14 (s. 59-61) föreslagit riksdagen att till Extra kurser för utbildningsområdet med fritt tillträde i högskolan på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 anvisa ett reservationsanslag av 6 384 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1978/79:57 av Christina Rogestam m. fl. (c), vari yrkats att riksdagen beträffande förslag om ändringar i systemet för planering och resursfördelning för samt tillträde till den grundläggande högskoleutbildningen som sin mening gav regeringen till känna vad som anförts i motionen,

1978/79:121 av Stig Alemyr m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen anförts om utbildningsområdet med fritt tillträde i högskolan och om särskilda medel till regionstyrelsernas disposition, och

1978/79:152 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen under nionde huvudtiteln D 51. Extra resurser för utbildningsområdet med fritt tillträde i högskolan på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 beslutade anvisa ett reservationsanslag av 16 800 000 kr.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till propositionen 1978/79:25 och med avslag på motionen 1978/79:152 till Extra resurser för utbildningsområdet med fritt tillträde i högskolan på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 anvisade ett reservationsanslag av 6 384 000 kr.,

2. a) att riksdagen beträffande fria området med bifall till motionerna 1978/79:57 och 1978/79:121 i denna del förklarade att riksdagens tidigare beslut om fritt tillträde till vissa utbildningar i högskolan skulle upphöra att gälla med utgången av juni månad 1979,

b) att riksdagen beträffande system för planering m. m. med anledning av motionerna 1978/79:57 och 1978/79:121 i denna del begärde förslag av regeringen i enlighet med vad utskottet föreslagit.

Reservation hade avgivits av Ove Nordstrandh (m), Linnea Hörlén (fp), Hans Nyhage (m) och Jörgen Ullenhag (fp) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen skulle avslå motionerna 1978/79:57 och 1978/79:121.

JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Det är en mycket viktig principfråga som riksdagen nu behandlar. Debatten har också varit livlig i massmedia de senaste veckorna. Enkelt uttryckt gäller frågan om vi skall ha en totalspärr till all högre utbildning eller inte.

Från folkpartiets sida har vi genom åren konsekvent hävdats, att vi skall behålla det fria tillträde för en betydande del av högskoleutbildningen som vi haft under lång tid.

I samband med 1975 års högskoleproposition motionerade Gunnar Helén m. fl. om avslag på det socialdemokratiska förslaget om införandet av en generell antagningsbegränsning. Då motionerade också centerpartiet om samma sak. Trots detta gjorde sedan centerpartiet upp med socialdemokraterna i utbildningsutskottet om att några nya resurser inte skulle tillföras högskolorna, även om tillströmningen skulle öka mer än väntat. Brutalare uttryckt fattades därmed ett beslut om totalspärr, även om det ordet inte förekom i utskottstexten. Folkpartiets, moderaternas och vpk:s representanter i utskottet reserverade sig den gången mot beslutet.

Så kom valet 1976 och regeringsförhandlingarna. De ledde till en överenskommelse mellan folkpartiet, centern och moderaterna, som fick ett direkt uttryck i 1976 års regeringsförklaring. Där hette det att "ingen totalspärr får finnas för tillträde till högskoleutbildningen".

Den markeringen var en betydelsefull framgång för folkpartiet – den eftergift vi fick göra i gengäld var att acceptera inrättandet av regionstyrelserna.

Regeringsförklaringen ledde till att 1975 års beslut kompletterades på en mycket väsentlig punkt. Folkpartiet, centerpartiet och moderaterna tog ansvar för att vi fick ett fritt område av betydande omfattning. Antalet årsstudieplatser inom det fria området uppgår innevarande läsår till drygt

Nr 61

Onsdagen den
20 december 1978

*Fritt tillträde till
vissa utbildningar
i högskolan*

32 000. Antalet individer som studerar inom det fria området är avsevärt större. Tusentals studerande har tack vare detta fått den utbildningsplats de önskar; en plats som de i en totalspärrad högskola inte skulle ha fått.

För enskilda studerande är det fria området av stort värde. Ingen behörig sökande som anmält sig i tid kan normalt avvisas från en utbildning som av högskolestyrelsen har utbudits som fri. Särskilt för de nya grupper som högskolan vänder sig till är detta av stor betydelse. I en öppen högskola, som så långt som möjligt tar hänsyn till individens efterfrågan, är en fri sektor mycket viktig. För oss liberaler är det självklart att slå vakt om en ordning som innebär att man tar största möjliga hänsyn till individens fria val.

Nu är tekniken för medelstildelning inte bra – det skall erkännas. Den tillkom som ett kompromissresultat efter förhandlingar mellan de tre icke socialistiska partierna hösten 1976. Tekniken går dock att förändra. Reglerna kan göras klarare och enklare. Universiteten och högskolorna bör kunna få medlen tidigare och normalt utan någon riksdagsprövning.

Vi har i ett par tidigare debatter i denna kammare gemensamt från folkpartiet, centerpartiet och moderaternas sida försvarat det fria området mot socialdemokratiska attacker. Jag skulle vilja fråga centerns företrädare i denna debatt: Känns det inte mot den bakgrunden litet underligt att nu göra gemensam sak med socialdemokraterna och föreslå ett avskaffande av det man nyligen har försvarat? Det vore också intressant att få veta, om det är principen som ni i första hand vill åt eller om det är tekniken som ni vill förändra. Av en artikel i Jönköpings-Posten av den värderade ledamoten av utbildningsutskottet, Sven Johansson, får man närmast det intrycket, att det är en översyn av själva systemet som man vill åt. I det fallet är det ju mycket lätt för centern att ansluta sig till folkparti- och moderatreservationen i utskottet, där det just föreslås en sådan översyn. Nu tror jag inte att det är där skon klämmer. Det är nog själva principen som man ogillar från centerns sida. Det är nödvändigt att få ett klarläggande besked i den frågan.

Uppgårelsen mellan centern och socialdemokraterna i utbildningsutskottet har redan blivit föremål för mycket bestämd kritik från en rad olika håll. SFS har protesterat i en skrivelse till ledamöterna i riksdagens utbildningsutskott. I den säger man bl. a. följande: "Skulle utskottet slutgiltigt besluta bifalla centerpartiets motion medverkar det till att tusentals människor inte får tillgång till högre utbildning. SFS anser att en sådan utveckling är oacceptabel och helt oförenlig med de mål som riksdagen har beslutat skall gälla för den nya högskolan."

Men också på socialdemokratiskt och centerhåll har man reagerat mot socialdemokraternas och centerns ställningstagande i utbildningsutskottet. Smålands Folkblad (s) behandlar spärrfrågan i en ledare den 13 december. Rubriken är: "Inget bra s-beslut om spärrar till högskolan!" I ledaren säger man att det behövs fria intagningar vid högskolorna och att en totalspärrad högskola knappast är eftersträvsvärd. Smålands Folkblad säger vidare: "En totalspärrad utbildning förutsätter att det sker ett urval bland de sökande. Den viktigaste urvalsprincipen heter hittills – och förmodligen för lång tid framöver – betygen."

Med anledning av detta blir min fråga till socialdemokraterna: Frestar det inte på att medverka till ett system, som innebär att betygen får en större roll än tidigare?

Smålands Folkblad slutar sin ledare med att säga: "Socialdemokraterna bör ta utskottsbeslutet under omprövning när det blir dags för behandling i riksdagens kammare!" Det är självfallet lätt för mig att instämma i den uppmaningen. Lyssnar sedan också en del centerpartister på kritiken inom de egna leden, kanske vi rentav kan få en majoritet för reservationen från folkpartiet och moderaterna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den folkparti- och moderatreservation som har Ove Nordstrandh som första namn.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! I utbildningsutskottets betänkande nr 15 finns en väsentlig mening som borde ha väglett utskottet när de gick till beslut. Meningen börjar: "En grundtanke i högskolereformen är att dimensioneringen av högskoleutbildningen skall bestämmas av dels samhällets efterfrågan på utbildade ---."

Det väsentliga här är ordet "samhälle". Vad representerar egentligen detta ord? För mig som kommunist är det självklart att det är folkmajoritetens behov – arbetarklassens behov – som då skall sättas främst. För socialdemokrater och centerpartister i utbildningsutskottet är ordet liktydigt med näringslivet. De sätter alltså likhetstecken mellan näringsliv och samhälle, helst i enlighet med det Strängska uttalandet på Arosmässan, att vad som är bra för näringslivet är bra för folket.

När riksdagen 1976 fattade beslutet om den nya högskolan slogs det fast, vilket Jörgen Ullenhag också har tagit upp, att denna nya högskola inte skulle spärras. Nu, två år senare, genomförs spärren. Vänsterpartiet kommunisterna deklarerade i samband med beslutet – som vi f. ö. var motståndare till – att vi principiellt sett anser det riktigt med en dimensionering av högskoleutbildningen. Men denna dimensionering skall då grunda sig på folkflertalets behov och inte på kapitalets behov av utbildad arbetskraft. Så länge vi har en kapitalistisk ekonomi, så länge anarkin tillåts härja och vi saknar planmässighet, är vi inte beredda att gå med på en dimensionering. En spärr i det läget kommer bara att drabba arbetarklassen ännu hårdare och göra det svårare för nya grupper att söka sig till högskoleutbildningen. Den sociala snedrekryteringen kommer inte att brytas, tvärtom. För att snedrekryteringen skall brytas måste man i nuläget öppna högskolan ännu mera. Man måste demokratisera högskolan, demokratisera antagningsförfarandet, avskaffa betygen och – inte minst viktigt – förbättra det studiesociala stödet. I annat fall kommer högskolan att också i fortsättningen domineras av överklassens barn.

Vi kunde emellertid inte vare sig då eller nu acceptera att detta s. k. fria tillträde urholkas genom att man i praktiken sätter upp ekonomiska spärrar. Detta har drabbat inte bara ekonom-, matematiker- och samhällsplanerarlinjerna utan också de övriga utbildningarna. Antalet studerande har ökat

*Fritt tillträde till
vissa utbildningar
i högskolan*

*Fritt tillträde till
vissa utbildningar
i högskolan*

samtidigt som man inte har fått pengar för att följa upp ökningen. Detta är anledningen till vårt krav i motionen 152 på ytterligare 16,8 milj. kr. – f. ö. helt i enlighet med vad UHÄ har beräknat. Samtliga övriga partier avvisar våra krav med den egendomliga motiveringen att utskottet saknar möjligheter att granska de olika beräkningsmetoderna. Om nu utskottet inte klarar av granskningen av beräkningsmetoderna, kan man ju höra med dem som klarar av det – eller också får man utgå ifrån att beräkningarna är riktiga. Efter att ha läst utbildningsutskottets yttrande frågar man sig oroligt vilka beräkningsmetoder *det* utskottet tillämpar – eller om det är i total avsaknad av sådana. Tänk om man i samband med t. ex. finansdebatter här i riksdagen finge höra: Vi klarar inte det här med beräkningarna, vi höftar till med några miljoner. Det är i praktiken vad som har skett.

Vad den njudda tilldelningen av resurser till högre utbildning och forskning egentligen inneburit kan man få besked om vid de olika institutionerna. När det gäller grundutbildningen är en anslagsminskning på 50 % per studerande och år inte ovanlig. Först får man ett i absoluta tal mellan 4 % och 5 % reducerat belopp. Sedan tillkommer prisstegringarna, och de har ju inte varit små. Därefter kommer då det ökade antalet studerande. Vad innebär en så kraftig minskning? Jo, ständigt går minskningen ut över de grupper som man med den nya högskolan säger sig vilja nå. Följderna blir t. ex. inställd kvällsundervisning och minskning av materielanslaget – om det över huvud taget blir pengar över för ändamålet.

Nu är den här njudda medelstildelningen när det gäller undervisningen inte enbart en fråga om försämrade anslag. Det gäller också de metoder som har använts vid medelstildelningen, och till syvende og sist är det en följd av beslutet om den nya högskolan.

Mycket förenklat uttryckt innebar beslutet om H 75 följande. Först tillskapades en rad nya byråkratier. Alla konsekvenser av detta har vi ännu inte sett, eftersom än värre saker är att vänta när regionstyrelserna har slagit ut i all sin administrativa blom. Därefter ändrades medelstildelningssystemet. Från att ha gett anslag dels till administrationen, dels till själva undervisningen – de sistnämnda anslagen ingick därtill i automatiken och fick alltså överskridas – har man övergått till att ge pengarna i en klump till såväl administration som utbildning. Vad har då detta inneburit? Jo, det har inneburit att administrationen har fått öka kraftigt på undervisningens bekostnad. Detta faktum kan i sin tur bero på flera saker: tidigare eftersatta behov, Parkinsons lag, men också på nya uppgifter till följd av reformen. Vi tycker att det är helt orimligt att beslutet om högskolan på detta sätt skall få gå ut över undervisningen och dess kvalitet.

Om man som socialdemokrater och centerpartister anser att en prioritering bör ske, kunde man i stället för att totalspärta högskolan ånyo ha börjat fundera över det meningsfulla i att behålla regionstyrelserna. Men denna byråkratiska heliga ko – i synnerhet för centern – vågar man uppenbarligen inte röra. Inte heller vågar man ifrågasätta det meningsfulla i nuvarande anslagstilldelningssystem.

Vi påpekade som sagt redan 1976 att man, om man fattar ett beslut, också

*Fritt tillträde till
vissa utbildningar
i högskolan*

får ta de ekonomiska konsekvenserna av detta. Det vägrar socialdemokrater, folkpartister, centerpartister och moderater att göra. Man ger högskolan nya uppgifter men dessa får inte kosta något.

Med det anförda yrkar jag bifall till vår motion 152 med krav på ytterligare medel. I den motionen ligger självfallet också att spärrandet av högskolan avvisas. Det är inte bara SFS, dvs. de högskolestuderande, som protesterat mot detta beslut. Också en rad övriga grupper har gjort det. Folkhögskole-cleverna är oroade och likaså de vuxenstuderande. En totalspärr kommer därför inte bara att förvärpa snedrekryteringen utan också att strypa den samhällskritiska forskningen vid universiteten.

Socialdemokraternas och centerns agerande i denna fråga avslöjar i och för sig egentligen något av tomheten i reformen. Vill man verkligen bredda högskolan och se till samhälleliga behov, krävs andra reformer än ett fifflande med spärrarna.

Vpk förkastar alltså utbildningsutskottets förslag och lägger här i kammaren fram ett eget förslag. Jag vill framhålla att vi inte heller anser den folkpartistiska och moderata reservationen särskilt tilltalande. Också det förslaget utgår från en individualistisk syn på högskoleutbildningen. Man är inte heller på den kanten beredd att söka bryta snedrekryteringen, och också reservationsförslaget innebär att det fria tillträdet i praktiken blir något av en chimär. I stället för en formell spärr kvarstår resursspärren. Dock kommer vi – om vpk-förslaget faller – självfallet att rösta för denna reservation.

Herr talman! Utanför riksdagshuset pågår just nu demonstrationer mot det beslut som riksdagen kan vara i färd med att fatta, och det är många som är oroade. Det finns ytterligare aspekter på utbildningsutskottets förslag som är mycket oklara. Det gäller exempelvis hur det kommer att gå för dem som studerar på dispens. Hur kommer det vidare att gå för dem som har läst en 20-poängskurs för några år sedan och som sedan kanske gått ut i arbetslivet men nu vill återuppta sina studier? Det är sådana frågor man ställer utanför riksdagshuset just nu. Jag tycker att det krävs besked på dessa punkter.

Jag hemställer om bifall till motionen 152 samt till det yrkande som utdelats till kammarens ledamöter och som lyder:

att riksdagen med avslag på motionerna 1978/79:57 och 1978/79:121 beslutar anta följande uttalande: Ett tungt vägande skäl vid införandet av högskolereformen var att bryta den sociala snedrekryteringen och även ge arbetare och lägre tjänstemän möjlighet att delta i kurser på det s. k. fria området. Det är väsentligt att dessa grupper både får möjlighet att delta i och får inflytande över utformning och innehåll i högskoleundervisningen. Därför delar inte riksdagen utskottets mening att det fria tillträdet till vissa utbildningar i högskolan skall avskaffas. I stället bör det fria området utvidgas och följas upp av reformer av bl. a. det studiesociala stödet för att vidga arbetares och lägre tjänstemäns möjligheter att delta i högskoleundervisningen.

Onsdagen den
20 december 1978

*Fritt tillträde till
vissa utbildningar
i högskolan*

CLAES ELMSTEDT (c):

Herr talman! En majoritet i utbildningsutskottet föreslår med anledning av två motioner, en från centern och en från socialdemokraterna, att beslutet om fritt tillträde till vissa utbildningar i högskolan skall upphöra att gälla. Jag understryker att det är fråga om två motioner, eftersom det av den debatt som pågått under senare tid och kanske delvis av vad som antytts under denna diskussion verkar som om det inte har uppmärksamats att också socialdemokraterna har väckt en motion i detta ämne.

Det fria området omfattas av tre allmänna utbildningslinjer och ett antal enstaka kurser. Större delen av högskolan är således redan spärrad. Man glömmer också bort i debatten att det inom det fria området redan finns en begränsning, eftersom ett visst antal studerande skall anmäla sig till en utbildning som utbudits med fritt tillträde för att denna utbildning skall komma till stånd. Det är ett viktigt konstaterande. En gräns är satt: Om inte tillräckligt många anmält sig när anmälningstiden gått ut, så kan de inte med säkerhet räkna med att få just den utbildningen. Några hundra procentiga garantier för den enskilde att få den utbildning vederbörande i första hand söker till finns alltså inte.

Det fria området finns företrädesvis vid de stora universiteterna, och ett bevarande av detta torde medföra svårigheter för de mindre högskolorna. När det gäller deras utveckling i linje med 1975 års högskolebeslut, så råder det inga delade meningar. Det handlar ju ytterst om en fördelning av resurser.

Centern hade i samband med riksdagsbeslutet 1975 angående den nya högskolan den uppfattningen att vi måste se till att de nya högskolorna fick resurser i den utsträckning att de kunde komma i gång ordentligt; en uppfattning som vi naturligtvis fortfarande har. Vi kunde inte acceptera en automatik, där pengar skulle ticka ut i takt med studerandetillströmningen. Det var bl. a. dessa förutsättningar som gällde i utgångsläget vid förhandlingarna mellan de tre dåvarande regeringspartierna 1976, som Jörgen Ullenhag här har åberopat. Resultatet av den kompromiss som följde var att ett visst fritt tillträde till högskolan skulle finnas också i fortsättningen men med de begränsningar som jag för något ögonblick sedan pekade på. Härvid skulle gälla speciella regler avseende främst anslagstilldelningen.

Det har visat sig att systemet fungerat dåligt. Det är alla berörda ense om. Man har ofta åberopat att studerandeopinionen var enig på den punkten och kritisk till det förslag som utskottsmajoriteten här lägger. Visst är studerandeopinionen kritisk, men den är inte enig. Där finns de som representerar studerandeorganisationerna som har samma uppfattning som den som utskottsmajoriteten företräder. Studerandeopinionen är delad såväl mellan olika högskolor som inom en och samma högskola. En del uttalanden går i den riktningen att de anser att det viktigaste inte är att till varje pris försvara det fria området och slippa förändringarna, utan att det viktigaste är att upprätthålla nivån och säkra den framtida kompetensen. En förändring av det fria tillträdet borde också medföra ett ökat intresse att få klarare gränsdragningar mellan t. ex. vad som skall ligga inom folkbildningen och

vad som skall bjudas ut inom högskolan. Alla som sysslar med de här frågorna vet att det finns problem och att vi fortfarande famlar efter gränsdragningar för att på bästa sätt utnyttja de samlade resurser som finns.

Från andra håll inom studerandevärlden säger man klart ifrån att man är angelägen om att slå vakt om de mindre högskolorna. Dessa fakta bör balansera den studerandecopinion som finns i övrigt. Genom att de högskolor som har det fria området endast har fått kostnadstäckning för lärarlöner och ingenting annat, så har utbildningens kvalitet kommit i fara.

Man kan vidare notera att det inom högskolans övriga delar finns åtskillig kapacitet som är outnyttjad. Det finns många platser obesatta på allmänna spärrade linjer, medan det är överbelagt på vissa enstaka kurser med fritt tillträde, kurser vars innehåll ligger nära delar av en linje där alltså platser finns disponibla. Åtskilliga ungdomsstuderande väljer nu en enstaka kurs där fritt tillträde råder, även om de avser att välja en längre utbildning där en spärrad linje vore ett fullgott alternativ – en linje där det alltså finns ledig kapacitet. Om man i stället valde en sådan linje som har samma innehåll och där det också finns lediga platser, så skulle man minska trycket på enstaka kurser som i större utsträckning kunde stå till de vuxenstuderandes förfogande, för vilka kortare utbildningar ligger närmare till. Den nya grupp som högskolan nu vänder sig till skulle härigenom få ökade möjligheter. Det har sagts i debatten att centerns förslag skulle medföra en försämring för dessa grupper. Detta är fel. Behörighetsreglerna för tillträde till högskolan berörs inte vare sig i centerns förslag eller i utskottsmajoritetens.

Vi har vidare konstaterat, vilket också UHÄ har gjort, att det fria området har medfört att utbyggnadsorterna fått svårigheter att hävda sig. Klara tendenser finns i den riktningen. Detta kan vi från vårt parti inte acceptera, inte minst som det i dessa orter finns ett relativt sett stort antal vuxenstuderande. I samband med högskolebeslutet 1975 gjordes flera undersökningar av högskolestuderandefrekvensen på olika håll i landet. De gav klara besked om att ju längre bort från universitetsorterna man kom, desto lägre var frekvensen i fråga om dem som hade möjlighet att studera vid universitet och högskolor.

Det är alltså bara att konstatera att systemet med det fria området fått konsekvenser som gör en ändring nödvändig. Vi var på det klara med detta redan i våras och aktualiserade då under hand en översyn, och inom regeringen kom vi fram till att en sådan skulle tillsättas. Eftersom Jörgen Ullenhag kom in på den här frågan finner jag anledning att belysa den något närmare – jag hade annars inte tänkt göra det.

En arbetsgrupp tillsattes för att göra översynen, men den trädde aldrig i funktion, utan vi fick beskedet – åtminstone uppfattade vi det så – att den översyn vi var eniga om inte längre var aktuell. Under den tid som sedan har gått har vi på grund av att alltför många oroväckande faktorer började infinna sig fått belägg för att det är nödvändigt att vi tar steget fullt ut och föreslår de förändringar som nu har framförts i vår motion. Om sedan Jörgen Ullenhag vill kalla detta för en översyn av tekniken eller för en ändrad princip får han

*Fritt tillträde till
vissa utbildningar
i högskolan*

Onsdagen den
20 december 1978

*Fritt tillträde till
vissa utbildningar
i högskolan*

själv avgöra med ledning av vad jag här har svarat. Vi såg tillträdesbestämelsen som en komplettering till 1975 års beslut – det har vi framfört tidigare och det vidhåller vi. Dessutom innebär inte utskottsmajoritetens förslag, som är identiskt med det som framförts i centermotionen, någon total spärr. Det står nämligen klart och tydligt att det till regionstyrelsernas förfogande skall ställas ett visst belopp, ett belopp som är avsett att fungera som en buffert. Det belopp som skulle bli aktuellt enligt vårt förslag, dvs. 6–12 milj. kr., motsvarande 1–2 miljoner per region, är större än det som regeringen nu ansett sig ha utrymme för när det gäller att kompensera för det fria tillträdet. Jag beklagar alltså att den översyn som vi var överens om inte kom till stånd.

I debatten låter det som om utskottet föreslår ändring av hela högskolan. Man skall ha klart för sig att större delen av högskolan redan är spärrad. Vad utskottet nu föreslår är helt enkelt ett system där de samlade resurserna utnyttjas på bästa sätt, där angelägna allmänna utbildningslinjer inte försvagas, där utbildningens kvalitet inte kommer i fara, där de studerandes önskemål självfallet skall tillgodoses oavsett var de bor någonstans, även om detta inte för alla i varje situation kan ske omedelbart. För vem kan f. ö. sådana garantier ställas ut? Hur många grundskoleelever får inte både sitt första- och andrahandsval avvisat och tvingas ta andra utbildningsplatser som de kanske från början inte alls hade tänkt sig?

Jag vill också vid detta tillfälle bara helt kort notera att SACO i en skrivelse har sagt att man tycker det är fel att stimulera utbildningar för vilka det inte finns någon arbetsmarknad när de studerande kommer ut därifrån. Jag måste säga att som princip, och allra helst i ett kärt ekonomiskt budgetläge, finns det verkligen anledning att se upp. Detta gäller statsfinansiellt men också för den enskilde studeranden.

I reservationen talas det om att en totalspärr införs i och med att utskottsmajoritetens förslag vinner gehör. Jag har redan erinrat om att så icke är fallet. Det kan inte vara det, eftersom majoritetens förslag innebär att vi till regionstyrelsens förfogande ställer vissa resurser som utskottet anser det angeläget att göra, för att en viss flexibilitet skall finnas och för att se till att den studerandes intressen så långt möjligt tillgodoses.

Den extraresurs vi föreslår hävdar sig alltså väl, enligt min mening, med det tilläggsanslag som regeringen i denna proposition föreslår, nämligen drygt 6 miljoner. Man skall kanske i detta sammanhang erinra om att högskolorna tillsammans hade begärt 22 miljoner för att täcka dessa merkostnader. Inget parti, det vill jag gärna säga, utöver vpk har yrkat på högre belopp, av den enkla anledningen att budgetläget inte tillåter detta.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till regeringens förslag.

JÖRGEN ULLENHAG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Claes Elmstedt säger att huvuddelen av all högskoleutbildning är spärrad. Men då vill jag gärna tillägga att den del som är fri, i den mening vi nu diskuterar, är mycket betydande. Jag sade i mitt första inlägg att det rör sig om drygt 32 000 årsstudieplatser, och det innebär att det är avsevärt

många fler individer som berörs av den fria sektorn. Det är alltså inte fråga om ett obetydligt område, det vill jag med kraft understryka.

När det gäller de nya orterna, så omfattas de också av den fria sektorn. Den uppmärksamme läsaren av utbildningsutskottets betänkande och propositionen finner ju att det tillförs medel även till de nya orterna just för den fria sektorn.

Jag vill också bestämt hävda att detta som nu centerpartiet och socialdemokraterna förespråkar självfallet innebär en försämring för just de nya grupper som högskolan vänder sig till. I dag vet en individ som tillhör den gruppen att om han eller hon har uppnått en viss behörighetsnivå, om han eller hon får ytterligare nio kamrater inom en utbildning som erbjuds som fri, då har man också plats. Det är klart att det är en utomordentligt stor trygghet för dessa människor att veta detta. Här blir det nu en förändring som innebär att man, i de flesta fall, med betygen som främsta merit konkurrerar med andra om en utbildningsplats. Det är just det som är den stora principiella skillnaden mellan oss.

Claes Elmstedt frågar varför inte arbetsgruppen trädde i kraft. Ja, vi fick som bekant en regeringskris denna höst, och det var anledningen till att den inte trädde i kraft. Nu har arbetsgruppen breddats och har kallats till sitt första sammanträde. Men i utskottet fanns det två linjer: det var er linje och det var vår linje, som innebar ja till principen och en översyn av tekniken. Det hade varit mycket lätt för er från centerpartiets sida att ansluta er, om det var tekniken det var fråga om.

Allra sist. Claes Elmstedt undrar varför man inte talar så mycket om den socialdemokratiska motionen. Det finns en sådan, det är riktigt. Men det anmärkningsvärda är ju att det nu också finns en centermotion – och förra gången vi diskuterade dessa frågor stod vi gemensamt och försvarade den fria sektorn mot socialdemokraterna. Det är då inte så konstigt att det är centermotionen som har uppmärksammats.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig börja där Claes Elmstedt slutade. Claes Elmstedt tog upp det faktum att SACO har skrivit och sagt att det är fel att stimulera människor till att läsa på vissa utbildningslinjer när det inte finns jobb då de kommer ut. Det är väl bara att konstatera, att så länge vi har planlösheten i ekonomin och så länge vi inte har några styrmedel för ekonomin, hur länge skall man då kunna garantera någon ett jobb när man kommer ut? Inte minskar en totalspärr av utbildningen verkningarna av planlösheten i ekonomin!

Sedan uppehöll sig Claes Elmstedt väldigt länge vid det förhållandet att också den s. k. fria sektorn är begränsad, att man måste vara minst tio stycken inom resp. utbildningsgrupp. Men Claes Elmstedt undvek att ta upp den verkligt begränsande faktorn, nämligen pengarna. Det är dem det till syvende og sist kommer an på och som till en del har lett till att systemet har fungerat dåligt. Jag kan instämma i att det finns annat som har inneburit att det inte har fungerat särskilt bra. Som exempel kan jag nämna det enkla faktum att

man, när man sätter upp vackra målsättningar, inte är beredd att följa den – som jag nämnde i mitt inledningsanförande – genom ett demokratiskt intagningsförfarande, genom att verkligen ge de studerande själva möjlighet att bekosta sina studier, dvs. avsevärt höja studiemedlen och förbättra dem. Så länge man inte är beredd att vidta dessa åtgärder kommer de här vackra målsättningarna att förbli målsättningar och inte uppfyllas i praktiken.

Det är ett faktum att det nu kommer att bli svårare för de nya grupperna, för exempelvis en fackligt intresserad, att studera arbetsliv och annat vid universiteten.

Vidare uppehöll sig Claes Elmstedt väldigt mycket vid vad de studerande vill och inte vill, men det var enbart spekulationer. I det sammanhanget måste Claes Elmstedt ha gjort en logisk kullerbytta. Han sade att det på de nya orterna finns stora grupper av vuxenstuderande. Och det är naturligtvis positivt att man då inrättat högskoleutbildningar på dessa orter, men jag förstår inte hur en totalspärre på något sätt skulle göra det lättare för dem att studera. Det var nämligen till syvende och sist vad Claes Elmstedt kom fram till!

CLAES ELMSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill börja med att säga att jag aldrig har nonchalerat omfattningen av det fria området. Jag har inte sagt att det är obetydligt utan bara att större delen av högskolan redan är spärrad. Det var ett konstaterande som jag gjorde.

Sedan kan man naturligtvis beklaga att det inte finns ekonomiskt utrymme att för innevarande budgetår ge de pengar som har begärts. Det konstaterar vi i de handlingar som föreligger, och det är bara vänsterpartiet kommunisterna som anser sig ha det ekonomiska utrymme som behövs.

Vi har pläderat för den konstruktion av det fria området som nu gäller, men jag sade vid upprepade tillfällen i den senaste debatten i den här frågan – i våras – att det finns anledning att se upp. Jag sade också, att om verkningarna av det här systemet skulle tendera att gå i den riktningen att det skulle inge oro – då måste vi naturligtvis titta på det hela och göra en ordentlig översyn. Det var den översynen vi krävde, och vi kom också så småningom överens om att den skulle utföras, men den kom tyvärr aldrig till stånd. Jörgen Ullenhag begär litet väl mycket när han väntar sig att vi – efter att ha varit med om den behandlingen – skall ansluta oss till den reservation som folkpartiet och moderaterna fogat till det här betänkandet. Vi hade ju begärt översyn i förväg och inte fått den. Att vi sedan plötsligt skulle ställa in oss i ledet är väl ändå mycket begärt!

Hur förbättras då förhållandena för de nya grupper som jag och många andra har talat om, om vi inför det här systemet? – Det hela handlar ju om ett bättre utnyttjande av de samlade resurserna. Det finns outnyttjad kapacitet vid främst de större universiteten. Om det går att få till stånd en ordning där dessa resurser utnyttjas bättre måste det väl i rimlighetens namn bli ökade möjligheter sammantaget! Och då bör de nya högskoleorterna komma med i bilden på ett mer markant sätt än de kanske skulle ha gjort annars.

JÖRGEN ULLENHAG (fp) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller pengarna vill jag gärna peka på att det är inte så att det inte har tillförts några nya resurser eller kommer att tillföras nya resurser. Det har skett avsevärda prutningar, det är riktigt, men de nya högskolorna har i stort sett blivit mycket väl tillgodosedda, och de prutningar som har skett har framför allt ägt rum på de stora universiteten. Totalt sett föreslås nu att omkring 6 milj. kr. skall tillskjutas det fria området, och det finns medel till regeringens disposition som gör att vi kommer upp i en summa av i runda tal 9 milj. kr., som kommer att tillföras det fria området.

Vi har, som flera här understrukt, varit helt överens om att godta det förslag som regeringen har lämnat, och det är just det förslag som jag nyss redogjorde för. Jag skall gärna erkänna att vid förra tillfället, när vi diskuterade den här frågan, bäddade Claes Elmstedt för – om jag får uttrycka det litet vanvördigt – en återgång till den socialdemokratiska famnen, men fortfarande försvarade ändå Claes Elmstedt vid det tillfället principen om den fria sektorn. Det är på den punkten som det har inträffat en viktig skillnad – i dag föreslår centern att man skall avskaffa den fria sektorn.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Claes Elmstedt har fortfarande inte svarat på de frågor som jag ställde inledningsvis om vad som skall ske för dem som studerar på dispens och hur det kommer att gå exempelvis för dem som avbrutit sina studier för att vara ute och jobba men sedan vill ta upp dem igen. De frågorna ställdes här utanför riksdagshuset, och jag tycker fortfarande att vi kan kräva svar på dem.

Claes Elmstedt hävdade att det finns outnyttjade resurser, främst vid de stora universiteten, och om de utnyttjades bättre skulle man kunna satsa på de mindre orterna. Det må så vara, även om jag betvivlar att det verkligen är riktigt. Men på vilket sätt innebär en totalspärri att resurserna kommer att utnyttjas bättre? Det har Claes Elmstedt inte svarat på.

Och resonemanget omkring de nya grupperna haltar fortfarande betänkligt. Det är ett faktum att totalspärren kommer att drabba dem i första hand.

CLAES ELMSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Jörgen Ullenhag säger att jag i våras bäddade för en återgång till den socialdemokratiska famnen. Det må stå för honom när han gör den definitionen.

Vad jag gjorde vid det tillfället var helt enkelt att jag erkände att det finns uppenbara svagheter i systemet. Jag tycker att det hade varit klädsamt om flera hade erkänt detta. Det är inget fel att erkänna att ett system som man har medverkat till inte fungerar tillfredsställande och förklara att man är beredd att ställa upp på att göra förändringar, förhoppningsvis till det bättre.

Att jag försvarade överenskommelsen vid debatten i våras är en självklarhet – den gällde ju. Det är ingenting att notera, för det är självklart att man

skall försvara en överenskommelse, men jag sade också att den har sådana brister att det måste göras en översyn. Det har vi alltså bett att få göra, som jag tidigare påpekat, och någon ytterligare historieskrivning behövs inte. Resultatet föreligger i ställningstagandena i dag.

LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Våren 1975 fattades det grundläggande riksdagsbeslutet om högskolereformen. En del av det beslutet rörde dimensioneringen. Det kanske kan vara skäl att mot bakgrund av vissa pressdebatter konstatera någonting om innebörden i beslutet:

1. *Både* arbetsmarknadens behov och individernas efterfrågan måste ligga till grund för högskoleutbildningens planering.

2. Planeringen utifrån arbetsmarknadsbedömningar skulle gälla breda sektorer av yrkeslivet, och inom planeringsramarna för dessa breda sektorer skulle individernas efterfrågan tillmätas stor vikt.

3. Planeringen skulle ge förutsättningar för utbyggnad på nya orter, dvs. utanför de dåvarande universitetsorterna.

4. Planeringen skulle säkra en utveckling av utbildningsutbudet i Umeå, Linköping, Karlstad och Örebro, dvs. de nyare universiteten och de dåvarande universitetsfilialerna.

Detta innebar att förnyelsen av utbildningsutbudet på de äldre universitetsorterna finge ske inom ramen för ett studerandeantal som i stort sett inte översteg vad U 68 en gång räknade med.

5. Planeringen skulle ske under största möjliga hänsyntagande till tendenser i individernas samlade efterfrågan och vidare efter hur denna efterfrågan fördelade sig på orter, läroanstalter och utbildningsområden.

Mot den bakgrunden ansåg sig centerpartister och socialdemokrater i utbildningsutskottet kunna godta ett system med lokala planeringsramar och medelsanvisning för varje budgetår med karaktär av resursramar för de olika högskolemyndigheterna.

Riksdagen biföll det förslaget.

Inom H 75, den centrala organisationskommittén för högskolereformen, utarbetades åren 1975-1976 närmare förslag till lag och förordning m. m. i enlighet med riktlinjerna i 1975 års riksdagsbeslut. H 75 avlämnade sitt förslag den 26 augusti 1976.

Den borgerliga trepartiregeringen, som tillträdde efter valet i september 1976, ändrade på just förslaget om planeringsramar och förordade en s. k. fri sektor, i huvudsak inom de gamla traditionella universitetsämnena. Vi anmälde från socialdemokratiskt håll reservation mot förslaget. Vi ansåg nämligen att det stred mot en av grundtankarna i 1975 års beslut, nämligen att individernas efterfrågan, arbetslivets behov och begränsningen av tillgängliga resurser skall spela samma roll över *hela* högskolefältet. Vi vann då inget gehör för vårt förslag.

Vi har senare, på våren 1978, yrkat på ändring av beslutet från våren 1977, men inte heller då vann vi gehör för vår ståndpunkt.

Utvecklingen under den tid som gått har gett oss rätt i kritiken mot det s. k. fria området.

Det går inte längre att krypa undan med hänvisningar till inkörningssvårigheter. Själva konstruktionen – det ansåg vi från början – var först och främst principiellt stötande, men den har dessutom visat sig vara praktiskt oformlig och beräkningsmässigt nästan omöjlig.

Redan hösten 1977 kom det första beslutet om tilläggsmedel för det s. k. fria området. Högskoleenheterna begärde ca 26,5 milj. kr., regionstyrelserna tillstyrkte ca 21 milj. kr. UHÄ tillstyrkte ca 18 milj. kr. och regeringen föreslog drygt 12 milj. kr. vilket riksdagen godtog.

Innevarande höst har samma behandlingsmönster upprepats, kan man säga, med tilläggsanslag till det s. k. fria området. Högskolorna har begärt ca 22 milj. kr., regionstyrelserna har tillstyrkt ca 21 milj. kr. och UHÄ har tillstyrkt ca 16,8 milj. kr. Regeringen föreslår nu ca 6,4 milj. kr. Nu, lika litet som hösten 1977, kunde någon från departementet förklara skillnaderna i bedömningen av behovet.

En kort parentes bara! Vänsterpartiet kommunisterna yrkar nu här som enda parti att en summa på 16,8 milj. kr. skall tillstyrkas. Man kan ju undra varför de inte yrkar på 22 milj. kr. – det är ju det belopp som man har begärt ute på högskolorna. Skulle de ha varit riktigt konsekventa på vpk-kanten, borde de väl ha tagit till den högsta summan – man brukar sällan ha några hämningar när det gäller ekonomin på det hållet.

Om man utgår från att högskolorna har gjort alla de omprioriteringar som är möjliga och att de gjort hederliga beräkningar av det då kvarstående behovet – vilket jag tror att de har gjort – borde ju regeringen egentligen bifalla deras äskanden. – För om man skall leva upp till de stolta deklARATIONERNA om ett s. k. fritt område, så får det ju inte hämmas av att man behöver väga resurserna till detta mot andra behov, utan då är det ju bara att tillordna resurserna. Men så skedde inte hösten 1977 – det vet vi – och så har inte skett nu heller i förslaget i höst. Man kan ju fråga sig vad det beror på.

Ja, antingen tror man inte på hederligheten i högskolornas beräkningar eller också anser man dem inte kompetenta att beräkna medel. Ofta brukar annars företrädare för folkparti och moderater betona att "dom där ute i verksamheten vet bäst, dom ska man lyssna på". Det tycks i varje fall inte gälla det s. k. fria området. Ändå var det ju för högskolorna och deras studerande man gjorde konstruktionen.

Eller är det så att man medvetet låter studerande strömma till fritt men inte tillordnar de resurser som behövs för att hålla kvaliteten, dvs. kostnaden per årsstudieplats, uppe? Hur rimmar det med deklARATIONERNA om utbildningens kvalitet? Inte minst moderaterna framhåller vid alla tillfällen att de slår speciell vakt om högskoleutbildningens kvalitet. Varför gör man inte det i det här sammanhanget? Man låter studerande strömma till vissa utbildningar i högskolorna, men man har inte modet att ta konsekvenserna och anslå medel i takt med tillströmningen. Talet om frihet och talet om kvalitet går inte ihop i det här fallet.

Det är nästan så att man är benägen att citera Schiller. I Wallensteins död säger han så här:

Onsdagen den
20 december 1978

*Fritt tillträde till
vissa utbildningar
i högskolan*

Leicht beieinander wohnen die Gedanken
Doch hart im Raume stossen sich die Sachen
Lätt leva tankar vid varandras sida
Men hårt i rummet stöta tingen samman.

Man skulle i det här sammanhanget kunna travestera och säga:
Lätt leva tankar om frihet och kvalitet vid varandras sida,
men hårt i tilläggsbudgetmanglingen stöta summor samman.

Jag kan inte neka mig att illustrera de här tvivelaktigheterna med det s. k. fria området med Uppsala universitets framställning våren 1978 om ytterligare medel till detta område.

Universitetet hade redan under hösten 1977 fått en förstärkning på ca 1,5 milj. kr. för 1977/78. Sedan begärde man under våren 1978 ytterligare 1 milj. kr. för det fria området. Framställningen behandlades av UHÄ i mars 1978. UHÄ säger då att universitetet i Uppsala på ett rimligt sätt har dokumenterat sitt behov av ytterligare medel, men UHÄ anser det praktiskt och principiellt mycket olämpligt att ta initiativ till en ordning där medel på tilläggsbudget för det fria området kan anvisas även under vårterminen.

Som ett av skälen för UHÄ:s ställningstagande kan man i deras skrivelse till regeringen, från mars 1978, utläsa att om man beviljade Uppsala universitet pengar så skulle liknande framställningar komma från flera håll i fortsättningen.

Det är inte alldeles orimligt att tänka sig. UHÄ avstyrkte alltså Uppsala universitets begäran.

På en fråga från mig här i kammaren i slutet av maj 1978 bekräftade statsrådet Wikström att regeringen anslutit sig till UHÄ:s bedömning, och att man under hand meddelat universitetet detta.

Här förelåg alltså ett fall där universitetets framställning om 1 milj. kr. ansågs sakligt riktig – det betygade ju UHÄ – men ändå fick inte universitetet några medel. Av rädsla för att andra högskolor skulle komma med liknande framställningar avslog man begäran. Det är ett sådant system man kallar fritt.

Än konstigare är egentligen den passus i UHÄ:s skrivelse till regeringen där man uppmanar universitetet att fullfölja den utbildning man saknar medel för. UHÄ hänvisar till att man kanske vid disposition av universitetets resurser för budgetåret 1978/79, alltså ett annat budgetår än det framställningen avsåg, kan pröva om en eventuell kvarstående del av medelsbehovet kan beaktas. Statsrådet Wikströms svar på mina ytterligare frågor i maj 1978 om detta tolkar jag faktiskt så att genom att använda ett regeringsbemyndigande kan man slippa en prövning i riksdagen i denna fas av behandlingen. Regeringens användning av bemyndigandet skulle sedan bara anmälas för riksdagen. En sådan hantering som jag nu refererat gör ju riksdagens behandling rent illusorisk.

Jag har inte lämnat den här skildringen för att kritisera UHÄ. Jag kan förstå ämbetsverkets förtvivlan över ett omöjligt riksdagsbeslut. I samma skrivelse annonserar f. ö. UHÄ sin avsikt att föreslå regeringen förändringar i det fria området. De går bl. a. ut på att man endast skulle kunna få tilläggsmedel till

*Fritt tillträde till
vissa utbildningar
i högskolan*

det fria området på hösten och inte på våren. Man vill med andra ord införa ett höstfritt men inte ett vårfritt område. UHÄ gör i detta sammanhang en tolkning av 1977 års riksdagsbeslut i den riktningen att beslutet avsåg att tilläggsmedel till det s. k. fria området skulle tilldelas endast på hösten och inte på våren. Det är enligt min mening tvivelaktigt om UHÄ gör en riktig tolkning av riksdagsbeslutet. Jag tror för min del att riksdagsbeslutet våren 1977 var just sådant att det skulle kunna innebära tilläggsmedel även på våren. Som min fråga i maj 1978 visar, finns det faktiskt skäl att befara att det t. o. m. skulle gå att skjuta över budgetårsgränsen och därmed reellt ställa riksdagen utanför vissa beslut.

Detta bekräftas öppet i den proposition vi nu behandlar. Där står på s. 60–61 att i UHÄ:s förslag på ca 16,8 milj. kr. också ingår medel för ökad tillströmning i Uppsala våren 1978. I regeringens ytterligt bantade förslag på ca 6,4 miljoner avses drygt 1 miljon att anvisas till Uppsala just för våren 1978, således för ett redan gången budgetår. Riksdagen ställs alltså inför ett fullbordat faktum.

Jag har velat uppehålla mig vid denna framställning så här utförligt för att visa omöjligheten med det s. k. fria området. Det blir ju, som Uppsala universitets framställning och behandlingen av den visar, en absurd situation för de enskilda högskoleenheterna. De vet ju inte om, när och hur mycket pengar de slutligen får. Planeringen blir helt förryckt för dem. Det måste självfallet vara en fördel för dem att få sina medel för ett budgetår tilldelade vid ett bestämt tillfälle före budgetårets början. De medel man sedan vill fördela om inom högskoleenheten till följd av ändrad tillströmning under förhösten kan man ju själv besluta om, och de besluten kan tas snabbt.

Det kan nu möjligen invändas att de medel vi föreslår skall stå till regionstyrelsernas förfogande för att tilldelas högskolorna är medel som inte heller kommer högskolorna till del omedelbart och på samma gång som medlen i övrigt. Till detta är bara att säga att regionstyrelsebesluten kan tas mycket snabbare än den omständliga gången nu över regionstyrelse, UHÄ, regering och slutligen riksdag.

Med anledning av detta kanske jag ytterligare skall säga ett par ord om pressdebatten. Jörgen Ullenhag tog sig för att citera en socialdemokratisk tidning, Smålands Folkblad, som han sade var kritisk mot det här beslutet. Man kan ju citera olika tidningar. Jag fick ett klipp från Göteborgs-Posten. Det påstås att den är liberal; det står också i vinjetten på den. Göteborgs-Posten tar också upp detta med en fri sektor och säger på ett ställe: "Så som läget nu är inom högskolan kan man inte tycka alltför illa om det förslag som majoriteten i utbildningsutskottet enat sig om. Man kan som bekant inte både äta kakan och behålla den."

För budgetåret 1979/80 skall riksdagen i vår ta ställning till vilken nivå den totala planeringsramen för grundläggande högskoleutbildning skall ligga på och hur den i stort skall fördelas. Jörgen Ullenhag citerade SFS skrivelse, där det frankt uttalas att tusentals personer inte kommer att få plats. Jag vet inte var man hämtat underlag för det tvärsäkra påståendet. Det finns ingen anledning att räkna med någon dramatisk minskning av kapaciteten i

Onsdagen den
20 december 1978

*Fritt tillträde till
vissa utbildningar
i högskolan*

förhållande till innevarande år. Det kanske däremot finns anledning att tro att den nya högskolan under sina båda första år fått möta något av en uppdämd efterfrågan och att alltså takten i tillströmningen kommer att dämpas. Det underlättar naturligtvis övergången till den nya ordningen. Redan i dag finns på många håll inom högskolan utbildningar där antalet sökande är så lågt i förhållande till det antal platser som medel har anvisats för, att någon antagningsbegränsning i praktiken inte behöver tillämpas. I den mån detta blir fallet också för sådan utbildning som f. n. tillhör det s. k. fria området blir ju övergången till nyordningen skäligen odramatisk. I den mån, å andra sidan, utbildning som i dag är fri kommer att spärras beror det på bedömningar och prioriteringar som ansvariga högskolemyndigheter, i första hand de lokala högskolestyrelserna, gör med utgångspunkt i den nya högskolans syften. Och en av poängerna i reformen var ju faktiskt att man skulle ge möjlighet för sådana lokala avvägningar under medverkan av berörda både inom och utom högskolan. Statsmakterna måste rimligen, tycker jag, ha förtroende för de lokala högskolemyndigheternas bedömningar också när det gäller att avväga utbildning som i dag tillhör det s. k. fria området mot utbildning inom andra områden.

Men om en linje eller kurs är spärrad och det kommer för många sökande, vilka är det som blir antagna och vilka slås ut? Finns det något fog för SFS påstående att det i första hand blir de "nya grupperna" som drabbas vid ett avskaffande av det s. k. fria området?

Jörgen Ullenhag gjorde för sin del i detta sammanhang mycket franka påståenden om att betygen kommer att spela en större roll. Det slog han bara fast utan vidare. Jag har svårt att se vad han har för belägg för detta.

Urvalskriterierna för allmänna linjer är ju sådana att personer med olika bakgrund – t. ex. från gymnasieskolans treåriga linjer å ena sidan och 25:4-behöriga å den andra – garanteras platser i proportion till sin andel av det totala antalet sökande. Därtill ges ju arbetslivserfarenhet stor vikt inom samtliga kvotgrupper. Någon särskild utslagning av äldre sökande utan skolbakgrund av normalt slag kan det inte bli tal om här. Detsamma gäller, vilket kanske är mindre känt, vid urval till enstaka kurser. Och det är kanske det som är det mest intressanta i samband med ett avskaffande av det s. k. fria området, eftersom huvuddelen av utbildningen inom detta område ju består av enstaka kurser.

För det första får här antagningsmyndigheten anta sökande med förtur på grundval av en bedömning av vederbörandes behov av utbildningen, tidigare utbildning och yrkesverksamhet. Detta är bl. a. avsett att möjliggöra särskild hänsyn till sådana sökande för vilka resp. kurs är ett naturligt inslag i en fort- eller vidareutbildning inom yrket eller yrkesområdet och också att ta sociala och geografiska hänsyn, såsom svårighet att flytta till annan ort.

För det andra delas de sökande som inte antagits med förtur in i grupper av vilka en består av sökande med minst tvåårig högskoleutbildning, en av sökande utan minst tvåårig högskoleutbildning men med minst 15 månaders arbetslivserfarenhet och en av övriga behöriga sökande. Grupperna får också här platser i proportion till sina andelar av antalet sökande. Inom varje grupp

antas studerande efter sin prioritering av resp. kurs.

Man kan alltså konstatera att de enstaka kurserna i hög grad har tillkommit för att tillgodose behoven hos "nya grupper" och att antagningsreglerna är anpassade till det. Det är svårt att se hur dessa grupper skulle drabbas särskilt om en eventuell antagningsbegränsning behöver göras.

Det är visserligen riktigt att en ganska stor del av de studerande inom det fria området utgörs av personer som uppfyller behörighetskraven enligt 25:4-regeln. Men då skall man också komma ihåg att en stor del av dessa torde vara sådana som också är behöriga på annan grund. Alla som har gymnasiekompetens i botten och arbetar fram till att de är 25 år blir faktiskt också 25:4-or, men inte – om man vill uttrycka det så – "äkta" sådana. Det är alltså fråga om en mer traditionell fort- och vidareutbildningskategori inom det gamla området för filosofisk fakultet. Och det förefaller inte alltför djävt att påstå att införandet av det s. k. fria området, som täcker alla större ämnesområden inom de förutvarande humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna, har bidragit till en inriktning av det totala utbudet av enstaka kurser som inte i första hand svarar mot de "äkta" 25:4-ornas behov. Om den automatiska prioriteringen av traditionella kurser inom de nämnda områdena försvinner är det uppenbart att möjligheterna blir bättre att inrikta intresset på att utveckla och anordna kurser som tillgodoser de "nya gruppernas" behov.

Mot bakgrund av vad jag nu har anfört och med hänvisning till den massiva kritik som nu kommit fram mot det fria området från

1. ett flertal regionstyrelser, som ju väl känner problemen från utbildningsfältet,
 2. UHÄ, det närmast ansvariga ämbetsverket, samt
 3. SACO, den arbetstagarorganisation vars medlemmar i hög grad känner av vardagsproblemen med det s. k. fria området,
- ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utbildningsutskottets hemställan i betänkande nr 15 p. 9.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Lars Gustafsson förklarade mycket utförligt att den fria sektorn kostar pengar och att den inneburit att utbildningens kvalitet försämrats. Visst är det så. Vi har också framhållit i vår motion att de ekonomiska resurserna är för små. Men om nu också Lars Gustafsson omfattar den meningen hade det varit bra om han yrkat bifall till vår motion om ett anslag på 16,8 milj. kr.

Det beloppet har vi beräknat helt enkelt genom att titta på de krav som bl. a. UHÄ kommit fram till och sagt att det är vad som i nuläget är ett minimum. Däremot – det har vi också framhållit – kan vi på längre sikt tänka oss omprioriteringar av annan art, exempelvis att regionstyrelserna och regionkanslierna minskas eller försvinner helt. Och man kan ju fråga sig – det tog jag upp tidigare också – varför just undervisningen skall få bära större delen av

Nr 61

Onsdagen den
20 december 1978

*Fritt tillträde till
vissa utbildningar
i högskolan*

tyngden av de nya byråkratier som blivit följden av beslutet om H 75.

Sedan tycker jag att det är dystert att från ett parti som påstår sig stå på arbetarklassens sida få höra att det är arbetsmarknadens behov och krav på de arbetande som skall vara styrande. Varför talas det från det hållet aldrig om individernas krav på arbetsmarknaden?

Det är ett faktum, och det sade också Lars Gustafsson, att den fria sektorn till stor del består av de nya grupper man påstod sig vilja nå med reformen. Men sedan fortsatte Lars Gustafsson med att säga att dessa torde vara behöriga också på andra grunder. Jag frågar mig: Vilka garantier finns det för detta? Det bör man veta innan man genomför en sådan här total spärr av högskolan.

JÖRGEN ULLENHAG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara kommentera vad Lars Gustafsson sade om betygen. I dag har vi den situationen att en studerande som söker in på ekonomutbildningen vet att det finns en plats, om han eller hon har uppnått behörighetsnivån. I det system som Lars Gustafsson förespråkar kommer denna person i framtiden inte att veta att det finns en plats, utan kommer, om vederbörande kommer direkt från gymnasieskolan, att få konkurrera med andra sökande med betygen som främsta merit. Det är väl alldeles klart att det är på det sättet. Till detta kommer att om det på någon enstaka kurs inte finns tillräckligt många platser för de sökande inom kategorin 25:4 kommer också de som har sökt utöver den förväntade tillströmningen att avvisas.

Jag vill faktiskt fråga Lars Gustafsson: Är det ändå inte så att ni måste erkänna att detta system uppvärderar betygens roll jämfört med det system som vi har i dag? Är inte det i så fall att beklaga ur er synvinkel?

LARS GUSTAFSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Till Jörgen Ullenhag vill jag först bara säga att jag inte kan finna att betygen uppvärderas genom det beslut som vi nu skall fatta. Det finns inte styrkt på något sätt utan är bara ett påstående.

Jörgen Ullenhag säger att de som söker till ekonomlinjen med nuvarande system vet att det finns plats för dem. Det är möjligt att det är så. Jag vill då ställa frågan: Vad är det som säger att vissa personer alltid skall ha en absolut möjlighet att komma in på en viss linje, vid en viss tidpunkt och på en viss given ort? Hur många är det som kan ställa de kraven? Hur skulle det se ut om vi hade ett system där alla sådana krav kunde ställas på detta omedelbara sätt? Jag tycker att också detta är värt att beakta. Vi borde ägna en tanke åt alla de andra som inte har någon absolut frihet att få sina krav beträffande ort, utbildningslinje och tidpunkt tillgodosedda. Ägna en tanke också åt dessa, innan ni nästa gång talar så stort om friheten i det här sammanhanget!

Jag vill till Eva Hjelmström säga att vi inte har sagt att det enbart är arbetsmarknadens behov och krav som skall vara styrande. Vi har sagt att det är både arbetsmarknadens krav och individernas efterfrågan som skall ligga till grund för högskoleutbildningen. Jag sade det mycket tydligt i början av mitt inledningsanförande. Det var därför som jag stolpade bakgrunden till

beslutet 1975. Vi har också sagt att planeringen skall göras utifrån breda sektorer av yrkeslivet och att individernas efterfrågan sedan skall tillmätas stor vikt inom dessa breda sektorer. Det tycker jag borgar för att man inte ensidigt tittar bara på arbetsmarknadens behov. Men på den fria sektorn tar man ut en av dessa faktorer och låter den tillmätas absolut vikt framför allting annat. Man avhänder sig möjligheten att göra prioriteringar mellan olika behov vid ett visst givet tillfälle. Det är det som vi inte tycker är rimligt.

Ni talar från olika håll om friheten för de sökande, men glömmer bort att det innebär ofrihet för andra sökande på annat håll som inte har samma möjligheter. Men den problematiken lyfter ni aldrig fram.

JÖRGEN ULLENHAG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Från mina utgångspunkter tycker jag att det är alldeles utmärkt om vi kan tillåta oss att ha ett betydande område som står öppet för alla som når en viss behörighetsnivå. Det måste vara en trygghet för individen att veta att om man når en viss behörighetsnivå har man också en utbildningsplats. Men på den punkten har vi uppenbarligen helt olika uppfattningar.

Det går inte att resonera bort att betygen kommer att spela en större roll i det system som ni förordar, Lars Gustafsson. Om vi tänker oss att det söker fler än vad det finns utbildningsplatser för och det inte tilldelas ytterligare medel för att ta emot dessa – den situationen kan mycket väl uppkomma i ert system – kommer självfallet betygen att spela en större roll än i dag. Det tycker jag att Lars Gustafsson kan erkänna.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Frihet i vårt samhälle i dag, Lars Gustafsson, är frihet för dem som har råd. De har aldrig haft några problem med att flytta och studera t. ex. i en annan stad. De kan i stort sett välja utbildningsort. Och de kan på ett helt annat sätt välja utbildningslinje, för att de helt enkelt har råd, medan det för de stora grupper som inte har ekonomiska resurser inte finns någon frihet. Bland de få saker som vi tillstyrkte i beslutet om H 75 var, som jag uppfattar det, just att man skulle satsa på nya orter för att möjliggöra för de grupper, som inte har råd att flytta, att kunna studera.

Ordet frihet definierar jag alltså snarare i ekonomiska termer – för Lars Gustafsson är detta något slags abstrakt, metafysiskt begrepp. Och jag noterar att Lars Gustafsson fortfarande inte tog upp individernas krav på arbetsmarknaden som ett huvudkrav.

LARS GUSTAFSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Nej, frihet är för mig inte något abstrakt eller metafysiskt begrepp i det här sammanhanget. Jag tycker att jag har klargjort vad vi menar med frihet.

Däremot vill jag till Jörgen Ullenhag säga att han fortfarande inte på något sätt styrkt att betygen kommer att spela en större roll när vi inför det här systemet. Eftersom han också ofta talar om frihet kan man resa ytterligare en

fråga: Vad tjänar det till om man i det här sammanhanget har frihet när ni successivt försämrar utbildningen? Vad är det för utbildning som ni då ger frihet till?

Det är ändå ostridigt på det sättet att ni går ut med stora ord och talar om att ni vill skapa frihet på ett visst område, för en viss sektor, för vissa grupper, men ni är inte beredda att lägga fram förslag om att denna frihet blir en realitet genom att öka resurserna på detta område. Ni godtar alltså med öppna ögon en successiv försämring av kvaliteten, dvs. kostnaden per årsstudieplats. Det problemet tar ni inte upp.

Skälet till att vi för vår del intagit den här ståndpunkten är att vi tycker att det inte är rimligt att man låter kvaliteten gå ner på det sätt som skett, inte bara på det s. k. fria området utan genom följdverkningar även på de andra områdena. Därmed är hela högskolan drabbad.

Det är alltså inte rimligt att man låter kvaliteten försämras på detta sätt bara i något abstrakt frihetsbegrepps namn. Man måste väl också värna om kvaliteten på utbildningen i högskolan. För att hålla denna kvalitet måste man från början ha mera fasta resursramar och planeringsramar.

Andre vice talmannen anmälde att Jörgen Ullenhag och Eva Hjelmström anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! I detta ärende har företrädare för moderata samlingspartiet och folkpartiet reserverat sig på det sätt som Jörgen Ullenhag tidigare har redogjort för. Det har i denna höstrikedagens sista timme kommit att falla på min lott att föra moderaternas talan.

Vi tycks i denna fråga ha två block. Mot varandra står å ena sidan socialdemokraterna, centern och fackföreningen (SACO) och å den andra moderaterna, folkpartiet, vpk och studenterna. Det känns skönt att även i det här sammanhanget vara i gott sällskap med studenterna; i längden brukar det ju också vara den vinnande sidan.

Vad är en högskola och vad är ett universitet? Skall vi ha universitet eller skall vi bara ha högskolor? Universitet är enligt den gamla fina upplagan av Svensk Uppslagsbok, som vi har inne i handbiblioteket, en vetenskaplig högskola eller högre forsknings- och läroanstalt. I Sverige omfattar universitetet mer än ett fackstudium, annars kallas det högskola, läser man där. Franska och engelska uppslagsverk fäster sig särskilt vid det allomfattande utbudet och den allmänna tillgängligheten för de kunskapsförstärkande.

När man inlemmade ett stort antal lokala läroanstalter i den nya högskolans ram, vilket jag tror var en bra sak, gällde detta rimligtvis högskolor i en mer inskränkt bemärkelse och inte i första hand tillskapandet av en serie småskaliga europeiska universitet.

Moderata samlingspartiet är ett frihetsparti, även och inte minst i denna fundamentala fråga. Vi har konsekvent slagit vakt om en fri tillgång till högre studier, även om man måste acceptera vissa behörighetskrav och vissa

Onsdagen den
20 december 1978

*Fritt tillträde till
vissa utbildningar
i högskolan*

praktiska begränsningar inom laborativa och kliniska ämnen.

Den högskolereform som vi nu lever under accepterades med stor tveksamhet, ja, samvetsnöd, av många inom vårt parti. Att den ändå genomfördes berodde inte minst på den överenskommelse som förelåg mellan de tre regeringspartierna om att slå vakt om det fria området och som bekräftades i 1976 års regeringsförklaring. I detta – som i andra politiska sammanhang – utgick man i vårt parti från att överenskommelser skall hållas. Vi har hållit våra.

Jag skall inte uppta kammarens tid med att motivera en sak som för envar som är verksam inom universitetet är eller borde vara självklar, nämligen att även svenska universitet skall bevara en tusenårig internationell universitetstradition. Däremot skall jag kort kommentera motionerna, betänkandet och vissa uttalanden i reservationen.

Såvitt jag förstår finns det en välgörande nyansskillnad mellan centermotionen och den socialdemokratiska motionen. Christina Rogestam och hennes kavaljerer vill uppenbarligen ha något som kan betecknas som ett flexibelt, dvs. böjligt, tak på nuvarande höjd, hur det nu skall se ut. Men det är en intressant uppfinring, som kanske med någon fantasi hade kunnat kombineras med moderaternas och folkpartiets, låt vara något mera liberala, konstruktion.

De socialdemokratiska motionärerna är däremot inte helt oväntat fixerade vid förutsättningen om "övergripande planering". Jag är förvånad över att en eljest så insiktsfull och nyanserad person som utbildningsutskottets högt värderade ordförande i Expressen i förrgår uttalade sig mot att "en grupp i samhället skall få göra vad den vill och vid valfri tidpunkt". Ett eko härav hördes nyss från Lars Gustafsson. Jag uppfattar detta uttalande som en ofrivillig men möjligen nödvändig anpassning till kvällstidningsnivån. Den "grupp" som det här talas om är enligt Stockholms universitets studentkår framför allt den man velat gynna med reformen, nämligen 25:4-orna. Till denna grupp ansluter sig förmodligen många som vill ta ett andra varv i en varvad utbildning eller skaffa sig en beredskap för s. k. tvärvetenskapliga insatser – allt sådant som vi har velat understödja.

Att SACO, som är en fackförening, vill få en utbildning enbart anpassad till den reglerade arbetsmarknaden och därför står på samma linje som socialdemokraterna och centern är kanske inte så obegripligt. Men att personer som är i universitetets tjänst också gör det får mina tankar att snudda vid vad en fransk filosof kallat klerkernas förräderi.

Det framgår av betänkandet liksom av reservationen att medelstildelingen till det fria området inte fungerat ändamålsenligt. Stela bestämmelser, de i ett nolltillväxtsamhälle ofrånkomliga motsättningarna mellan dem som vill ha mera och dem som i stället måste släppa till och den byråkratiska apparatens sedvanliga tröghet har vållat bekymmer.

Utbildningsministern ger i propositionen såvitt jag förstår förhoppningar om att åtskilligt av det som fallerat kan vara övergångsfenomen som redan håller på att rätta till sig. Jag finner i detta betänkande, liksom i ett annat under förra riksmötet, uppgifter om att utbildningsutskottet ej haft möjlighet

Onsdagen den
20 december 1978

*Fritt tillträde till
vissa utbildningar
i högskolan*

att granska de olika beräkningsmetoderna. Detta är i och för sig otillfredsställande, vilket också Eva Hjelmström har påpekat i dag. Men vid behandlingen av en speciell fråga i detta sammanhang här i kammaren i förrgår kunde utbildningsministern hävda att han icke desto mindre haft rätt, och det är inte omöjligt att han visar sig få rätt även nu.

Under inga omständigheter kan det förhållandet att det hittillsvarande systemet varit besvärligt för administratörerna motivera att man den 1 juli 1979 skall låta en bödelsyxa falla över det fria tillträdet. Universiteten är till för de kunskapssökande och inte för administratörerna. Administratörerna är däremot till för universiteten. Vi måste vända på organisationsteoretikernas sedvanliga pyramider. Lärare och studenter är stridskrafterna. Administrationen är trängen.

Reservanterna anser att man bör utreda medelstildelnings teknik. Sveriges förenade studentkårer anser att man bör ta upp en diskussion om avgränsningen mellan en del av det fria områdets grundläggande kurser och studieförbundens verksamhet. Båda dessa förslag är riktiga och viktiga. Den senare frågan kan komma att behandlas av folkbildningsutredningen, som lär bli färdig nästa år. Inga drastiska åtgärder bör vidtas innan dessa frågor har utretts.

Herr talman! Med dessa ord och i förhoppning om att vad som är rätt och riktigt till slut skall segra yrkar jag bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde Per-Olof Strindberg (m) och Rune Rydén (m).

LARS GUSTAFSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan förstå att Gunnar Biörck inte har något till övers för administratörer inom högskolor och universitet. Det har han dokumenterat tidigare. Jag noterar emellertid att hans omdöme om denna yrkesgrupp, som dock är nyttig i detta sammanhang, var något mildare och inte så oförskämt som det tidigare har varit. Det antecknar jag såsom en förbättring från Gunnar Biörck.

Gunnar Biörck talar om att centermotionen möjligen är mer flexibel än den socialdemokratiska motionen. Det vi här diskuterar är emellertid utskottsformuleringen kontra reservationen. Utskottsformuleringen står centern och vi gemensamt för. Detta har lett till yrkandena här i dag – det kan Gunnar Biörck observera.

På tal om flexibilitet vill jag framhålla att om Gunnar Biörck granskar det förslag som 1976 framlades av H 75 samt motionerna skall han finna att det där finns inslag som tyder på att i varje fall vi inte har någonting emot att man har ett så flexibelt system som möjligt. Det finns många passager att citera därvidlag, men jag skall inte göra det nu.

Det är en sak att ha flexibilitet inom ramar. Reservanterna vill uppenbarligen ha flexibilitet utan ramar, men vad är det för bevänt med det, när man inte vågar anslå medel så att denna flexibilitet kan utnyttjas? Det är där

tvetalan kommer in. Ni talar om frihet och flexibilitet, men anslår inga medel för att leva upp till denna frihet och denna flexibilitet. Hur skulle det vara om ni försökte få ekvationen att gå ihop?

Nr 61

Onsdagen den
20 december 1978

GUNNAR BJÖRCK i Värmdö (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar för det älskvärda omdöme som Lars Gustafsson fällde om mig och mitt förbättrade språksinne.

Även om centern och socialdemokraterna har förenat sig i ett majoritetsyrkande i kammaren, ett yrkande som jag alltså kommer att rösta emot, kan man bakom detta ändå finna olika tankegångar uttryckta i de motioner som ligger till grund för utskottets ställningstagande. Det var där jag tillät mig att spåra en nyansskillnad.

Lars Gustafsson var poetisk i sitt anförande och citerade Schiller. Jag kan för min del möjligen tänka mig att det "kvinnligt veka i mänskossinn" hos Christina Rogestam kan ha haft någon betydelse för centermotionens utformning.

*Fritt tillträde till
vissa utbildningar
i högskolan*

LARS GUSTAFSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det sista skall jag naturligtvis inte alls kommentera.

Jag vill komma tillbaka till det resonemang om flexibilitet som Gunnar Björck var inne på i sitt huvudanförande. Han sade att det kan finnas olika utformningar i våra motioner. Men Gunnar Björck kan studera bakgrundsmaterialet och förarbetena, där II 75:s betänkande som avlämnades i augusti 1976 är ett av de viktigaste förarbetena. De låg ju också till grund för våra ställningstaganden senare, under 1977 och 1978. Jag tycker att det bör vara svårt för Gunnar Björck att där finna att vi skulle vara företrädare för en mycket rigid, en mycket stelbent syn på denna fråga. Tvärtom har vi där på flera punkter markerat att vi menar att man skall ge ramar för olika myndigheter och grupper att agera inom. Men vi kan inte avhända oss möjligheten att vid ett tillfälle här i riksdagen, när vi antar en budget, göra avvägningar mellan olika önskemål inom högskolan och mellan högskolan och annan utbildning. Det är därlör som vi är måna om att ha planeringsramar och resursramar.

Men det hindrar ju inte att man sedan är flexibel och tillåter stor frihet för de enskilda högskoleenheter att förändra satsningen när man märker att studerandeintresset varierar mellan olika linjer. Det har vi aldrig motsatt oss. Jag är nog med att betona att det inte finns någon rigiditet på vår sida därvidlag. Det måste bli sagt ordentligt, så att det tränger fram. Vi är verkligen flexibla på den punkten, men vi måste ju ändå ha ramar att hålla oss till, så att det finns någon fasthet i systemet totalt. Vi kan inte göra en vettig avvägning mellan olika bitar av högskoleutbildningen, om man har en sektor där det bara skall rinna ut medel.

Men eftersom ni ju har visat bristande förmåga att tilldela resurser, kan man verkligen fråga: Är ni mer flexibla i det avseendet än vi?

Onsdagen den
20 december 1978

*Fritt tillträde till
vissa utbildningar
i högskolan*

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m) kort genmäle:

Herr talman! Vi har nu kommit in på verkligt svåra medicinska problem, nämligen vilka som är mest flexibla eller mest rigida. Jag tycker mig för varje anförande av Lars Gustafsson finna en ökad flexibilitet, och det kan man naturligtvis inte annat än glädja sig över.

Men jag vill påpeka, eftersom han förut talade om yrkanden, att det inte skulle vara så lätt – för mig i varje fall – att acceptera att rösta för att riksdagen beträffande det fria området med bifall till motionerna 1978/79:57 och 1978/79:121 i denna del förklarar att riksdagens tidigare beslut om fritt tillträde skall upphöra att gälla.

CHRISTINA ROGESTAM (c):

Herr talman! Två huvudpunkter i centerns högskolepolitik har varit – och är – att öppna högskolan för nya grupper av studerande och att sprida möjligheterna till högskolestudier geografiskt. Därför har vi i centern med en positiv inställning till förändringar deltagit i arbetet med att reformera högskolan.

Det är också i den andan vi vill gå vidare. Det gäller att ge högskolan möjlighet att utvecklas, att fylla de ramar som riksdagsbesluten 1975 och 1977 drog upp med ett gott innehåll. Det gäller också att utan prestigefyllda låsningar kunna rätta till beslut vilkas konsekvenser visar sig vara mindre bra.

Dagens debatt gäller ett sådant beslut, nämligen den komplettering av 1975 års planerings- och resurstilldelningssystem som det fria området med tillhörande ventil utgjorde.

Kritiken mot tillämpningen av beslutet och konsekvenserna av detta har tilltagit i styrka under det senaste halvåret. Enheterna och regionstyrelserna har pekat på åtskilliga problem i tillämpningen. UHÄ har dessutom tagit upp den principiella frågan om det fria områdets ställning vid en tvåprocentig nedskärning av resurserna till övrig högskoleutbildning. Därtill kommer ett tungt vägande inlägg från den organisation som organiserar en stor del av lärarna på universitet och högskolor, nämligen SACO/SR. Organisationen begär i en skrivelse till utbildningsutskottet att riksdagen omprövar beslutet om införandet av ett område med fritt tillträde i högskolan.

Claes Elmstedt har i sitt inlägg redovisat både centerns inställning i sakfrågan och vårt förslag i detta ärende. Jag skall inte upprepa det, men jag vill ta upp ytterligare några punkter till diskussion.

Under två år har jag fått praktiska erfarenheter av arbetet med att få fram beräkningsunderlag för den s. k. ventilansökan från Göteborgs högskoleregion. Förra året, det första som systemet var i kraft, var svårigheterna stora. Det visade sig att datasystemet inte var upplagt på ett sådant sätt att det klarade av att leverera de uppgifter som behövdes. I stället fick man på universitetet använda orimligt lång tid på att för hand räkna igenom listorna över antalet registreringar m. m. för att få ett grepp om antalet anmälda och faktiskt närvarande studerande på den fria sektorn.

Situationen försvårades naturligtvis av att planerings- och resurstilldel-

ningssystemet också var helt nytt. Detta innebar bl. a. för Göteborgs del att man gjorde några – som det senare visade sig – allvarliga felbedömningar när det gäller möjligheterna till omDispositioner av befintliga resurser. Man omfördelade resurser från det spärrade området till det fria, trots att utbildningsplatserna på det spärrade området inte var tomma; det fanns närvarande studerande. Det har inneburit att under förra läsåret ökade det fria området på de spärrade utbildningarnas bekostnad.

I höstens arbete med ventillframtällningen har vi kunnat notera att utbildningsdepartementet förutsätter att alla resurser, som kommit det fria området till del, även i fortsättningen skall utnyttjas där. Det innebär att de ca 400 årsstudieplatser som förra året överfördes från det spärrade området, huvudsakligen från den tekniska sektorn, till det fria kommer att minska möjligheterna att erbjuda enstaka kurser på det tekniskt-naturvetenskapliga området med motsvarande storleksordning – detta samtidigt som riksdagen i stor enighet och i alla utbildningssammanhang talar om vikten av en ökad satsning på naturvetenskap och teknik.

Jag har, herr talman, med den här i och för sig tekniska redovisningen velat peka på några av de stora problem som tillämpningen av ventilsystemet fört med sig. Detta, menar jag, är skäl att ändra på konstruktionen och få fram enklare regler för medelstillelningen. Det vill ju både majoritet och reservanter i utskottet. Av reservationen framgår dock inte vilka regler man vill ha. Om det är automatiken som man vill ha tillbaka, hur mycket kommer det i så fall att kosta?

Låt mig ge ett annat konkret exempel på hur det i höst kan se ut på en utbildningslinje på det fria området. Det här exemplet är hämtat från ekonomlinjen vid Göteborgs universitet. Planeringsramen för linjen var ursprungligen satt till 290 platser. Genom omDispositioner har man fått fram resurser motsvarande 450 årsstudieplatser. Antalet nyinskrivna var förra hösten 770 och innevarande höst 715. De ansvariga för undervisningen pekar på de stora svårigheter man har när det gäller att få resurserna att räcka till, att få tag i kompetenta lärare och tillräckligt med lokaler. De tvekar inte att säga att kvaliteten på undervisningen har sänkts. Situationen är i dag sådan att man inför våren – efter beskedet om storleken på ventilresursen för Göteborgs universitet – måste överväga att tunna ut undervisningen ytterligare.

Det är viktigt att garantera en utbildningsplats för alla och envar, säger reservanterna. Men vad är garantin för en utbildningsplats värd om man inte också är garanterad att få en god undervisning? Det värdet är enligt min uppfattning ringa. Det kan inte heller, som SACO/SR påpekar, vara förenligt med en ansvarskännande politik att tillåta vissa utbildningar att expandera långt utöver gränserna för arbetsmarknadens behov.

Det är intressant att konstatera att i reservationen finns ordet kvalitet inte nämnt någon gång. Jörgen Ullenhag nämnde det inte heller i sitt anförande. Det brukar annars vara ett honnörssord som de båda partier som står bakom reservationen gärna använder i utbildningssammanhang. I dag saknas det. Det är intressant. Anledningen kan ju inte gärna vara att man är omedveten

Onsdagen den
20 december 1978

*Fritt tillträde till
vissa utbildningar
i högskolan*

om den faktiska situationen ute på universiteten; det vore i så fall anmärkningsvärt.

Utskottsmajoriteten gör en klar beställning till regeringen om att resurstillskott måste till för att återupprätta kvaliteten på undervisningen. Det bör ske under de närmaste budgetåren i syfte att successivt återställa utbildningens kvalitet. Den beställningen är en viktig del av utskottets ställningstagande. Tyvärr har den delen kommit litet i skymundan i den något ensidiga pressdebatt som förts.

Det här handlar till syvende og sidst om resurser och om vem som skall prioritera begränsade resurser. Om riksdagen menar allvar med att öppna högskolan för nya grupper, då gäller det att de resurser som ställs till den högre utbildningens förfogande verkligen också kommer dessa grupper till del. Visst finns det kurser från det fria området även på de mindre högskoleorterna, men i högst begränsad omfattning. I 1977 års proposition står det att det fria området även framöver skall ha ungefär samma omfattning som tidigare. Den konstruktionen av det fria området har medfört ett relativt litet utbud på de nya orterna. Om man fortsätter med den här konstruktionen av det fria området och kombinerar det med automatiken, då skulle det innebära en stark styrning av resurserna till de stora universiteten, och det är en sådan styrning som vi vill undvika.

I pressdebatten har ibland majoritetens förslag framställts som om de kurser som i dag ingår i det fria området skulle tas bort från högskolans undervisningsutbud. Så är inte fallet. Dessa kurser skall självfallet finnas och utbudas i vanlig ordning inom ramen för högskolornas ekonomiska resurser. Det blir alltså även i fortsättningen möjligt för de studerande att sätta ihop sin egen individuella utbildningslinje. Det påstående som Sveriges förenade studentkårer m. fl. gått ut med, innebärande att rekryteringen till forskarutbildning skulle försvåras enligt majoritetens förslag, är som jag ser det felaktigt. Utbudet av enstaka kurser kommer att finnas även i fortsättningen. Däremot kommer det säkert att bli flera som väljer att kombinera sin egen individuella linje än som varit fallet med det nuvarande systemet.

Majoritetens förslag innebär en mjukspärr av högskoleutbildningen. Förslaget i centermotionen om en resurs på 1–2 milj. kr. per högskoleregion innebär en flexibilitet i systemet, en möjlighet att bättre än i dag anpassa antalet utbildningsplatser efter de sökandes intressen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utbildningsutskottets förslag i dess helhet.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Christina Rogestams hela plädering gick i stort sett ut på att det krävs mer pengar, något som man uppenbarligen inte är beredd att tillstyrka.

Jag tycker att det är dystert att inte Christina Rogestam – och inte heller någon annan för den delen – har berört det som jag pekade på i mitt inledningsanförande och som ju inte kan vara obekant för Christina Rogestam, eftersom kritiken i det här avseendet bl.a. kommer från

institutioner i Göteborg, nämligen det faktum att administrationen har fått svälla ut på utbildningens bekostnad. Det anslagssystem som man nu har bidrar till detta. Om man vill göra en omprioritering och om man vill diskutera också frågan om utbildningens kvalitet, varför kan man då inte tänka sig att skära ner på den andra biten?

GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag vill bara avge ett kort vittnesbörd utifrån de erfarenheter vi i Umeå högskolestyrelse har vunnit av systemet med den s. k. fria sektorn.

Bland de nackdelar som har förts fram här i debatten vill jag särskilt peka på den geografiska snedfördelning som systemet lett till. Det har skett en allvarlig omflyttning av resurser från de små högskolorna till de stora. Eftersom vi inom Umeå högskoleregion har ett förhållandevis litet universitet och små högskolor, har vi kunnat notera att resurstillskottet till den s. k. fria sektorn gett relativt små belopp till den norra regionen. Umeå högskoleregion har under de två år som systemet med en fri sektor tillämpats fått ca 6 % av de s. k. ventilpengarna. Regionen borde ha fått minst det dubbla för att kravet på en någorlunda rimlig regional balans skulle ha kunnat tillgodoses. Detta är ett viktigt skäl till att Umeå regionstyrelse enhälligt – märk väl *enhälligt* – anfört kritik mot det nuvarande systemet med en fri sektor och ställt sig bakom förslaget att detta skall slopas.

De extra medel som gått till den fria sektorn skulle ha kunnat användas för andra ändamål där det föreligger stora behov. Jag vill som exempel nämna en snabbare utbyggnad av det lyckade försöket med YTH, yrkesteknisk högskoleutbildning. Ett annat område som man skulle ha kunnat satsa på är enstaka kurser med inriktning mot de yrkesverksammas behov av fort- och vidareutbildning. För att ge ett tredje exempel skulle kanske ytterligare resurser ha kunnat anvisas för att tillgodose det stora behovet av forsknings- anknyningsmedel.

Inom Umeå högskoleregion föreligger starka krav på att få utveckla nya lokala linjer. Vi har sådana välmotiverade krav från exempelvis Sundsvall och Luleå. Träteknisk utbildning i Skellefteå har inte kommit till stånd på grund av medelsbrist.

Jag nämner detta bara för att visa vilka problem man upplever med anledning av knapphet på resurser. I det läget framstår existensen av en "fri zon" inom högskolan som ganska orimlig.

Jag vill i likhet med Claes Elmstedt också påpeka att studerandecopinionen inte är entydig i denna fråga. Studenter i Umeå och på andra mindre högskoleorter har dragit de rätta slutsatserna av den kvalitetssänkning av utbildningen som det nuvarande systemet har medfört. De samtycker därför till ett avskaffande av denna ordning. Jag hänvisar återigen till de enhälliga synpunkter som har framförts från Umeå högskoleregions styrelse.

I senaste numret av studenttidningen Vertex i Umeå skriver ledarskriften följande: "Jag tror att det är fel att försvara det fria tillträdet utan att försvara ämnen, att upprätthålla nivån och säkra den framtida kompetensen

*Fritt tillträde till
vissa utbildningar
i högskolan*

inom t. ex. humaniora." Till Gunnar Biörck i Värmdö, som kände en viss trygghet i sällskap med studenterna, måste jag alltså få påpeka att han inte har alla studenter med sig.

Enligt utskottets förslag får regionstyrelserna en särskild resurs att fördela, och därmed får man en icke obetydlig flexibilitet. Denna särskilda resurs kan då användas för att tillgodose angelägna behov även på andra områden än dem som f. n. av, skulle jag vilja säga, någon slumpmässig anledning inräknas i det fria området. Jag tror avslutningsvis, herr talman, att regionstyrelserna skall visa sig vara skickade att göra denna fördelning.

Med det yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Låt mig i slutet av debatten mycket kortfattat framföra några synpunkter som inte har framförts tidigare under diskussionen. Jag skall försöka undvika att upprepa vad som har sagts förut.

Jag vill först vända mig till Gunnar Biörck i Värmdö och säga två saker till honom. På en punkt skall jag hålla med honom och på en annan punkt polemisera mot honom. Jag kommer självfallet inte att diskutera den språkliga kvaliteten på den insändare jag hade i Expressen häromdagen. Den typen av debatter tar jag aldrig i kammarens talarstol.

Det är naturligtvis, Gunnar Biörck och kammarens ärade ledamöter, otillfredsställande att utbildningsutskottet skall behöva säga att utskottet inte har haft möjlighet att granska de olika beräkningsmetoderna. Utskottet har haft tidspress, men det är inte det enda skälet. Det är också så att anslagssystemet när det gäller högskolan är mycket komplicerat. Det är verkligen inte lätt att förklara det för de människor som inte sysslar med detta. Så småningom utvecklas rutiner, både bland departementets tjänstemän och bland riksdagens ledamöter, för att bättre än just nu kunna följa beräkningsmetodernas praktiska tillämpning. Jag hoppas att vi i fortsättningen inte skall behöva göra en sådan deklARATION i utbildningsutskottet utan ha bättre möjligheter att avgöra om beräkningsmetoderna är riktiga eller inte.

När Gunnar Biörck gör hänvisningar till urgammal universitetstradition och till internationella förhållanden, som ett försvar för den fria sektorn, så är det en osaklig bedömning. De internationella jämförelserna kan man endast göra om man tar hänsyn till alla fakta. Och då skall man komma ihåg att i de allra flesta länder som vi jämför oss med är tillgången till högre utbildning spärrad genom två olika ting. Antingen får man betala för att studera vid universitet och högskolor, och då är det en ekonomisk spärr i utbildningssystemet, eller också, och det är det vanligaste, är det mycket stränga tillträdesregler som gör att de stora befolkningsgrupperna inte har tillgång till högskoleutbildning. Om man tar hänsyn till våra mycket generösa tillträdesregler och till att vår utbildning vid högskolorna är gratis, kommer man till frågan: Är det möjligt att under alla omständigheter garantera varje liten medborgargrupp exakt den utbildning den vill ha på en viss ort?

Jag har, herr talman, efter lång tids arbete i utbildningsutskottet bittra

erfarenheter av studerandegrupper som har kommit till mig och anklagat oss beslutsfattare för att vi har tillåtit dem, eller stimulerat dem – de har tolkat det så – att gå igenom utbildningar efter vilka de sedan inte fått något jobb. Kommer kammarens ledamöter ihåg hur det var med alla som tog en fil. kand. med litteraturhistoria, sociologi, statskunskap och andra ämnen och inte fick ett arbete efter den examen utan måste skola om sig till praktiska yrken på verkstadsgolvet? I och för sig var det utmärkt att de fick sådana jobb, men de upplevde det som onödigt att först under fyra år studera vid högskola och skaffa sig en fil. kand.

Jörgen Ullenhag är nog oförsiktig att tala om ekonomutbildningen. Den är nu fri. Vad gör Jörgen Ullenhag om den dagen kommer – vilket kan inträffa om vi skulle fortsätta med nuvarande system – då det utbildas ekonomer som inte kan få någon anställning? Då upplever vi problemen!

Jag tror att det är viktigt att vi på det här sättet försöker styra utbildningen i landet, inte spärra den för individerna.

Jag vill till sist säga, herr talman, att jag upplever det beslut som riksdagen snart skall fatta på det sättet att det blir ytterligt få människor som inte får tillgång till utbildning – men de kommer att kunna riskera att inte få exakt den utbildning de vid en viss tidpunkt har tänkt sig. Sedan kan vi självfallet ha delade meningar om hur många människor det rör sig om. Jag är av den uppfattningen att det är utomordentligt få. Därför anser jag att den här frågan har dramatiserats på ett överdrivet sätt. Jag skulle tro att det är bra om vi, när det här beslutet är fattat, kan gå hem var och en till sig och försöka dämpa debatten och göra den litet mindre dramatisk än den varit hittills.

Det finns en del människor inne i systemet, som just nu håller på att utbilda sig inom den fria sektorn enligt de gamla metoderna. Jag vill då till sist svara Eva Hjelmström, som inte tidigare har fått svar på sin fråga, att vi begär att departementet skall lägga fram förslag till övergångsbestämmelser, så att de som är inne i utbildningssystemet inte skall skadas av de nya bestämmelserna. De skall självfallet få fullfölja den utbildning som riksdagen har gett dem möjligheter att starta.

Det är nya studerandegrupper som inte får tillträde till det som i dag utgör det fria området, men jag är helt övertygad om att de studerandegrupperna – med det utbildningsutbud som i övrigt tillhandahålles dem – kommer att få en utbildning som kommer att passa dem och ge dem tillfredsställelse.

JÖRGEN ULLENHAG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade inte tänkt gå upp i någon ytterligare replik i den här debatten, men eftersom Stig Alemyr vänder sig direkt till mig måste jag svara honom.

Det är nu inte så enkelt att man vet att man får ett arbete om man har gått en spärrad utbildning och vet att man är osäker om att få ett arbete om man har gått en ospärrad utbildning. Vore det så enkelt skulle jag ha rätt stor förståelse för Stig Alemyrs resonemang. Men det är inte lättare att få ett arbete i dag om man har gått den spärrade kulturkommunikationslinjen än om man har gått igenom den ospärrade ekonomutbildningen.

Onsdagen den
20 december 1978

*Fritt tillträde till
vissa utbildningar
i högskolan*

Det förhåller sig alltså inte så som Stig Alemyr hävdar, och alla som sysslar med de här frågorna vet väl att det är oerhört svårt att göra prognoser beträffande arbetsmarknaden som har någon hållfasthet. Man skall alltid sträva efter den typen av prognoser, men man bör tillåta sig att fortsätta ha en fri sektor. En sådan har vi – det vill jag påminna om – haft under ett stort antal år, långt tillbaka i tiden, även under socialdemokratiskt regeringsinnehav. Då fanns en automatik, men principen var densamma, och det är principen som vi i dag fortfarande slår vakt om.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Stig Alemyr förklarade att jag fick ett svar på frågan huruvida de som har avbrutit sina studier och planerar att sedan återuppta dem skall få fortsätta studera eller inte. Jag tycker inte att det som Stig Alemyr sade var klagörande. Han talade nämligen om dem som finns inne i systemet, men hur definieras de som avbrutit sina studier och varit ute och jobbat några år? Är de inne i systemet eller utanför?

Sedan kan jag inte underlåta att kommentera det som sades om vilka som får jobb och vilka som inte får det. Jag tycker att Stig Alemyr är väl naiv i det fallet. Vad beror det på att de som pluggat inte får några jobb? Beror det på utbildningen, eller kan det möjligen bero på planlösheten och maktstrukturen inom näringslivet, där vi inte har något som helst grepp om vad som krävs, eftersom arbetarklassen inte har någon makt.

Stig Alemyr sade vidare: I Sverige behöver man inte betala för att studera. Självfallet är det inte bara en ekonomisk spärr som gör att den sociala snedrekryteringen är så stor vid universiteten. Men nog kan väl Stig Alemyr hålla med om att möjligheterna för stora grupper i vårt land ändå är klart begränsade av just ekonomiska skäl.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m) kort genmäle:

Herr talman! Min språkgranskning av Stig Alemyrs inlägg i riksdagen har den här gången lett till betyget Berömlig. Hans motto "styra, ej spärra" tror jag att vi alla kan ställa oss bakom, även om det inte helt stämmer med formuleringen i yrkandet 2 a) i betänkandet.

STIG ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Det finns problem som inte är lösta i utskottsbetänkandet. När man skiftar system leder det till konsekvenser som kan vara besvärliga, och det är därför vi ber att regeringen skall förelägga riksdagen förslag om övergångsbestämmelser för just sådana grupper som Eva Hjelmström talar om.

Sedan är jag den förste att vilja konstatera att visst är det social snedrekrytering till högre utbildning i Sverige. Men något av det fina som just nu händer i fråga om högskolans utveckling, oavsett om vi har den fria sektorn eller inte, är att nya studerandegrupper kommer till våra högskolor. Det gäller inte minst på de orter där det tidigare inte funnits någon högskoleutbildning men där sådan nu erbjuds. Nya grupper av människor

kommer dit, och jag ser fram emot att den utvecklingen skall fortsätta, så att det blir en breddning av tillträdet till högskoleutbildningen.

Till Jörgen Ullenhag vill jag säga till sist att vi vet att det är utomordentligt svårt att dimensionera utbildningsväsendet. Inte minst på lärarutbildningens område har vi väldigt ofta, kanske alltid, kommit fel. Men om högskolemyndigheterna finner att det är en för stor utbildning av en yrkeskategori, så att de som utbildas inte kan få en försörjning på sin utbildning, då skall ambitionen vara att göra om dimensioneringen.

Riktigt rätt kommer man nog aldrig, men man skall komma så rätt som möjligt, och det är vad som sker med den styrning som vi nu talar om, men det omöjliggörs genom den fria sektor som Jörgen Ullenhag slåss för.

EVA HIJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det finns problem som ännu inte är lösta, och därför begär man förslag om övergångsbestämmelser, säger Stig Alemyr. Jag tycker att man borde ha löst problemen innan man går till beslut. Det här är en bakvänd ordning.

Sedan säger Stig Alemyr att han ser det som positivt att det kommer nya grupper av högskolestuderande. Då är min fråga bara: Varför vill man nu stänga dem ute?

STIG ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi vill inte stänga ute någon grupp över huvud taget, och det har debatten här i dag sökt klarlägga. Har Eva Hjelmström inte lyssnat till den, så var snäll och läs protokollet efter diskussionen!

BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Jag har ju haft möjlighet att ganska noggrant följa högskolefrågorna, bl. a. i den parlamentariska beredning som arbetade på sommaren 1974 under Lars Gustafssons ledning. Mina invändningar mot tanken på en totalspärрад högskola var då två.

Först och främst skulle en totalspärрад högskola innebära att det var statsmakterna och myndigheterna, som centralt bestämde vilken utbildning människor skall få, och inte människors egen efterfrågan. Motsatsen vore det rimliga. Så långt möjligt bör de studerande själva få avgöra vad de skall studera. Det skall inte bestämmas över deras huvuden av byråkrater och politiker.

Erfarenheten visar också att prognosförmågan hos politiker och byråkrater har varit dålig. Det finns därför anledning att känna skepsis mot t. ex. Stig Alemyrs förutsägelse att bara ett litet antal studerande blir utan den utbildning de vill ha.

Min andra invändning mot den totalspärrade högskolan var att den i än högre grad än tidigare skulle bli en elitkola. Om man får en betygskonkurrens till alla linjer på den nya högskolan, kommer det att prägla arbetet redan i gymnasieskolan. Möjligheten att efter gymnasiet kunna få högskoleutbildning blir då avgörande för arbetet på gymnasiet. En totalspärрад högskola

Onsdagen den
20 december 1978

*Fritt tillträde till
vissa utbildningar
i högskolan*

skulle därför i särskilt hög grad komma att missgynna ungdomar från socialt sämre miljöer.

Jag tror att dessa mina båda invändningar från 1974 har visat sig vara riktiga. Efterfrågan på högre utbildning har än en gång visat sig bli väsentligt annorlunda än vad de centrala planerarna räknade med. Konkurrensen är fortfarande hård, och de spärrade linjerna vid högskolan ger en utbildning främst för de socialt välanpassade.

Det var, herr talman, med dessa erfarenheter som bakgrund som vi efter valet 1976 satte oss ner i en arbetsgrupp med företrädare för de icke-socialistiska partierna för att utforma den nya högskolan. I denna arbetsgrupp ingick Claes Elmstedt och Christina Rogestam. Vi var på många punkter låsta. U 68 och H 75 hade lagt fram ett arbete som inte då – 1976 – i grunden kunde revideras. Den högskolereform som presenterades på våren 1977 fick därför i flera avseenden karaktären av en kompromiss. Centerpartiet fick igenom sitt förslag om inrättande av regionstyrelser. Tanken på en sammanhållen högskoleorganisation accepterades. Folkpartiet och moderaterna fick igenom sitt önskemål om en fri ospärrad sektor vid högskolan. Uppgåelsen om högskolan kännetecknades alltså som så många andra politiska uppgörelser av ett givande och ett tagande. Vi fick från vår sida göra många eftergifter, men vi kunde å andra sidan glädja oss åt att det för oss liberaler så väsentliga önskemålet om en fri sektor vid högskolan förverkligades.

Det är mot denna bakgrund man skall se centerpartiets ställningstagande i dag.

Mindre än två år efter det att denna överenskommelse ingicks är man i centerpartiet beredd att springa ifrån den del av överenskommelsen där man inte själv fick diktera villkoren. Man vill bevara de byråkratiska påfund som man drev igenom 1977, men man vill avskaffa det enda verkligt stora medgivande som man fick göra till de båda andra parter som var med i överenskommelsen, nämligen om den fria sektorn.

Vilka argument har då centern, för att, så kort tid efter överenskommelsen, överge denna?

Huvudmotivet sägs vara att anslagssystemet för den fria sektorn har fungerat dåligt – så uttryckte sig herr Elmstedt. Jag tror att den slutsatsen i och för sig är riktig. Men låt oss då minnas att en viktig förklaring till att anslagssystemet har fungerat dåligt var de missgrepp och de felaktigheter som gjordes från centerpartiets sida. Herr Elmstedt framhöll i riksdagen den 29 april 1977 att den bedömning man gjorde redan 1975, nämligen att resursramarna var så väl tilltagna att alla behöriga som sökte till ospärrad utbildning skulle bli antagna, alljämt gällde. Han förutspådde ”att det endast undantagsvis skulle bli aktuellt för regeringen att hos riksdagen begära medel att anvisas på tilläggsstat till följd av tillströmningen”. Vi kan nu konstatera att denna magistrala förutsägelse har slagit fel. Medger då herr Elmstedt i dag att han gjort en felbedömning? Ingalunda! I stället för att medge sina misstag vill herr Elmstedt tvärtom använda sina misstag som argument för att nu ändra den ordning som de tre partierna kommit överens om för bara ett och ett halvt år sedan. Detta är, herr talman, förvisso avslöjande.

Låt mig bara ställa en enda fråga till centerns företrädare: Hur har ni tänkt er att det här skall fungera under nästa läsår? Om detta system skall kunna förverkligas måste det ju bli riksdagen som avgör vilka resursramar man skall röra sig med för olika sektorer och linjer inom högskolan. Vi skulle då hamna i precis det läge som nästan alla inom högskolan har varnat så mycket för, nämligen att man får politiska beslut om fördelningen av studerande till olika linjer. Kan detta verkligen vara hela centerpartiets verkliga mening?

CLAES ELMSTEDT (c):

Herr talman! Jag skall inte vid den här tidpunkten försöka återkalla vare sig herr Molins eller någon annans minne av de förhandlingar som ägde rum 1976. Jag kommer heller inte att beskylla vare sig den ena eller den andra för att ha gjort sig skyldig till magistrala förutsägelser eller något annat. Jag kan bara konstatera att de bedömningar som görs ibland slår in, ibland går snett.

Förändringen av 1975 års beslut har inte utfallit på sådant sätt att vi bedömt det meningsfullt att fortsätta på den linjen. Jag har tidigare i dag – jag vet inte om herr Molin lyssnat på debatten – försökt förklara att vi tidigt påtalade och redovisade de svagheter som vidlåder den kompromiss vi åstadkom. Vi försökte, vilket jag också sagt tidigare, få en översyn till stånd men misslyckades med det. Vi utgick från att frågan inte var så intressant att den nuvarande regeringen fann anledning att ta kontakt med oss, trots att vi hade en överenskommelse om att en arbetsgrupp skulle se över dessa frågor. Arbetsgruppen var tillsatt och kallad till sammanträde men fick kontraorder om sammanträdet. Därefter hörde vi ingenting. Vi fick inga motiv till varför sammanträdet blev inställt.

Detta är en redovisning som herr Molin tvingar mig att lämna, jag hade inte tänkt göra det annars.

Att vi handlade som vi gjorde beror delvis på detta, men också på att vi funnit att det kommit så många oroande tecken att det finns anledning att vidta vissa ändringar. De resursramar som riksdagen beslutar om hindrar naturligtvis inte på något sätt den lokala planering som den nya högskolan ger möjlighet till. Det är inget nytt att riksdagen fastställer resursramar. Det gör den på många områden utan att lägga sig i den lokala eller regionala planeringen. Så är det också i den här frågan.

BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Claes Elmstedt kan inte komma ifrån den här diskussionen genom att säga att ibland slår prognoser in, ibland slår de inte in.

Sanningen är att vi hade en arbetsgrupp som arbetade med de här frågorna hösten 1976. Vi hävdade då att anslagssystemet borde få karaktären av en modifierad automatik där tilldelningen av medel var beroende av hur många studerande som kom, men att man inte hade en automatisk utlösning. Det skulle vara en automatik som verkade inom vissa intervaller.

Centerpartisterna Claes Elmstedt och Christina Rogestam – jag tror inte ni vill förneka vad jag säger – kämpade mot detta med näbbar och klor. Ni fick

Onsdagen den
20 december 1978

*Fritt tillträde till
vissa utbildningar
i högskolan*

som ni ville. Ni fick ett anslagssystem som innebar att man på olika nivåer förfogade över pooler med pengar som kunde skjutas till efter särskilda beslut, om tilldelningen till den fria sektorn blev större än beräknat. På det viset skulle man kunna tänka sig att avdela pengar till regionstyrelse, centralt ämbetsverk och regering, som skulle möta en eventuellt större tillströmning än beräknat. Men nu har det visat sig att trots detta har regeringen under båda de år systemet har fungerat fått gå till riksdagen och begära extra medel för att klara den ökade tillströmningen. I den meningen var det väl ändå en felbedömning när man sade att resursramarna inte innebar någon risk för att man skulle behöva fatta beslut om extra tilldelning i riksdagen.

De här beloppen har i allmänhet blivit lägre än vad myndigheterna, dvs. högskolorna, ansett sig behöva. Och de har kommit högskolorna till del först när en stor del av läsåret förflutit. De svagheter som obestriddligen finns i fråga om anslagstilldelningen till den fria sektorn är en följd av det anslagssystem som centerpartiet, mot praktiskt taget varje på sektorn verksam expert, drev igenom. Vill man se detta som ett misslyckande för en del av högskolereformen faller alltså ansvaret för det misslyckandet på centerpartisterna.

Jag tycker att det är ett hyckleri från Claes Elmstedts och Christina Rogestams sida att ta detta faktum till intäkt för att nu gå till strid och söka upphäva den fria sektorn för högskolan, vilken vi var ense om i regeringsdeklarationen 1976.

Från folkpartiets sida har vi hela tiden hävdats att det avgörande måste vara de studerandes egen efterfrågan, deras eget studieval.

Centerpartiet föredrar ett system där det är statsmakterna som centralt bestämmer vad människor skall få studera och om de skall få studera. Jag tycker verkligen att det är ljusårs avstånd mellan det decentraliserade fria utbildningssystem som vi en gång var ense om och det centralistiska system som ni nu vill driva igenom.

CLAES ELMSTEDT (c):

Herr talman! Jag skall inte försöka att övertyga Björn Molin. Björn Molin har en benägenhet att anse att det som är sanning är vad Björn Molin själv säger.

Låt mig bara konstatera att utgångsläget för Björn Molin i diskussionen 1976 om anslagssystemet var ett bibehållande av automatiken. Och en automatik som innebar att det skulle ticka ut ett antal tusen kronor per elev som sökte utbildning kunde vi inte acceptera. Vi bedömde nämligen bl. a. budgetläget på det sättet att när det gällde de utbyggnadsorter som vi fram till beslutet 1975 hade slagits för skulle det ekonomiska utrymmet bli så pass begränsat att det var för oss oacceptabelt. Det var en av utgångspunkterna för den överenskommelse som träffades. Jag tar min del av ansvaret i denna kompromiss. De andra som deltog tar säkert sin. Herr Molin deltog f. ö. inte i överläggningarna intill dess att de var avslutade.

Vi har alltså funnit att det här systemet inte har fungerat tillfredsställande. Jag aviserade detta redan i debatten i våras. Därefter har utvecklingen, som jag vid ett par tre tillfällen tidigare här har beskrivit, visat att systemet inte är

tillämpbart helt enkelt därför att det är förknippat med för många svagheter och brister.

Det är inte fråga om en total spärr. Herr Björck i Värmdö har konstaterat att vår motion, som i det fallet är helt identisk med utskottsmajoritetens skrivning, innehåller förslag om att det skall finnas en viss ekonomisk reserv att använda för att jämna ut skillnaden mellan antalet befintliga studieplatser och antalet sökande, därest tillströmningen vid något tillfälle skulle bli onormalt stor.

BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Det anslagssystem som jag förordade var en form av automatik – det är alldeles riktigt. Det var en automatik som innebar att om studerandantalet steg över vissa gränser skulle man automatiskt få en ökad tilldelning. Det var inte så att det omedelbart skulle ticka ut pengar, om resursramen överskreds. Jag tror att det var ett riktigt system, därför att det knöt an till och utgick ifrån de studerandes egna önskemål.

Det anslagssystem som vi faktiskt fick var ju det system som centerpartiet så energiskt drev igenom. Vad jag har sagt är att ni måste ta ert ansvar för att vi fick ett system som ni själva i dag säger fungerar dåligt. Jag tycker fortfarande att det är litet utmanande att man tar det som utgångspunkt för att nu upphäva varje form av fritt tillträde till högskolan. I den här situationen faller ansvaret speciellt tungt på centerpartiet. Det blir ni i centerpartiet som får ta ansvaret, om tusentals unga människor under nästa läsår förvägras utbildning. Det blir ni som får ta ansvaret, om tusentals studerande får en helt annan utbildning än den de helst vill ha. Det blir centerpartiet som får svara på frågan varför man har ersatt ett fritt decentraliserat tillträdessystem till högskolan med ett starkt centraliserat tillträdessystem.

CLAES ELMSTEDT (c):

Herr talman! Vi är säkert beredda att ta vårt ansvar. Men herr Molin säger att vi kommer att tvingas ta ansvar för att tusentals studerande blir utestängda. Hur vet Björn Molin att det kommer att bli så? Vad grundar han det påståendet på? Det vore intressant att få veta det. Jag tror inte att herr Molin på något sätt kan bestyrka varifrån han hämtat det uttalandet.

Jag har många gånger förvånat mig över att man alltid diskuterar dessa frågor med en sådan inlevelse men att det är ytterligt sällan vi i den här kammaren diskuterar vad man skall göra med alla de grundskoleelever som inte kommer in i gymnasieskolan vare sig på sitt första- eller andrahandsval. Det är ungdomar som är i den mest känsliga ålder en människa kan vara i. Vi ordnar sedan frågorna på alla möjliga konstiga vägar, så långt det nu går, men någon allvarligare diskussion om det här problemet har jag inte varsnat, i varje fall inte i samma omfattning som på det här området och i varje fall inte från Björn Molins sida.

BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Vad vi nu sett under två år är att det antal människor som vill

studera inom den fria sektorn blivit långt större än vad någon trodde – det gäller framför allt herr Elmstedt, där vi har citat från riksdagen från år 1977 om vad herr Elmstedt förutsåg.

Nu vill ni införa en totalspärr. Men herr Elmstedt säger: Nej, det är inte alls så att tusentals unga studerande kommer att förvägras utbildning. Den fråga man då måste ställa sig är: Vilka resursramar räknar ni med? Räknar ni med att vi skall kunna få resursramar som ligger på eller rent av över det studerandeantal vi har nu? Vad har ni för synpunkter när det gäller ekonomutbildningen? Är det så att totalspärren skall följas upp med en medelstilleddning som ligger på eller över studerandeantalet för ekonomutbildningen? Det vore intressant att få den frågan besvarad. Det skulle ju belysa om ni tänkt igenom vad ni nu i dag tänker förmå riksdagen att besluta.

CLAES ELMSTEDT (c):

Herr talman! Min kommentar i det förra inlägget var bara att jag frågade vad herr Molin bygger sitt påstående på om att tusentals ungdomar kommer att bli utspärrade.

BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Låt oss ta detta som en förutsägelse, herr Elmstedt, och låt oss komma igen och diskutera detta sedan, så får vi se om inte mina förutsägelser kommer att slå in bättre än dem som herr Elmstedt framförde i kammaren i april förra året.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 152 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eva Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 9 mom. 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 152 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 282

Nej – 10

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen av Ove Nordstrandh m. fl. samt 3:o) det av Eva Hjelmström under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Jörgen Ullenhag begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Eva Hjelmström begärt votering beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 9 mom. 2 antar reservationen av Ove Nordstrandh m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit det av Eva Hjelmström under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 79
Nej - 11
Avstår - 202

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 9 mom. 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Ove Nordstrandh m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Jörgen Ullenhag begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 203
Nej - 82
Avstår - 6

Punkterna 10-14

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Nr 61

Onsdagen den
20 december 1978

*Fritt tillträde till
vissa utbildningar
i högskolan*

§ 9 Föredrogs

Finansutskottets betänkande

1978/79:16 angående tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79.

Sedan kammaren bifallit utskottets framställning om att ärendet skulle avgöras efter endast en bordläggning, bifölls vad utskottet i övrigt hemställt i detta betänkande.

§ 10 Tjänsteorganisationen för huvudlärare och institutionsföreståndare inom grundskolan

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1978/79:16 med anledning av propositionen 1978/79:16 om vissa anställningsfrågor beträffande vårdlärare i gymnasieskolan och kommunal högskoleutbildning m. m.

I propositionen 1978/79:16 hade regeringen (utbildningsdepartementet) – efter föredragning av statsrådet Birgit Rodhe – föreslagit riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer i fråga om tjänstgöring för vissa lärare inom vårdutbildningen samt de grunder för statsbidrag till kostnader för denna anordning som förordats i propositionen,

2. godkänna vad som förordats i propositionen angående betyg i praktik inom gymnasieskolans vårdutbildningar,

3. godkänna att tillsynsläroorganisationen inom grundskolan skulle bibehållas tills vidare.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen godkände de riktlinjer i fråga om tjänstgöring för vissa lärare inom vårdutbildningen samt de grunder för statsbidrag för denna anordning som utskottet förordat,

2. att riksdagen godkände vad i propositionen 1978/79:16 förordats angående betyg i praktik inom gymnasieskolans vårdutbildningar,

3. att riksdagen godkände att tillsynsläroorganisationen inom grundskolan skulle bibehållas tills vidare,

4. att riksdagen beträffande tjänsteorganisationen för huvudlärare och institutionsföreståndare inom grundskolan lade till handlingarna anmälan i propositionen 1978/79:16.

Reservation hade avgivits beträffande tjänsteorganisationen för huvudlärare och institutionsföreståndare av Ove Nordstrandh (m) och Hans Nyhage (m) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att tjänsteorganisationen för huvudlärare och institutionsföreståndare inom grundskolan borde bibehållas tills vidare.

HANS NYHAGE (m):

Herr talman! I samband med att frågan om SIA-skolan behandlades här i riksdagen beslutades att tjänsteorganisationen för tillsynslärare, huvudlärare och institutionsföreståndare vid grundskolan skulle upphöra att gälla.

Vi moderater motsatte oss detta och hävdade att den gällande organisationen skulle bestå. Vi ansåg detta vara värdefullt för skolan och kunde ej finna rimliga skäl för en ändring. Vi utvecklade våra synpunkter i ärendet såväl i en partimotion som i en utskottsreservation och här i kammaren. De skäl vi anförde gäller alltfört, och jag nöjer mig med att hänvisa till vad vi då hade att säga.

Vi kan i dag konstatera att vi redan fått rätt beträffande tillsynslärartjänsterna.

Ett enhälligt utskott yrkar nu att dessa tjänster skall bibehållas tills vidare. Vi moderater hävdar att motsvarande skäl som nu anføres för bibehållande av tjänsterna som tillsynslärare också gäller för de båda övriga tjänsterna, så mycket mer som konkreta förslag alltjämt saknas när det gäller hur de uppgifter som f. n. ombesörjs av dessa lärare skall fullföljas om tjänsterna avskaffas. Samtliga de tre ifrågavarande tjänsterna bör alltså finnas kvar enligt nuvarande ordning, och jag yrkar därför bifall till reservationen av Ove Nordstrandh och mig själv.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

STIG ALEMYR (s):

Herr talman! De funktioner som nu utövas av huvudlärare och institutionsföreståndare i grundskolan skall fortsättningsvis finnas kvar. Det är befattningarna som avskaffas. Kommunerna får själva välja vilken metod de vill använda för att dessa funktioner skall upprätthållas. Jag ber att få yrka bifall till utbildningsutskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1-3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Ove Nordstrandh och Hans Nyhage, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Hans Nyhage begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Ove Nordstrandh och Hans Nyhage.

*Tjänsteorganisa-
tionen för huvud-
lärare och institu-
tionsföreståndare
inom grundskolan*

Onsdagen den
20 december 1978

*Anmälan av
interpellation*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hans Nyhage begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 235

Nej – 44

§ 11 På förslag av talmannen beslöts att behandlingen av på föredragningslistan återstående utskottsbetänkanden skulle uppskjutas till onsdagen den 17 januari 1979.

§ 12 Anmäldes och bordlades

Proposition

1978/79:78 om protokoll om ändring i dubbelbeskattningsavtalet mellan Sverige och Förbundsrepubliken Tyskland

§ 13 Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 20 december

1978/79:122 av *Kurt Hugosson* (s) till utrikesministern om Sveriges anslutning till Europarådets sociala stadga:

Bland Europarådets konventioner intar den sociala stadgan vid sidan av konventionen till skydd för de mänskliga rättigheterna en särställning. Tillsammans utgör de basen för skyddet av grundläggande fri- och rättigheter i Europarådsstaterna. Av de rättigheter som omfattas av FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna återfinns de medborgerliga och politiska rättigheterna i den europeiska människorättskonventionen och skyddas alltså av det särskilda processsystem som byggts upp enligt konventionen. Brott mot de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna anses inte kunna beivras på samma sätt. De sociala rättigheterna har fått en egen reglering i den sociala stadgan medan de ekonomiska och kulturella rättigheterna endast delvis skyddas av Europarådssystemet.

F. n. pågår en debatt om utvidgning av det område som skyddas av konventionen om de mänskliga rättigheterna. En expertkommitté arbetar med frågan, och Europarådets parlamentariska församling antog i höstas en rekommendation (nr 838) i ämnet. Församlingen har även livligt intresserat sig för den sociala stadgan. I sin rekommendation nr 839 av den 28 september 1978 väddar församlingen till medlemsstaterna att ratificera stadgan fullt ut. Vidare framläggs förslag om en utbyggnad och modernisering av stadgans innehåll. Slutligen uppmanas Europarådets ministerkommitté att utarbeta ett effektivare system för kontroll av att stadgan efterlevs.

Sverige ratificerade den europeiska sociala stadgan 1962. Stadgan är emellertid så konstruerad att de deltagande staterna kan undanta olika artiklar eller särskilda punkter från sin anslutning. Fortfarande har svenska regeringen avstått från att ansluta sig till 13 olika underartiklar av stadgan. Dessa underartiklar undantogs vid ratifikationstillfället eftersom den svenska lagstiftningen då icke nådde upp till stadgans standard. Som exempel må nämnas stadgans bestämmelser om att erkänna alla arbetstagares rätt till skälig uppsägningstid vid anställningens upphörande eller dess förbud mot uppsägning av kvinnlig arbetstagarer då hon är frånvarande på grund av havandeskap eller barnsörd. I dessa liksom i flera andra fall torde numera den svenska lagstiftningen tillåta att Sverige ratificerar utestående punkter i stadgan. I andra fall kan det finnas anledning att även i framtiden underlåta svensk anslutning till stadgan.

I svar på fråga från Frida Berglund sade dåvarande arbetsmarknadsministern Per Ahlmark för över två år sedan, den 25 november 1976, att en allsidig genomgång av stadgan var på gång och att regeringen avsåg att vidta åtgärder för att utsträcka ratifikationen så långt det är möjligt. Någon uppgift om när regeringen tänkte agera gavs icke, men av svaret tycktes framgå att genomgången icke borde vara alltför omfattande.

Europarådets parlamentariska församling föreslår, som redan nämnts, i sin rekommendation nr 839 även att den europeiska sociala stadgan underkastas en *genomgripande revision* för att bringas i samklang med de mer avancerade medlemsländernas arbets- och sociallagstiftning. Förslaget innefattar både en höjning av standardkraven för rättigheter som redan finns inskrivna i stadgan och inskrivning av nya rättigheter. Exempel på de förra är att rätten till arbete bör innefatta skyldighet för regeringarna att föra en aktiv sysselsättningspolitik och att årssemesterns längd skall ökas från två till fyra veckor. Det särskilda skyddet för mödrar föreslås nu redigerat till att delvis omfatta båda föräldrarna. Invandrarnas rättigheter föreslås få ökade garantier. Nya rättigheter som föreslås införda i stadgan rör arbetstagares rätt till medbestämmande både i företagets beslutsprocess och när det gäller arbetsförhållandena samt rätten till information om företagets ställning, finanser och planering, dvs. införandet av ekonomisk demokrati. Vidare föreslås införande av regler om jämställdhet mellan könen, om rätt till utbildning, om rätt till anständig bostad, osv.

I sin rekommendation föreslår den parlamentariska församlingen vidare att systemet för kontroll av stadgans efterlevnad revideras. Den nuvarande övervakningsproceduren bör enligt rekommendationen skärpas så att den dels sker snabbare och dels effektiviseras bl. a. genom att den regeringskommitté (underkommittén till den sociala kommittén) som utför slutgranskningen skall förstärkas med representanter för arbetstagarer och arbetsgivare från vederbörande länder.

Församlingen föreslår även att ministerkommittén överväger inrättandet av en europeisk domstol för de sociala rättigheterna efter modell av den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, eller eventuellt inrättande av en ny avdelning inom den sistnämnda domstolen som skall syssla

Onsdagen den
20 december 1978

*Meddelande om
frågor*

med sociala rättigheter. Jag vill inte dölja att jag finner detta förslag värt all begrundan.

Slutligen föreslår församlingen i sin rekommendation att regeringarna förbättrar sin information om den sociala stadgan inom de egna länderna. Församlingen gjorde själv en grundläggande informationsinsats i fjol då den anordnade ett symposium om den sociala stadgan i Strasbourg vid vilket bl. a. Olof Palme presenterade den svenska socialdemokratins syn på social- och arbetsmarknadspolitiken.

Europarådsförsamlingens förslag till reformering av den europeiska sociala stadgan syftar till att vidmakthålla och fördjupa stadgan som europeisk standard för social- och arbetsmarknadspolitik. Det synes angeläget att stadgan även i fortsättningen kan ha denna karaktär och inte tillåts helt passeras av de nationella lagstiftningarna så att den därigenom förlorar sin betydelse. Icke minst ur svensk synpunkt är det angeläget att det europeiska samarbetet inom Europarådet drivs vidare aktivt. Med den tätplats Sverige intar i detta hänseende är det viktigt att den svenska regeringen och dess representanter verkar aktivt för en modernisering av stadgan.

Med hänvisning till vad som anförts i det föregående skulle jag vilja rikta följande två frågor till utrikesministern:

När beräknar regeringen kunna ratificera de punkter av stadgan som Sverige fortfarande icke är anslutet till men som vi med hänsyn till nuvarande lagstiftning skulle vara beredda att godkänna? Beräknas någon åtgärd kunna vidtas före 1979 års val?

Är regeringen beredd att lämna sin representant i Europarådets ministerkommitté kraftfulla instruktioner som går ut på att stödja och vidareutveckla den parlamentariska församlingens förslag till revision av den sociala stadgan enligt rekommendation 839?

§ 14 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 19 december

1978/79:240 av *Birger Rosqvist* (s) till kommunikationsministern om SJ:s baninvesteringar:

För pressen har SJ nyligen presenterat planer på mycket snabba tåg på vissa sträckor. Farter på 160 km/tim har nämnts som ett av utbudet till resenärerna på exempelvis sträckan Stockholm-Göteborg.

I Småland har SJ till kommunerna i brev meddelat att vissa "minutjusteringar" kommer att ske i tidtabellen från kommande sommar.

Det beror på att farterna måste sänkas ner mot max 80, 60 resp. 40 km/tim på vissa sträckor därför att banvallar och spår på grund av dåligt underhåll inte längre kan trafikerats säkert med högre farter.

Är kommunikationsministern beredd medverka till sådan fördelning av SJ:s baninvesteringar att farter på redan långsamma tåg ej behöver sänkas?

den 20 december

Meddelande om
frågor

1978/79:241 av *Marianne Karlsson* (c) till justitieministern om översyn av patentprocessen m. m.:

I februari 1978 beslöt riksdagen på lagutskottets hemställan att begära en översyn av patentprocessen och sanktionssystemet inom patenträtten.

Någon utredning har ännu inte tillsatts.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag att till justitieministern få ställa följande fråga:

När avser justitieministern att låta verkställa den av riksdagen begärda översynen?

1978/79:242 av *Birger Rosqvist* (s) till statsrådet Carl Tham om ifrågasatt försäljning till Turkiet av komponenter till kärnkraftsreaktor:

Avser regeringen försöka sälja komponenterna till Oskarshamnsverkets reaktor III till Turkiet?

1978/79:243 av *Alf Wennerfors* (m) till budget- och ekonomiministern om tidpunkten för proposition om ändring i lagen om mervärdeskatt:

Riksdagen beslöt fredagen den 15 december att återförvisa propositionen 1978/79:33 om ändring i lagen om mervärdeskatt och att hos regeringen begära en omarbetad proposition. Detta medför bl. a. stor osäkerhet inom byggnadsbranschen. Byggprojekt för hundratals miljoner uppskjuts. De stora sysselsättningsproblemen under vinterhalvåret för tjänstemän och arbetare inom byggnadsbranschen blir ännu större.

Med anledning härav vill jag fråga budget- och ekonomiministern:

När under innevarande riksmöte beräknar statsrådet kunna framlägga en omarbetad proposition om ändring i lagen om mervärdeskatt m. m.?

1978/79:244 av *Lennart Andersson* (s) till statsrådet Birgit Rodhe om pågående översyn av skoladministrationen:

F. n. pågår remissbehandlingen av det betänkande som avgivits angående utredningen om skolan, staten och kommunerna. Samtidigt har regeringen nyligen tillkallat en särskild kommitté med uppgift att se över bl. a. den centrala och regionala skoladministrationen. Det är angeläget att pågående överväganden om skolans administration kan ske så fritt som möjligt. I den mån tjänster blir vakanta såväl inom skolöverstyrelsen som länskolnämnderna bör därför övervägas att inte besätta dessa med ordinarie befattningshavare.

Mot denna bakgrund vill jag fråga statsrådet Birgit Rodhe om hon avser att

Onsdagen den
20 december 1978

*Meddelande om
statistik rörande
riksdagsarbetet,
m. m.*

ta något initiativ för att nå största möjliga frihet vid kommande översyn av skoladministrationen.

1978/79:245 av *Allan Gustafsson* (c) till arbetsmarknadsministern om regeringsinitiativ med anledning av förhandlingarna mellan Volvo BM AB och Valmet AB i Finland:

Den 16 november i år frågade jag statsministern vilka åtgärder regeringen ämnade vidtaga för att förhindra ett samgående mellan Volvo BM och Valmet AB i Finland.

Den 28 november svarade arbetsmarknadsminister Rolf Wirtén bl. a. att regeringen kommer att följa utvecklingen av de inledda förhandlingarna mycket ingående, därest sysselsättningssituationen skulle bli allvarigare på de orter i landet där traktortillverkningen är lokaliserad om Volvo BM, såsom jag antytt, skulle komma att flytta ut tillverkningen ur landet.

Enligt tidningsuppgifter i dag kan man befara att så kommer att ske. Det uppges att 400 jobb i Arvika och Eskilstuna är i fara. För att kompensera Eskilstuna skulle enligt uppgift 250 jobb flyttas över från Arvikaverken. Med tanke på läget på arbetsmarknaden i Värmland och i Arvika vore detta katastrofalt.

Med hänvisning till det anförda, ber jag att få ställa följande fråga till arbetsmarknadsministern:

Vilka åtgärder ämnar regeringen vidtaga med hänsyn till den senaste utvecklingen i förhandlingarna mellan Volvo BM och Valmet AB i Finland?

§ 15 Meddelande om statistik rörande riksdagsarbetet, m. m.

TALMANNEN:

Till ledamöterna har utdelats statistik rörande riksdagsarbetet under höstarna 1971–1978.

Av den preliminära tidsplan som utdelades i går framgår bl. a. att kammaren åter samlas onsdagen den 10 januari kl. 11.00.

Jag önskar kammarens ärade ledamöter och vår personal god jul och gott nytt år.

§ 16 Kammaren åtskildes kl. 16.34.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Förteckning över talare

1978/79:61

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Onsdagen den 20 december

Talmannen 124
Förste vice talmannen 73
Alemyr, Stig (s) 108, 110, 111, 119
Andersson, Georg (s) 64, 65, 107
Andersson, Sven, i Örebro (fp) 8, 9, 10
Bengtsson, Hugo (s) 3, 9
Berndtson, Nils (vpk) 69, 71, 77, 78
Biörck, Gunnar, i Värmdö (m) 100, 103, 110
Börjesson, Fritz (c) 6
Claeson, Tore (vpk) 17, 21, 24
Elmstedt, Claes (c) 86, 90, 91, 113, 114, 115, 116
Fagerlund, Bengt (s) 74, 76, 77, 78
Fransson, Arne (c) 70, 72
Fridolfsson, Filip (m) 69, 71
Gustafsson, Lars (s) 92, 98, 99, 102, 103
Hambraeus, Birgitta (c) 45
Hansson, Lilly (s) 48, 51, 53, 54, 55
Hjelmström, Eva (vpk) 83, 89, 91, 97, 99, 106, 110, 111
Hörnlund, Börje (c) 27, 31, 53, 55
Hörnlund, Gördis (s) 60, 63, 64
Johansson, Filip (c) 28, 30, 31
Johansson, Olof (c) 14, 20, 23, 24
Johansson, Rune, i Ljungby (s) 7, 8, 9, 34
Lövenborg, Alf (apk) 36, 55
Magnusson, Tage, andre vice talman (m) 57, 62, 63
Marklund, Eivor (vpk) 59
Molin, Björn (fp) 111, 113, 115, 116
Nyhage, Hans (m) 119
Pettersson, Lennart (s) 22, 24
Rogestam, Christina (c) 104
Svanberg, Ingvar (s) 30, 32
Svensson, Sten (m) 37, 40, 45, 50, 52
af Ugglas, Margaretha (m) 9
Ullenhag, Jörgen (fp) 81, 88, 91, 98, 99, 109
Wennerfors, Alf (m) 75, 76, 77
Winther, Eva, statsråd 71
Ångström, Rune (fp) 18, 22, 28, 29, 35, 38, 42, 51, 64, 65

